

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Historický ústav

Jana ONDRÁŠKOVÁ

**Hraběnka Anna Marie Thun-Hohensteinová
ve světle svého osobního deníku**

Vedoucí diplomové práce:

Prof. PhDr. Milena Lenderová, CSc.

České Budějovice 2006

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila uvedené
prameny a literaturu.

Ve Velešíně, dne 22. června 2006

A handwritten signature in blue ink, written in a cursive style, positioned above a horizontal dotted line.

Mé upřímné poděkování patří prof. PhDr. Mileně Lenderové, CSc. za odborné vedení a pomoc při vypracování této diplomové práce. Četné konzultace a cenné rady mi poskytl také Mgr. Zdeněk Bezečný, PhD., kterému tímto rovněž moc děkuji. Za ochotu pomáhat mi s překladem německých textů jsem vděčná Vladimíře Lencové.

Anotace

V poslední době vzrůstá zájem historiků a historiček o životní styl šlechty devatenáctého století. Předkládaná diplomová práce by měla být drobným příspěvkem k této problematice. Její větší část tvoří rozbor a edice osobního deníku, který si v letech 1869 – 1873 vedla Anna Marie, roz. princezna ze Schwarzenbergu, resp. z orlické větve tohoto rodu.

Pro sestavení životopisu dnes již prakticky neznámé šlechtičny jsem využila archivní prameny vztahující se k její osobě.

Anna se narodila roku 1854 jako nejstarší ze šesti dětí knížete Karla III. ze Schwarzenbergu a jeho ženy Vilemíny, rozené z Oettingen-Wallersteinu. Ve dvaceti letech uzavřela sňatek s hrabětem Františkem Thun-Hohensteinem, pozdějším českým místodržícím. Manželství zůstalo bezdětné. Hraběnka Anna Thun-Hohensteinová, která byla za svého života známa pro svou filantropickou činnost, zemřela roku 1898 ve svých 44 letech.

Francouzsky psaný osobní deník, který si v mladém věku vedla, je nejen pramenem k životnímu stylu aristokracie ve druhé polovině devatenáctého století, ale představuje rovněž lákavou výzvu k nahlédnutí do nitra dospívající šlechtičny. Deníkové zápisy jsou odrazem Annina myšlení, pocitů i tužeb a velkou měrou tak pomáhají dokreslit obraz její osobnosti.

Deník Anny, roz. ze Schwarzenbergu, je uveden ve dvou verzích; nejprve se jedná o transkribovaný text, a poté následuje český překlad doplněný věcnými poznámkami.

Summary

In the last decade the interest of historians in Aristocratic lifestyle of the nineteenth century has increased. This thesis seeks to contribute to this theme. It focuses on a personal diary kept between 1869 and 1873 by Anne Marie, Princess of Schwarzenberg (the second branch of this family).

For compilation of the biography of this forgotten noblewoman I researched archival sources relating to this person.

Anne was born in 1854 as the eldest child of six children of Prince Charles III. of Schwarzenberg and his wife Wilhelmine, born from Oettingen-Wallerstein. When she was twenty years old she married Count Francis Thun-Hohenstein who became later governor of the Czech kingdom. They did not have any children. Countess Anne Thun-Hohenstein, who was known in her lifetime for her charitable acts, died in 1898 when she was only 44.

Her personal diary, written in the French language, which she kept when she was young, is not only a source of Aristocratic lifestyle in the second half of the nineteenth century but it presents also an attractive invitation to look at the personality of a young noblewoman. The notes reflect her thinking, feeling and desires and they help to paint a picture of Anne Marie.

The diary is presented in two versions; at first it is the transcribed text, and then follows the Czech translation with notes.

Obsah:

	strana
Úvod.....	8
1.1. Stručné dějiny Schwarzenbergů.....	12
1.2. Pohled do dějin Thun-Hohensteinů.....	16
2. Život Anny Thun-Hohensteinové, roz. ze Schwarzenbergu (1854-1898)	
2.1. Princezna Anna Marie ze Schwarzenbergu (1854-1874)	
2.1.1. Narození a dětství princezny Anny.....	21
2.1.2. Povinnosti.....	22
2.1.3. Zábava.....	24
2.1.4. Cestování.....	28
2.1.5 Hledání partnera pro Annu.....	30
2.2. Hraběnka Anna z Thun-Hohensteinu (1874-1898)	
2.2.1. Svatba a začátek nového života	
2.2.2. Nové povinnosti hraběnky Thunové.....	32
2.2.3. Volný čas.....	35
2.2.4. Hraběnka Anna a cestování	
2.2.5. Annina mobilita v prvních čtyřech měsících po svatbě.....	36
2.2.6. Cestování do zahraničí.....	38
2.2.7. Filantropie jako substitute mateřství.....	40
2.2.8. Úmrtí a pohřeb.....	43
3. Problematika volby jazyka v osobních písemnostech hraběnky Anny.....	45
4. Rozbor deníku Anny, roz. ze Schwarzenbergu	
4.1. Deník jako historický pramen.....	49
4.2. Diplomatický a paleografický rozbor Annina deníku.....	51
4.3. Rozhodnutí vést si deník.....	52
4.4. Frekvence zápisů.....	53
4.5. Obsah deníkových záznamů.....	56
4.6. Mladá šlechtična a politika.....	58
4.7. Vztah k Bohu a církvi.....	61

4.8. Zahraniční cesty Anny, roz. ze Schwarzenbergu, z pohledu deníkových záznamů.....	65
4.9. Vztah k „druhým“ a vědomí příslušnosti ke společenské vrstvě.....	67
4.10. Obraz pisatelky deníku.....	73
5. Ediční poznámka.....	76
6. Edice deníku Anny, roz. ze Schwarzenbergu (18. dubna 1869 – 26. ledna 1873)	
6.1. Transkribovaný text.....	78
6.2. Český překlad deníku opatřený poznámkami.....	106
Závěr.....	134
Textové přílohy.....	137
Obrazové přílohy.....	141
Soupis pramenů a literatury.....	156

Úvod

Jádrem mé diplomové práce je kritická edice osobního deníku hraběnky Anny Marie Thun-Hohensteinové (1854-1898), který si vedla ještě jako princezna ze Schwarzenbergu.

Hned zpočátku jsem byla postavena před skutečnost, že dotyčná šlechtična je dnes již v podstatě neznámou osobou. V genealogických příručkách, slovnících¹ a publikacích věnovaných obecně rodům Schwarzenbergů a Thun-Hohensteinů² jsem našla pouze základní životní data a údaje o Anně, roz. ze Schwarzenbergu, proto bylo nutné pátrat dál. Velice přínosnou prací a oporou se v mém bádání stala kvalitní diplomová práce Kláry Myškové³ zabývající se životem kněžny Vilemíny, manželky Karla III. ze Schwarzenbergu, jejíž nejstarší dcerou byla právě Anna Marie. Tato práce mi poskytla důležité informace zejména ohledně jejího dětství, výchovy a vzdělávání. Klára Myšková, resp. Kubešová, se později zajímala o samotnou Annu a ve svém příspěvku předneseném na konferenci v Děčíně věnované Thun-Hohensteinům doplnila své dosavadní poznatky o Anně o další výsledky svého bádání, ke kterým došla díky sondě provedené do Anniny korespondence s matkou.⁴

Poučení o obecných dějinách druhé poloviny devatenáctého století lze najít v rozsáhlém díle Otty Urbana *Česká společnost 1848 – 1918*.⁵ Velice podrobná práce se však orientuje převážně na politické události. Hodnotnou a mně jazykově přístupnou publikací je kolektivní dílo francouzských historiků *Histoire de la vie privée*, které uspořádali P. Ariès a G. Duby, přičemž „dlouhému“ 19. století je věnován čtvrtý svazek.⁶ Autoři jednotlivých kapitol postihují různé aspekty každodenního

¹ P. MAŠEK, *Modrá krev. Minulost a přítomnost 445 šlechtických roků v českých zemích*, Praha 1999; *Ottův slovník naučný*, Praha 1896; C. von WURZBACH, *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Österreich*, Wien 1877.

² Při své práci jsem využívala především následných českých publikací: A. MARKUS, *Rod knížat ze Schwarzenbergu*, Třeboň 1936; J. ZÁLOHA, *Stručné dějiny rodu knížat ze Schwarzenbergu*, Hluboká nad Vltavou, nepag.; H. SLAVÍČKOVÁ, *Portrétní galerie Thun-Hohensteinů. Katalog výstavy v okresním museu Děčín*, Děčín 1998.

³ K. MYŠKOVÁ, *Kněžna Vilemína ze Schwarzenbergu. Obraz šlechtičny ve druhé polovině 19. století*, diplomová práce, České Budějovice 2001.

⁴ K. KUBEŠOVÁ, *Hraběnka Anna Thunová, rozená ze Schwarzenbergu (1854-1898). Některé aspekty života šlechtičny v druhé polovině 19. století*, in: *Děčínští Thunové v historii českého státu. Sborník z konference roku 2002, Děčín* (v tisku). Za laskavé poskytnutí dosud nepublikované studie vděčím autorce.

⁵ O. URBAN, *Česká společnost 1848 – 1918*, Praha 1982.

⁶ M. PERROT (ed.), *Histoire de la vie privée*, tome 4: De la Révolution à la Grande guerre, Paris 1987.

života francouzské společnosti „od revoluce do první světové války,“ ovšem do centra pozornosti je postavena buržoazie, případně nižší sociální vrstvy. O šlechtě se čtenář příliš nedozví. Uvedená fakta jsou navíc směrodatná hlavně pro frankofonní prostředí. Z děl české provenience pro mne byla metodicky podnětnou stále aktuální kniha Mileny Lenderové *K hříchu i k modlitbě*.⁷ Svou pozornost autorka zaměřila na každodenní život zejména měšťanských žen devatenáctého století, stranou neponechala ani problematiku ženského vzdělávání a postupnou emancipaci. Uvádí i některé příklady ze šlechtického prostředí. Vedle mnoha jejích studií a několika knih jsem našla inspiraci také v její zatím poslední monografii věnované Pavlíně ze Schwarzenbergu.⁸

Životnímu stylu těch, kteří žili v devatenáctém století, je zasvěcen druhý díl skripta *Dějiny každodennosti „dlouhého“ 19. století*.⁹

Při své práci bych se neobešla ani bez řady studií, jejichž autorem je Zdeněk Bezecný. Ve svém bádání se zabývá osudy orlických Schwarzenbergů předminulého století, proto mi výsledky jeho práce byly skutečnou pomocí.¹⁰

Při sestavování Annina životopisu jsem byla z velké části odkázána na studium pramenů. V RA Schwarzenbergů v třeboňském archivu se nachází část Anniny pozůstalosti, která není příliš rozsáhlá. Obsahuje její křestní list, svatební oznámení, blahopřejné telegramy, dodatkové smlouvy o jejím hmotném zajištění, novinové články hodnotící hraběnkinu veřejnou činnost, kondolence a nekrology k jejímu úmrtí. Dále se zde nacházejí dvě dětské kresby, památník, osobní deník, skladba, kterou Anně věnoval děčínský kapelník, a několik dopisů adresovaných schwarzenberskému vrchnímu účetnímu Dominiku Machovi.¹¹

⁷ M. LENDEROVÁ, *K hříchu i k modlitbě. Žena v minulém století*, Praha 1999.

⁸ TÁŽ, *Tragický bál. Život a smrt Pavliny ze Schwarzenbergu*, Praha a Litomyšl 2004.

⁹ M. LENDEROVÁ – M. MACKOVÁ – T. JIRÁNEK, *Dějiny každodennosti „dlouhého“ 19. století II: Život všední i sváteční*, Pardubice 2004.

¹⁰ Jedná se například o Z. BEZECNÝ, *Cesty Karla IV. Ze Schwarzenbergu (1859-1913)*, Scientific Papers of the University of Pardubice, Series C, Faculty of Humanities, Supplementum 3, 2000, Pardubice 2001, s. 77-82; TÝŽ, *Sňatky české šlechty ve druhé polovině 19. století*, in: V. PETRBOK (ed.), *Sex a tabu v české kultuře 19. století*, Praha 1999, s. 88-93; TÝŽ, *Marie Anna ze Schwarzenbergu*, in: Milena LENDEROVÁ a kolektiv (edd.), *Eva nejen v ráji. Žena v Čechách od středověku do 19. století*, Praha 2002, s. 155-164; TÝŽ, *Schwarzenbergové a jejich Orlík v 19. století*, JSH 68, 1999, s. 129-145; TÝŽ, *Karel V. ze Schwarzenberku (Životní styl šlechtice přelomu 19. a 20. století)*, Opera historica 4, 1995, s. 281-295; TÝŽ, *Příliš uzavřená společnost*, České Budějovice 2005 a řadu dalších.

¹¹ SOA Třeboň, RA Schwarzenberg-Orlík, sign. C-45a-1-9, pozůstalost Anny Thun-Hohensteinové, roz. ze Schwarzenbergu, kart. 432.

Osobní pozůstalost hraběnky Anny Thunové uložená v pobočce litoměřického oblastního archivu v Děčíně je rovněž značně různorodá – tvoří ji diplomy o udělení řádů a titulů, dopisy o jmenování do funkcí některých organizací, klavírní skladby jí věnované. Převážně se však jedná o Anninu bohatou korespondenci, udržovanou s členy úzké i širší rodiny.¹²

První část mé diplomové práce tvoří hraběnčin životopis. Při vypracování první poloviny jejího života jsem mimo jiné využila dochovaný osobní deník, a to zejména z hlediska informací, které přináší k Anniným školním aktivitám, cestování, zálibám apod.

Prvních několik měsíců po svatbě s Františkem Thunem roku 1874 jsem zrekonstruovala převážně na základě Anniny dochované korespondence s matkou, která je nesmírně bohatá. Většina dopisů psaných do roku 1874 se nachází v Třeboni (jedná se o 46 listů),¹³ v Děčíně je pak uloženo nespočetné množství dopisů adresovaných Vilemíně převážně po roce 1874.¹⁴ Nejedná se však o důsledné rozdělení. Například Anniny francouzsky psané dopisy matce z léta roku 1868 (na rozdíl od naprosté většiny německých listů jsou pořízené ve francouzštině) jsou uloženy v Annině osobní pozůstalosti v Děčíně.¹⁵ Vzhledem k časové a jazykové náročnosti jsem zpracovala pouze pár desítek německy psaných dopisů z roku 1874 a právě na nich jsem vystavěla kapitolu věnovanou přelomovému období v hraběnčině životě.

Pro kapitolu věnovanou Annině veřejnému působení jsem využila dochované úřední dokumenty a doplnila je informacemi z článků, které vyšly v tisku po její smrti. Bohužel se nedochovaly účty, které by její veřejně prospěšnou činnost více konkretizovaly. K posledním dnům, smrti a pohřbu hraběnky Anny Thun-Hohensteinové jsem již jiné podklady než novinové články neobjevila.

Druhou část mé práce tvoří kritika a interpretace osobního deníku dotyčné šlechtičny. Teoretická východiska a zajímavé podněty mi poskytly jednak úvodní

¹² SOA Litoměřice, pracoviště Děčín, RA Thun-Hohenstein, pozůstalost Anny Thun-Hohensteinové, sign. A 3 XXIV/1-58.

¹³ SOA Třeboň, RA Schwarzenberg-Orlík, pozůstalost Vilemíny ze Schwarzenbergu, kart. 244.

¹⁴ SOA Litoměřice, pracoviště Děčín, RA Thun-Hohenstein, pozůstalost Anny Thun-Hohensteinové, sign. A 3 XXIV/38-40.

¹⁵ Tamtéž, sign. A 3 XXIV/37.

studie Michela Gilota otištěná ve sborníku z kolokvia v Grenoblu, které se věnovalo problematice osobního deníku,¹⁶ příspěvek Radmily Slabákové¹⁷ a zejména studie Mileny Lenderové, která se jako jedna z mála historiků a historiček soustavně věnuje právě výzkumu ženských deníků.¹⁸

Při rozboru Annina osobního deníku jsem se snažila interpretovat autorčiny výpovědi týkající se Boha, náboženských slavností, politiky, cestování, ale i rodiny, přátel a dalších lidí stojících v centru jejího zájmu. Na základě uvedených témat jsem se pokusila o vykreslení Anniny osobnosti.

S rozbořem deníku jsou spojeny dvě formy jeho uvedení – pravidla pro edici historického pramene velí zachovat původní jazyk, proto nejprve uvádím transkripci textu. Pro zpřístupnění této osobní písemnosti většímu okruhu zájemců pak následuje český překlad s poznámkami.

Pro plynulost četby jsem ve vlastním textu uváděla do češtiny přeložených citátů, jejich původní francouzské či německé znění jsem ponechala v poznámkách. Vlastní jména jsem počeštila, šlechtická příjmení či přídomky jsem naopak zachovala v jejich německé podobě, tedy tak, jak byla v té době používána.

---

¹⁶ M. GILOT, *Quelques pas vers le journal intime*, in: V. DEL VITTO (ed.), *Le journal intime et ses formes littéraires. Actes du colloque de septembre 1975 à l'Université à Grenoble*, Genève, Droz, 1978, s. 1-17.

¹⁷ R. SLABÁKOVÁ, *Osobní deník – zdroj nebo tvůrce paměti?*, in: M. LENDEROVÁ – J. KUBEŠ (edd.), *Osobní deník a korespondence – snaha o prezentaci, autoreflexi nebo (proto)literární vyjádření?*, Scientific Papers of the University of Pardubice, Series C, Faculty of Humanities, Supplementum 9, Pardubice 2004, s. 41-48.

¹⁸ Jedná se například o následující studie: M. LENDEROVÁ, *Bůh a víra na stránkách dívčích a ženských deníků 19. století*, in: Z. HOJDA – R. PRAHL (edd.), *Bůh a bohové. Církev, náboženství a spiritualita v českém 19. století*, Praha 2003, s. 72-83; TÁŽ, *Deník Gabriely ze Schwarzenbergu, 1840-1841*, JSH 71, 2002, s. 205-215; TÁŽ, *Dívčí a ženské deníky 19. století*, in: Táž a kol. (edd.), *Eva nejen v ráji*, s. 165-189; TÁŽ, *Paříž, rok 1808. Deník Eleonory ze Schwarzenbergu*, *Minulostí západočeského kraje* 33, 1998, s. 161-197; TÁŽ, *Ženské deníky jako pramen k poznání mentality elit*, *Studie k sociálním dějinám* 3(10), 1999, s. 39-54.

1. 1. Stručné dějiny Schwarzenbergů

Kořeny známého schwarzenberského rodu, jehož kolébkou jsou Dolní Franky, sahají hluboko do minulosti. V polovině 12. století se na listině císaře Fridricha Barbarossy uvádí jako svědek *Sifrid ze Seinsheimu*, což je první doložitelný předek Schwarzenbergů.¹⁹ Dalším významným členem rodu byl válečník *Erkinger*, který v letech 1405-1411 skoupil hrad a panství Schwarzenberg. Z původního spojení „ze Seinsheimu na Schwarzenbergu“ převzali jeho potomci pouze druhou část, čímž zůstalo trvalé označení „ze Schwarzenbergu.“ Zaslouhou Erkingera tento rod dočasně zakotvil v Českých zemích.

V 15. století se rod rozdělil do tří větví, z nichž dvě v 16. a 17. století vymřely. Roku 1566 dosáhli Schwarzenbergové za věrné služby císaři hraběcího stavu. Koncem šestnáctého století se proslavil při dobytí turecké pevnosti Rábu (1598) hrabě *Adolf* (1551-1600). Císař Rudolf II. Adolfa vyznamenal – povýšil ho do stavu říšských hrabat (1599). S tím souviselo také obohacení rodového erbu o havrana stojícího na turecké hlavě.

Schopným politikem byl Adolfův vnuk *Jan Adolf I.* (1615-1683), kterého roku 1670 císař Leopold I. odměnil za věrné služby povýšením do knížecího stavu (týkalo se však pouze prvorozených synů). Dosavadní majetek rodu obohatil roku 1660 o Třeboň, čímž se datuje trvalé zakotvení tohoto rodu v Čechách.²⁰ Jeho dcera *Marie Ernestina* (1649-1719) se provdala za posledního z rodu Eggenbergů, knížete *Jana Kristiána* (1641-1710), a po jejich smrti přešel rozsáhlý eggenberský majetek, především panství Č. Krumlov, do držení Schwarzenbergů.²¹ Jelikož jejich manželství zůstalo bezdětné, stal se dědicem Ernestin synovec *Adam František* (1680-1732).

¹⁹ K dějinám Schwarzenbergů blíže v těchto dílech: A. MARKUS, *Rod knížat*; J. ZÁLOHA, *Stručné dějiny*; P. MAŠEK, *Modrá krev*, s. 253-258; *Ottův slovník naučný* XXV, s. 83-93; C. von WURZBACH, *Biographisches Lexikon* XXXIII, s. 1-120.

²⁰ Panství Třeboň získal Jan Adolf od arcivévody Leopolda Viléma, císařova bratra, jako náhradu za nesplacené půjčky. Byl to první majetek, který Schwarzenbergové získali v českých zemích natrvalo a drželi ho až do 20. století. Jan Adolf dále koupil Hlubokou nad Vltavou (1661), Mšec (1662), statky Radomilice (1671), Bzí a Branovice (1672), Vlčice (1675), Žimutice (1678) a Nižburk (1679). Dočasně držel též Křivoklát a Krušovice. Další statky přidal jeho syn Ferdinand (1652-1703). Blíže k tomu J. ZÁLOHA, *Stručné dějiny*; A. MARKUS, *Rod*, s. 14.

²¹ Zároveň získal rod i titul vévodů krumlovských, což bylo potvrzeno roku 1723. Blíže J. ZÁLOHA, *Stručné dějiny*.

Tento nadšený stavitel byl omylem zastřelen císařem Karlem VI. na lovu. Císař poté roku 1746 rozšířil knížecí hodnost na všechny členy schwarzenberského rodu.

Roku 1802 došlo k rozdělení rodu na dvě větve: starší – hlubocko-krumlovskou (primogenituru) a mladší – orlickou (sekundogenituru).²² Řízení správy majetku starší linie se po otci *Janu Nepomukovi* (1742-1789) ujal prvorozený syn kníže *Josef* (1769-1833).²³

Prvním členem větve orlické se stal kníže *Karel I. Filip* (1771-1820). Základem državy této mladší větve bylo panství Orlík, k němuž Karel I. dokoupil další panství a statky.²⁴ Kníže vstoupil do vojska již v šestnácti letech a za svůj život se zúčastnil mnoha bitev – proti Turkům, Prusům, revoluční Francii a později i proti Napoleonovi. Za své úspěchy byl vyznamenán mnohými nejvyššími řády. Vedlo se mu nejen na poli válečném, ale i diplomatickém – svůj talent prokázal jako rakouský velvyslanec na francouzském i ruském dvoře. Přestože se Karel na Orlíku příliš nezdržoval, pokládal ho za svůj domov již z toho důvodu, že zde pobývala jeho milovaná žena Marie Anna, rozená hraběnka z Hohenfeldu, se kterou uzavřel sňatek v lednu 1799.²⁵ Spolu nechali přebudovat zámek na reprezentativní sídlo i pohodlný domov.²⁶ Zde vyrůstaly i jejich tři synové – Bedřich, Karel a Edmund. Nejmladší *Edmund* (1803-1873) bojoval roku 1849 v Uhrách a o deset let později se účastnil bitvy u Solferina v Itálii. Za své zásluhy byl oceněn několika tituly a jako svobodný muž dožil na Orlíku.

Ačkoli *Bedřicha* (1799-1870) otec nutil ke studiu, nemohl v něm potlačit duši vojáka a dobrodruha. Se zbraní v ruce i bez ní procestoval několik zemí a své zážitky

²² Již roku 1703 byla závětí Ferdinanda ustanovena dvě rodová svěřenectví. Předpokladem uskutečnění dělby majetku na dvě samostatné části však bylo, že se v jedné generaci vyskytnou v rodě dva bratři, kteří by svěřenectví převzali. A to se stalo až roku 1802. Blíže tamtéž.

²³ Nejstarší syn Josefa a jeho manželky Pauliny, která uhořela při požáru na bále v Paříži 1. 7. 1810, dostal jméno Jan Adolf II. a proslavil se přestavbou Hluboké. Roku 1825 podnikl cestu do hospodářsky vyspělé Anglie. Blíže k tomu J. VYBÍRAL – M. SEKYRKOVÁ, *Britská cesta Johanna Adolfa ze Schwarzenbergu roku 1825*, *Umění* 46, 1998, s. 129-145. Více k hlubocko-krumlovské linii viz A. MARKUS, *Rod*, s. 31-48; J. ZÁLOHA, *Stručné dějiny*; *Ottův slovník naučný* XXV, s. 88-90.

²⁴ Roku 1804 koupil statek Zalužany, o rok později Zbenice a Zlákovice, roku 1816 Bukovany a Řeč, v roce 1819 rozšířil majetek o panství Sedlec se statky Krchleby, Hraběšín, Nová Lhota, Olšany, Souňov, Třebonín, Habrkovice a Horušice. J. ZÁLOHA, *Stručné dějiny*.

²⁵ Blíže k životu Marie Anny, kterou její muž nazýval „Nany“, a jejím manželství s Karlem Z. BEZECNÝ, *Marie Anna ze Schwarzenbergu*, s. 155-164.

²⁶ Více k osobnímu životu i veřejnému působení Karla Filipa viz *Ottův slovník naučný* XXV, s. 90-91; A. MARKUS, *Rod*, s. 49-55; J. B. NOVÁK, *Polní maršál Karel kníže ze Schwarzenberka. Historický portrét podle rodinné korespondence*, Praha 1913. K přestavbám Orlíku v 19. století blíže Z. BEZECNÝ, *Schwarzenbergové*, s. 129-145.

sepsal – tak se po něm dochovalo velké množství poznámek, vzpomínek a deníků.²⁷ Tento „poslední lancknecht“ byl přesvědčený aristokrat a ctil královskou legitimitu. Jeho názory byly krajně konzervativní a tehdy moderní heslo „volnost, rovnost, bratrství“ mu naprosto nic neříkalo. Není tedy divu, že se po revoluci roku 1848 stáhl do ústraní a vyhýbal se veřejnému životu. Správu majorátu postoupil roku 1830 svému bratru Karlovi.

Také *Karlovi II.* (1802-1858) osud předurčil kariéru válečníka, která začala již roku 1821. Roku 1848 bojoval po boku maršála Radeckého proti Milánu a o rok později byl jmenován místodržitelem a guvernérem v Miláně, kde působil až do roku 1851, kdy odjel do Sedmíhradska.²⁸ Od roku 1823 byl ženat s hraběnkou *Josefinou Wratislavovou z Mitrowic*, která se stala dědičkou paláce ve Voršilské ulici v Praze a velkostatků Čimelice, Osov a Tochovice. Karel panství ještě více rozšířil koupí panství Varvažov roku 1847. Manželé měli tři děti, z nichž dvě dcery *Gabriela* (1825-1843) a *Anna Marie* (1830-1849) zemřely velmi mladé.²⁹

Zachování orlické větve leželo na bedrech syna, který se narodil jako první z dětí, *Karla III.* (1824-1904). Ten vystudoval práva na Pražské univerzitě, ale do roku 1856, kdy vystoupil z armády, působil jako voják. Tehdy se rozhodl raději věnovat správě rodinných statků, kterou mu předal jeho otec, tehdy guvernéř v Sedmíhradsku. Karel nastoupil cestu hospodáře – byl jmenován předsedou Vlastenecko-hospodářské společnosti a Lesnické jednoty české, ale významné je i jeho působení politické. Jako příslušník tzv. historické šlechty stál po boku hraběte Leo Thuna a F. L. Riegera a byl obhájcem českého státoprávního hnutí jak na českém zemském sněmu, tak na říšské radě.³⁰ Kníže nezanedbával ani správu vlastního panství, které svým podnikáním dovedl k prosperitě. Stavební úpravy na Orlíku nechal provést spolu se svou

²⁷ K. Schwarzenberg upravil pro vydání část jeho paměti, která pojednává o jeho pobytu ve Španělsku. K. SCHWARZENBERG (ed.), *Španělský deník a zrození revolucí*, Praha 1937. Dále k jeho životu viz A. MARKUS, *Rod*, s. 55-59; *Ottův slovník naučný* XXV, s. 91-92; J. B. NOVÁK, *Ze zápisů posledního „lancknechta“*, ČČH 31, 1925, s. 141-163.

²⁸ Ke Karlovi II. blíže A. MARKUS, *Rod*, s. 60-61; *Ottův slovník naučný* XXV, s. 92.

²⁹ Anna Marie byla od osmnácti let vdaná za hraběte Arnošta Waldsteina, ale již rok po svatbě zemřela. Arnošt si po její smrti namlouval dceru jednoho štyrského lesníka, což vyvolalo nepříznivé reakce šlechtického okolí. Nakonec si však vzal Marii Schwarzenbergovou z hlubocko-krumlovské větve. K tomu blíže Z. BEZECNÝ, *Šňatky české šlechty ve druhé polovině 19. století*, in: V. PETRBOK (ed.), *Sex a tabu v české kultuře 19. století*, Praha 1999, s. 90.

³⁰ K osobě Karla III. blíže A. MARKUS, *Rod*, s. 61-64; *Ottův slovník naučný* XXV, s. 92-93; P. MAŠEK, *Modrá krev*, s. 257-258. K jeho politické činnosti blíže L. TOMÁŠEK, *Karel III. Schwarzenberg. K politické činnosti české šlechty v sedesátých letech 19. století*, JSH 63, 1994, s. 101-113.

manželkou.³¹ Tou byla od roku 1853 *Vilemína, roz. princezna z Oettingen-Wallersteinu* (1833-1910), která byla Karlovi velkou oporou a pečlivě se starala o jejich děti a domácnost. Dokázala si však poradit i s náročnějšími úkoly. Jednalo se především o správu panství za manželovy nepřítomnosti, neboť ten byl kvůli své práci nucen často pobývat v Praze.³² Vilemína porodila Karlovi sedm dětí (jedno se narodilo mrtvé).³³ Jako první přišla na svět *Anna Marie*, jejíž osobě je věnována tato diplomová práce.

Mladší syn *Bedřich* (1862-1936) následoval ve veřejné činnosti svého otce a po vystudování práv se věnoval politice, ve které jako poslanec říšského sněmu a člen panské sněmovny prosazoval ideu českého státního práva, ale do oblasti jeho zájmu patřilo také zemědělství a lesnictví. Po rodičích zdědil velkostatky Tochovice a Starosedlský Hrádek.³⁴

Jako prvorozený syn se hlavním dědicem a následníkem stal *Karel*, toho jména již *čtvrtý* (1859-1913). Také on prošel právnickou fakultou a vstoupil do politiky, věnoval se české otázce a svůj řečnický talent uplatňoval jako člen českého a říšského sněmu. Karel IV., jehož zálibou bylo cestování,³⁵ spojil roku 1886 svůj osobní život s hraběnkou *Marií Kinskou*, která však zemřela již čtyři roky po svatbě na tuberkulózu, a tak se roku 1891 oženil s *Idou z Hoyos-Sprinzensteinu*.³⁶ Marie mu zanechala syna Karla, s Idou zplodil Arnošta Jana (1892), Marii Vilemínu (1896) a Eleonoru (1899). Karel IV. zemřel roku 1913 na otravu krve a dědicem se stal nejstarší syn Karel.

Karel V. (1886-1914) vystudoval akademické gymnázium a právnickou fakultu v Praze. Nestýkal se jen s příslušníky aristokracie, ale měl blízko i k občanské společnosti. Působil na českém místodržitelství a ve svých úřadech zaváděl češtinu.

³¹ Karlova choť pokračovala v přestavbě zámku a parku, kterou započala její tchýně Josefína. Z. BEZECNÝ, *Schwarzenbergové*, s. 136-139.

³² K manželce Karla III. blíže K. MYŠKOVÁ, *Kněžna Vilemína*.

³³ Anna Marie se narodila roku 1854, Gabriela roku 1856, Karel v roce 1859, Ida 1861, Bedřich 1862 a nejmladší Marii porodila kněžna roku 1869. A. MARKUS, *Rod*, s. 64.

³⁴ Blíže k němu tamtéž, s. 65-66; *Ottův slovník naučný* XXV, s. 93; Z. BEZECNÝ, „*Němci nebojí se nikoho mimo Boha a prince Schwarzenberga*“ (*Bedřich ze Schwarzenberku a volby do říšské rady v roce 1897*), JSH 72, 2003, s. 70-79.

³⁵ Kníže s matkou navštívil Paříž a procestoval Itálii. S manželkou Marií, u níž se již brzy po svatbě projevil příznaky tuberkulózy, strávil šest měsíců u Středozemního moře. Po její smrti navštívil Egypt a plavil se po Nilu. Zachovaly se po něm cestovní deníky a další písemnosti. Některé své poznatky z cest Karel publikoval v *Časopise Českého muzea*. Srov. K. SCHWARZENBERG, *Výlet na Hissarlik*, ČČM 65, 1882, s. 399-411. Blíže k jeho cestování Z. BEZECNÝ, *Cesty*, s. 77-82.

³⁶ Karel se o ruku Idy ucházel již rok po smrti Marie. O tuto dámu se však tehdy zajímal i hrabě Ferdinand Kinský. Ida nakonec dala přednost Karlovi, a tak mohla být již v listopadu 1891 slavena svatba ve Vidni. K tomu blíže TÝŽ, *Sňatky*, s. 88.

V únoru 1910 se oženil s hraběnkou *Eleonorou Clam-Gallasovou*, dcerou známého politika Františka Clam-Gallase, a vychovali spolu dva syny – Karla a Františka. Tento zřejmě velmi oblíbený muž, k jehož zálibám patřil nejen lov – tradiční vášeň Schwarzenbergů, ale také sport a jízda novým dopravním prostředkem – automobilem, zemřel již roku 1914 na úplavici.³⁷

Novým majitelem a správcem statků se stal jeho syn *Karel VI.* (1911-1986). Tento historik a genealog se při okupaci Československa nacisty postavil na stranu našeho státu a roku 1945 byl zvolen předsedou revolučního národního výboru v Čimelicích. Konfiskace veškerého majetku roku 1948 však donutila celou rodinu k odchodu do Rakouska.

Nynější majitel Orlíku *Karel VII.* (*1937) vystupoval v zahraničí aktivně proti komunismu a v současnosti je významným českým politikem a podnikatelem.³⁸

1. 2. Pohled do dějin Thun-Hohensteinů

Rod Thunů má své kořeny v jižním Tyrolsku, přesněji na území v jižní a střední části Valle di Non, častěji nazývané Ton (Tono, Tuno). Nejstarší doklady o pánech de Tono, pozdějších Thunech, pocházejí z 12. století. Prvním doložitelným nositelem tohoto jména je pravděpodobně *Berthold de Tono*, který je uveden jako svědek na listině z roku 1145. Do přelomu 13. a 14. století se rod rozrostl do několika větví.³⁹

Ve 14. století byl zaveden řád starších, který zaručoval dědictví nejstaršímu členu rodu bez ohledu na rodovou linii či blízkost příbuzenství. Thunové se brzy stali jedním z nejvýznamnějších rodů v zemi. V 15. století pronikli ke dvoru vévody tyrolského a získali přední světské úřady i duchovní hodnosti.⁴⁰

³⁷ K němu blíže A. MARKUS, *Rod*, s. 68-69; Z. BEZECNÝ, *Karel V. ze Schwarzenberku*, s. 281-295.

³⁸ P. MAŠEK, *Modrá krev*, s. 258.

³⁹ K dějinám tohoto rodu blíže tamtéž, s. 279-282; *Ottův slovník naučný* XXV, s. 397-402.; C. von WURZBACH, *Biographisches Lexikon* XLV, s. 9-66; H. SLAVÍČKOVÁ, *Portrétní galerie*.

⁴⁰ Vysoký světský úřad zastával Viktor Thun, který se roku 1484 stal purkrabím vévodského hradu Tirol. Roku 1530 byli Thunové povýšeni do baronského stavu a roku 1558 dostali k již dříve získanému dědičnému úřadu mudšenků biskupství tridentského stejný úřad biskupství brixenského. V roce 1604 potvrdil císař Rudolf II. pěti nejvýznamnějším představitelům rodu stav říšských svobodných pánů. Tamtéž, s. 5-6.

Významným členem rodu byl *Antonín řečený Potens (Mocný)* (+1522), který se jako jediný potomek v legitimní linii stal dědicem téměř všech thunských statků. Tři synové z jeho celkem 18 dětí se stali zakladateli tří hlavních rodových linií. *Lukáš* (1485-1559) založil linii Castel Thun (jinak nazývaná „italská“), *Jakub* (1494-1559) větev Castel Caldes (zanikla roku 1850) a od *Cypriana* (1571-1573) se začala odvíjet linie Castel Brughier.

Pro české dějiny je významná větev posledně jmenovaná. Z té pocházel *Křištof Šimon Thun* (1582-1635), který dosáhl nejvyšších vojenských i dvorských hodností. V roce 1629 byl spolu s bratry a jinými příbuznými povýšen do hraběcího stavu a přijal s nimi titul z Hohensteinu podle hrabství v Dolním Sasku, které císař Ferdinand II. zastavil Křištofovi roku 1628.⁴¹ Za Třicetileté války dosáhl ve službách císaře významných úspěchů a začal se usazovat v Čechách. Základy zdejšího thunovského majetku položil tím, že v letech 1623-1630 skupoval zkonfiskované, opuštěné statky. Byla to především panství Děčín, zřejmě první sídlo Thunů v Čechách, dále Choltice, Letovice a Klášterec nad Ohří.⁴² Svůj majetek v Čechách odkázal ještě před smrtí svému staršímu bratru *Janu Cypriánovi* (1569-1631), po jehož smrti připadlo jmění jeho synovi, hraběti Janu Zikmundovi.

Jan Zikmund (1594-1646) měl se třemi manželkami celkem sedm dcer a dvanáct synů, z nichž několik vybuodovalo úspěšnou církevní kariéru.⁴³

V 17. století se rodina Thunů velmi rozvětvila, k výraznému rozdrobení majetku však nedošlo. Na počátku 18. století se Thunové v Čechách rozdělili do čtyř hlavních větví – klášterecké, děčínské, choltické a poběžovicko-benátské (jedná se o Benátky nad Jizerou). Do českých dějin se zapsaly zvláště první dvě jmenované.⁴⁴

Kláštereckou větev založil *František Josef Thun* (1734-1800), jehož vnuk *Josef Matyáš* (1794-1868) se z vojáka a účastníka napoleonských válek stal vědcem

⁴¹ Vestfálským mírem bylo toto hrabství ztraceno ve prospěch Braniborska, Thunové si však již nové jméno ponechali. *Ottův slovník naučný* XXV, s. 398.

⁴² Součástí rodového majetku se staly také Svojšice, Svinčany, Egrberg, Felixpurk, Pětipsy, Benešov a Šumburk. *Tamtéž*.

⁴³ Quidobald (1616-1668) se stal roku 1654 arcibiskupem salcburským, v tomto úřadu ho roku 1687 následoval mladší bratr Jan Arnošt (1643-1709). Václav (1629-1673) byl roku 1664 zvolen biskupem pasovským a Rudolf (1664-1697) vstoupil do kapucínského řádu. P. MAŠEK, *Modrá krev*, s. 279-280.

⁴⁴ Blíže ke klášterecké větvi *Ottův slovník naučný* XXV, s. 399.

v oblasti českého jazyka a dějin české literatury a byl přijat do Královské české společnosti nauk. Angažoval se i na poli politickém.⁴⁵

Děčínský majorát založil hrabě *Václav Josef* (1737-1796) a po něm ho zdědil jeho syn *František Antonín* (1786-1873). Ten také zpočátku bojoval v napoleonských válkách, ale z armády vystoupil a dále se věnoval správě svých statků, které rozšířil přikoupením dalších panství.⁴⁶ Byl to dobrý hospodář, díky němu se z děčínského panství stala moderní hospodářsko-správní jednotka, která patřila před rokem 1848 k nejpokrokovějším v zemi, ale šlo mu také o povznesení sociální a vzdělanostní úrovně svých poddaných. Podporoval výrobu, obchod, dopravu i zakládání nových škol a zkrášlování krajiny. Hrabě se stýkal s mnoha významnými osobnostmi, které zval na svůj děčínský zámek, kde vybudoval mimo jiné velkou knihovnu. Zámek se stal významným střediskem tehdejšího kulturního a společenského života.⁴⁷ Roku 1808 František Antonín uzavřel sňatek s hraběnkou *Theresií z Brühlů*, která mu porodila pět dětí.⁴⁸

Nejstarší z nich *František Filip* (1809-1870) se oženil s *Magdalenou Königovou* a tímto morganatickým sňatkem byl vyloučen z dědictví. Působil pak jako člen mnoha uměleckých filantropických spolků a do roku 1848 podporoval české politiky, poté však stál na straně umírněných a snažil se o uklidnění českých radikálů. V letech 1850-1861 pracoval na ministerstvu kultury a vyučování ve Vídni a po návratu do Čech obnovil svou spolkovou aktivitu.

Jeho bratr hrabě *Leopold (Leo, Lev)* (1811-1888) byl také politicky činný, roku 1848 byl zvolen prezidentem zemské vlády v Čechách, ale stejně jako jeho bratr nepodporoval radikalizaci české společnosti a byl odvolán. Příznivější bylo jeho

⁴⁵ K Josefu Matyášovi blíže tamtéž; P. MAŠEK, *Modrá krev*, s. 279-280.

⁴⁶ Byla to panství a statky Peruce se Slavětínem a Vrbičan, Velký Zdíkov na Prachaticku a Bohumilice (Skalice) na Vimpersku. H. SLAVÍČKOVÁ, *Portrétní galerie*, s. 64.

⁴⁷ Více k tomu TÁŽ, *Zámek Děčín*, Děčín 1991; *Návštěva u jeho excelence Františka Thuna. Zámek Děčín v historických fotografiích*, Děčín 2002.

⁴⁸ Františku Filipu (1809-1870), Bedřicha Františka (1810-1881), Leopolda Lva (1811-1888) a dcery Annu (1812-1885) a Josefínu, které říkali „Juža“ (1869-1903). Ta se po smrti matky starala na děčínském zámku o svého otce až do jeho smrti. Blíže k životu Františka Antonína *Ottův slovník naučný* XXV, s. 399; P. MAŠEK, *Modrá krev*, s. 279-280; H. SLAVÍČKOVÁ, *Portrétní galerie*, s. 64-65.

působení na ministerstvu kultu a vyučování v letech 1849-1860. Ze svého postu provedl reformu rakouského školství, především univerzitního.⁴⁹

Prostřední *Bedřich* (1810-1881) si zvolil dráhu diplomata, působil mimo jiné jako vyslanec ve Stockholmu, Mnichově, Frankfurtu nad Mohanem, Berlíně či Petrohradě a za svou práci získal četná vyznamenání. Roku 1845 pojal za manželku hraběnkou *Leopoldinu Lambergovou*, která mu porodila celkem 11 dětí – 7 dcer a 4 syny.⁵⁰ Jeden z nich, hrabě *Jaroslav*, právník a milovník umění a historie, se roku 1887 oženil s *Marií Chotkovou*, jejíž sestra *Žofie* se stala manželkou arcivévody *Františka Ferdinanda d'Este*. Po sarajevském atentátu se *Jaroslav* s *Marií* stali poručníky jejich osiřelých dětí.

Pro mou práci je z dalších *Bedřichových* dětí nejdůležitější syn *František Antonín* (1847-1916), který 18. května 1874 spojil svůj život s *Annou Marií ze Schwarzenbergu*. Hrabě *František*, český konzervativní politik, vstoupil roku 1882 do panské sněmovny a v letech 1883-1889 a 1901-1911 působil jako poslanec českého zemského sněmu. Roku 1889 se stal českým místodržitelem. Prosazoval rovnoprávnost obou národů v českých zemích, ale po nacionálních a politických bouřích roku 1893 vyhlásil nad Prahou výjimečný stav a byl jedním z iniciátorů politických perzekucí, včetně známého procesu s *Omladinou*. V únoru 1896 z úřadu odstoupil a přijal funkci nejvyššího hofmistra *Františka Ferdinanda d'Este*. Již v březnu 1898 se však do vysoké politiky vrátil a stal se ministerským předsedou a ministrem vnitra. Svého hlavního cíle – národnostního vyrovnání však nedosáhl, a tak jeho vláda podala roku 1899 demisi. Roku 1911 se dočkal povýšení do knížecího stavu s právem dědictví titulu v primogenituře a opět se ujal úřadu českého místodržitele, který zastával až do svého odstoupení roku 1915. Byl milovníkem umění, tenisu a cestování a po smrti *Anny* roku 1898 se znovu oženil s *Ernestinou Thun-Hohenstein* (1858-1948) z klášterecké větve, se kterou měl dceru *Annu Marii* (1903-1943).⁵¹

⁴⁹ Blíže k těmto reformám *H. LENTZE, Die Universitätsreform des Ministers Graf Leo Thun-Hohenstein*, Wien 1962. Obecně k životu *Františka Filipa* a *Leopolda* více v *Ottův slovník naučný* XXV, s. 399-401; *H. SLAVÍČKOVÁ, Portrétní galerie*, s. 68-72.

⁵⁰ Byla to *Theresie* (1846-1859), *František Antonín* (1847-1916), *Karolina* (1848-1916), *Marie* (1850-1929), *Ernestina* (1853-1910), *Vilemína* (1855-1935), *Leopoldina* (1857-1911), *Eduard* (1860-1885), *Friedrich* (1861-1863), *Jaroslav* (1864-1929) a *Josefína (Juža)*, která žila v letech 1867-1903. Tamtéž, s. 75-76.

⁵¹ Tamtéž, s. 76-78; k politické činnosti *Františka Antonína* také *J. ARBES, Jeho Excelence hrabě František Thun z Hohensteinu, c.k. místodržící v království českém. Kritika úřední činnosti Jeho Excelence I-III*, Praha 1895.

Posledním Thunem, kterého zmíním, je kníže *František Antonín* (1890-1973), syn Jaroslava, který z finančních důvodů roku 1932 zámek v Děčíně prodal Československému státu.⁵² Historický objekt přišel v průběhu následujících desetiletí vhod armádám více národností. Ta poslední – sovětská ho opustila roku 1991 a v současné době dochází k jeho rekonstrukci.⁵³

---

⁵² P. MAŠEK, *Modrá krev*, s. 282.

⁵³ Více k děčínskému zámku H. SLAVÍČKOVÁ, *Zámek; Návštěva u jeho excelence*.

2. Život Anny Thun-Hohensteinové, roz. ze Schwarzenbergu (1854-1898)

2.1. Princezna Anna Marie ze Schwarzenbergu (1854-1874)

*„Spíš, dobrá Paní, ... Národ Tebe želí,
a nebe o jednu má hvězdu víc:
byl jasné světlo ten Tvůj život celý,
a dobro zrcadlo Tvých zřítelnic....“⁵⁴*

Uvedené verše, zveřejněné 15. ledna 1899 na titulní straně měsíčníku *Rozhledy po lidumilství*, patřily hraběnce Anně Thun-Hohensteinové, rozené princezně ze Schwarzenbergu, která zemřela na Štědrý den 24. prosince 1898 ve Vídni ve věku 44 let. Tato „Jasná paní,“ jak byla běžně titulována, se ve druhé polovině devatenáctého století proslavila nejen jako manželka českého místodržícího hraběte Františka Thun-Hohensteina, ale především svou charitativní činností, která se stala hlavní náplní jejího krátkého života.

2.1.1. Narození a dětství princezny Anny

Anna Maria Josefa Gabriela, která se narodila 1. května 1854, byla prvním z celkem šesti dětí knížete Karla III. ze Schwarzenbergu, a jeho manželky Vilemíny, rozené z Oettingen-Wallersteinu.⁵⁵ Porod, který se odehrál v pražském paláci za asistence lékaře Johanna Löschnera, proběhl zřejmě bez komplikací, neboť již čtyři dny poté spolu Vilemína a Anna strávily čtyři hodiny v Kinského zahradě.⁵⁶

⁵⁴ Autorkou veršů je Eliška Bulířová. *Rozhledy po lidumilství*, 15. 1. 1899.

⁵⁵ Další dcera Gabriela se narodila za dva roky, v říjnu 1856, o rok později Vilemína porodila mrtvé dítě. První, jistě očekávaný, chlapec Karel přišel na svět 1. července 1859. Následovala ho v dubnu 1861 Ida, v říjnu 1862 Bedřich a jako poslední se v říjnu 1869 narodila Marie.

⁵⁶ K. MYŠKOVÁ, *Kněžna Vilemína*, s. 36.

Pokřtěna byla již 2. května v přítomnosti dvou svědků – knížete Bedřicha Schwarzenberga, staršího bratra Karlova otce, a princezny Marie Oettingen-Wallerstein, tehdy ještě neprovdané mladší sestry kněžny Vilemíny.⁵⁷

Zřejmě brzy po porodu, přestože doklad o tom chybí, si Vilemína najala pro Annu kojnou. Svěřovat dítě kojné se v šlechtickém prostředí stalo běžnou záležitostí již v 16. století a přestože odborná literatura proklamovala jako nejvhodnější a nejzdravější kojení vlastní matkou, udržel se tento zvyk v podstatě až do dvacátého století.⁵⁸

Zatímco osoba kojné zůstává v rodině Karla III. nejistou, přítomnost chůvy jako nezbytné pomocnice matky při péči o děti je prokazatelná. O Annu se zřejmě starala žena jménem Rosi, která je doložena roku 1856.⁵⁹

K dětství samozřejmě patřily hračky, které měly tehdy sloužit dítěti k přípravě na jeho budoucí sociální či profesní zařazení. Holčičky si hrály s panenkami, loutkovými kočárky, miniaturními pokoji a kuchyňkami s nádobím. Výjimkou nebyla ani Anna, která například ke svému druhému svátku v červenci 1855 obdržela krabici s kuchyňským nádobím a blíže neurčené dřevěné hračky.⁶⁰

2.1.2. Povinnosti

Nejpozději v šesti letech měla začít soustavná výchova šlechtického dítěte. Ta se odehrávala v domácím prostředí, neboť v šlechtických kruzích panoval názor, že veřejné školy jsou určeny pro nižší vrstvy. Domácími pedagogy bývali učitelé nebo profesori veřejných škol, studenti i kněží. Ženy podle tehdejšího názoru neměly být příliš vzdělané, proto dívčí vzdělání nebylo tak rozsáhlé jako chlapecké.⁶¹

Roku 1864 přijal Karel na výchovu Anny a její sestry Gabriely guvernanku („*bonne*“) Henriettu Marry O'Brien. Zřejmě se osvědčila, neboť roku 1866 jí byla

⁵⁷ SOA Třeboň, RA Schwarzenberg-Orlík, sign. C-45a-7c, křestní list princezny Anny, kart. 432.

⁵⁸ K problematice kojných a kojení blíže M. LENDEROVÁ - M. MACKOVÁ - T. JIRÁNEK, *Dějiny každodennosti*, s. 27-30.

⁵⁹ K. MYŠKOVÁ, *Kněžna Vilemína*, s. 37.

⁶⁰ Tamtéž, s. 39; obecně k hračkám více M. LENDEROVÁ, *K hříchu*, s. 35-37.

⁶¹ Blíže k problematice ženského vzdělávání v 19. století tamtéž, s. 39-69; rovněž M. LENDEROVÁ - M. MACKOVÁ - T. JIRÁNEK, *Dějiny každodennosti*, s. 34-48.

prodloužena smlouva až do roku 1874.⁶² Kromě Miss O'Brien působily u Schwarzenbergů dočasně i Mlle Chevalier⁶³ a Mlle Brailland.⁶⁴ Anna se dále zmiňuje o slečně Gaertner, se kterou se s matkou seznámily během pobytu v Berlíně, a která pak nějaký čas působila u Schwarzenbergů jako učitelka tělocviku.⁶⁵ Kromě tělesné výchovy však Anna musela absolvovat lekce náboženství, dějepisu, zeměpisu, matematiky, učila se cizím jazykům (jak dokládá její pozůstalost, zvládala němčinu, francouzštinu, angličtinu i češtinu), věnovala se malování, tanci, hudbě i praktickým domácím pracím.⁶⁶

Zatímco vychovatelky se věnovaly převážně dívkám,⁶⁷ někteří učitelé, stejně tak jako kněz, který vyučoval náboženství, byli společní pro děti obou pohlaví. Příjezd nového učitele vždy vyvolával zvědavost.⁶⁸ Z dochovaných pramenů nevyplývá, že by Anna měla s některým z předmětů větší potíže. Důvodem bylo její nepochybné nadání, ale i snaha o dokonalost, pečlivost a svědomitost při plnění zadaných úkolů a povinností. Nemalou roli hrála i její touha po tom, aby s ní rodiče byli spokojeni.⁶⁹

Výuka zpravidla probíhala v dopoledních hodinách všedního dne, odpoledne byl čas her a zábavy, kterých se kromě vychovatelů někdy účastnili i rodiče.⁷⁰ V době pobytu rodiny v Čimelicích Anna nejčastěji trávila odpoledne ve své zahrádce, o kterou se sama starala a která jí přinášela radost, neboť zde pěstovala „krásné květiny,

⁶² Henriette O'Brien měla u Schwarzenbergů zůstat až do osmnáctých let princezny Gabriely (1874). SOA Třeboň, RA Schwarzenberg-Orlík, sign. A-I-23/1-13, Výchova dítek Jeho jasnosti, kart. 184.

⁶³ Mlle Chevalier zřejmě nahradila Miss O'Brien. Nastoupila v červnu 1874 a Vilemína s ní byla od začátku spokojená. SOA Litoměřice, pracoviště Děčín, RA Thun-Hohenstein, sign. A 3 XXIV/38, dopis Anny Thun-Hohensteinové matce ze dne 28. 6. 1874.

⁶⁴ K. MYŠKOVÁ, *Kněžna Vilemína*, s. 44-45.

⁶⁵ SOA Třeboň, RA Schwarzenberg-Orlík, sign. C-45a-7c, deník Anny ze Schwarzenbergu, zápis ze dne 29. 6. 1870, kart. 432; Gaertnerová se měla věnovat především Gabriele, která zřejmě trpěla jistou tělesnou vadou. K. MYŠKOVÁ, *Kněžna Vilemína*, s. 73.

⁶⁶ Dochovaný rozpis učiva, podle něhož byly každému hlavnímu předmětu věnovány dvě hodiny týdně (jednalo se i o konverzaci v češtině), se týká mladších Anniných sester Gabriely a Idy. Lze se však domnívat, že Anna si musela osvojit stejnou sumu vědomostí. SOA Třeboň, RA Schwarzenberg-Orlík, sign. II-b, pozůstalost Vilemíny ze Schwarzenbergu, kart. 239.

⁶⁷ Kromě uvedených vychovatelek na Annu působila také dcera rodinného lékaře Klotida, rozená Kruisová, od srpna 1870 manželka věrného vychovatele mladých Schwarzenbergů Jana Bohumila Nováka. U té se Anna dvakrát týdně učila šit. SOA Třeboň, RA Schwarzenberg-Orlík, sign. C-45a-7c, deník Anny ze Schwarzenbergu, zápis ze dne 18. 1. 1871, kart. 432.

⁶⁸ „Avant la fin de cette semaine, doit arriver notre nouveau maître (Pater Riechers); notre curiosité est grande, concernant sa personne.“ Tamtéž, zápis ze dne 24. 10. 1869.

⁶⁹ Dokladem toho je například její dopis adresovaný otci 5. 7. 1866, ve kterém mu přeje dlouhá léta, aby si mohl užívat pokroků, které jeho děti dělají ve „ctnosti a vědě.“ Srov. SOA Třeboň, RA Schwarzenberg-Orlík, sign. N-a-12, dopisy Anny ze Schwarzenbergu otci, kart. 216.

⁷⁰ Z. BEZECNÝ, *Příliš uzavřená společnost*, s. 87.

výborné jahody a třešně.“⁷¹ K péči o květiny i živé tvory v zahradě Anna přistupovala se zájmem i odpovědností, o čemž svědčí její dopisy dočasně nepřítomné matce.⁷²

K odpoledni patřilo také psaní dopisů, případně deníku, který si Anna vedla. Redigování dopisů Anně zřejmě zabíralo hodně času. V deníku píše: „*Během čtrnácti dnů jsem odeslala 56 dopisů babičce, tetám a několika dámám (přítečkyním maminky)*.“⁷³ Vinou korespondence jí někdy již nezbyl čas ani na vypracování školních úkolů.⁷⁴

2.1.3. Zábava

Čas vzdělávání a plnění úkolů byl kompenzován zábavnými činnostmi. K dětským zimním radovánkám patřilo bruslení. Anna si tento sport velice oblíbila a ve svém deníku o něm píše každou zimu. V lednu 1870 se zmiňuje o velké lední slavnosti, při které hrála hudba a nejlepší bruslaři byli oceněni. O rok později se bruslaři předvedli v kostýmech a celá společnost se večer od rybníka vracela za svitu lampionů a pochodní.⁷⁵

Důležitým prostředkem socializace bylo navazování a udržování kamarádství, která se mohla časem změnit v pevná přátelství. Dětské přátele mladí Schwarzenbergové nacházeli mezi příbuznými či potomky šlechty ze sousedství, se kterými byli v kontaktu. Nejčastěji se děti setkávaly během svých zimních a jarních pobytů v Praze, kde každou neděli probíhaly dětské dýchánky, střídavě v jednotlivých palácích. Tam si pod dozorem svých vychovatelů mohly hrát.⁷⁶ Těchto zábav se s oblibou účastnila i Vilemína se svými dětmi. Na jedné takové byla Anna přítomna již

⁷¹ „*de belles fleurs, ainsi que des fraises et des cerises très bonnes.*“ Během nemoci Gabriely se Anna starala i o sestřiny hrdličky. SOA Třeboň, RA Schwarzenberg-Orlík, sign. C-45a-7c, deník Anny ze Schwarzenbergu, zápis ze dne 4. 7. 1869, kart. 432.

⁷² Srov. např. Anniny dopisy matce do Reichenhallu z července roku 1868. SOA Litoměřice, pracoviště Děčín, RA Thun-Hohenstein, sign. A 3 XXIV/37.

⁷³ „*J'aurais écrit tout ces détails bien plutôt, mais j'avais tant de lettres à écrire, qu'il ne m'est pas resté un moment de temps. Pendant quinze jours, j'ai expédié 56 lettres à grand'maman, aux tantes et à plusieurs dames (amies de Maman).*“ SOA Třeboň, RA Schwarzenberg-Orlík, sign. C-45a-7c, deník Anny ze Schwarzenbergu, zápis ze dne 24. října 1869, kart. 432.

⁷⁴ „*P. Kaiser est revenu hier; il a parcouru mes devoirs; il n'a pas été content, parceque je n'ai pas tout fait, surtout[!] pas les compositions, mais malgré toute la peine que je me suis donnée, je n'en avais pas le temps, à cause de la quantité de lettres, que j'avais à écrire.*“ SOA Litoměřice, pracoviště Děčín, RA Thun-Hohenstein, sign. A 3 XXIV/37, dopis Anny Thun-Hohensteinové matce ze dne 2. 9. 1868.

⁷⁵ SOA Třeboň, RA Schwarzenberg-Orlík, sign. C-45a-7c, deník Anny ze Schwarzenbergu, zápisy ze dnů 6. 1. 1870 a 18. 1. 1871, kart. 432.

⁷⁶ Z. BEZECNÝ, *Příliš uzavřená společnost*, s. 91.

jako tříletá – Vilemína ji s sebou vzala na dětskou slavnost pořádanou svou tchýní.⁷⁷ Udržování kamarádských vztahů se dělo také prostřednictvím vzájemných návštěv či několikadenních pobytů. Anna ve svém deníku zmiňuje společně strávené dny se sestřenicemi a bratřenci v Libějicích,⁷⁸ jindy návštěvy naopak přijíždějí na panství Schwarzenbergů: „Musím přerušit svůj zápis, neboť malí Hilprandtovi⁷⁹ přijíždějí!“⁸⁰

Nejlepší Aninou přítelkyní se stala Selina Nostitzová.⁸¹ Anna se o ní často zmiňuje a vždy se těší do Prahy, kde se spolu mají sejít. Zřejmě se občas navštěvovaly i na venkovských sídlech, Anna uvádí setkání s ní na zámku Nostitzů v Průhonicích. Tuto známost Vilemína schvalovala, neboť Anně Selinu dávala za příklad.⁸²

K rozptýlení a zábavě dospělých sloužily salóny, bály, divadelní představení, plesy, výstavy či kávové společnosti. Přinášely možnost setkání se společensky rovnocennými přáteli, neboť šlechtická společnost se po roce 1848 uzavřela stykům s měšťanským prostředím. Organizovat domácí salóny mohly ty šlechtické rodiny, které vlastnily v Praze palác či alespoň byt. Šlechtický salón druhé poloviny 19. století byl především místem tance, zpěvu a hudby, méně se zde filozfovalo či hovořilo o umění.⁸³

Během ledna začínala plesová sezóna, během níž se konaly také domácí bály v městských palácích. Vilemína se jich v padesátých letech účastnila převážně sama, neboť Karla volaly vojenské povinnosti. V pozdější době pak dávala přednost poklidnému životu na venkově.⁸⁴

⁷⁷ K. MYŠKOVÁ, *Kněžna Vilemína*, s. 40.

⁷⁸ Nový zámek Libějice (též Libějovice) koupil roku 1801 kníže primogenitury Josef Schwarzenberg (1769-1833).

⁷⁹ Jednalo se o děti (dvě dívky a chlapce Ferdinanda) Roberta Hilprandta, majitele Blatné, a jeho manželky Augusty, roz. hraběnky Haugvicové (sňatek uzavřeli roku 1857).

⁸⁰ „Je dois interrompre mon journal, car les petits Hildprandt arrivent!“ SOA Třeboň, RA Schwarzenberg-Orlík, sign. C-45a-7c, deník Anny ze Schwarzenbergu, zápis ze dne 4. 7. 1869, kart. 432.

⁸¹ Selina Nostitz-Rienecková byla druhou ze čtyř dětí hraběte Huga Maria Nostitz-Rienecka a Marie Kristiny, rozené Clam-Martinitzové. Narodila se v Praze 1. ledna 1852 a ve svých dvaadvaceti letech se provdala za hraběte Alberta Karla Nostitz-Rienecka. Otcové obou snoubenců byli bratřenci. Svatba se odehrála 20. dubna 1874 v Praze a z manželství vzešlo 5 dětí. <http://genealogy.euweb.cz>, 28. 5. 2005.

⁸² „...elle me donna pour exemple Selina Nostitz qui n'a certainement jamais fait la mone, lorsqu'elle est allée à la campagne avec sa mère.“ SOA Třeboň, RA Schwarzenberg-Orlík, sign. C-45a-7c, deník Anny ze Schwarzenbergu, zápis ze dne 19. 5. 1869, kart. 432.

⁸³ Orličtí Schwarzenbergové byli zvaní k Auerspergům, Buquoyům, Clam-Gallasům, Clam-Martinitzům, Kaunitzům, Lobkowiczům, Nostitzům, Thunům, Trauttmannsdorffům a Waldsteinům. Srov. Z. BEZECNÝ, *Příliš uzavřená společnost*, s. 111-115; K problematice šlechtických salonů dále TÝŽ, *Česká šlechta a salony v druhé polovině 19. století*, in: H. LORENZOVÁ – T. PATRASOVÁ (edd.), *Salony v české kultuře 19. století*, Praha 1999, s. 201-207.

⁸⁴ K. MYŠKOVÁ, *Kněžna Vilemína*, s. 60-61.

Roku 1872 přijeli Karel s Vilemínou a dětmi do Prahy dříve, než plánovali. Orlík, kde vypukla spála, opustili již 4. ledna, což však Annu vůbec nemrzelo.⁸⁵ Vždyť na ni čekal její první ples. Velice se na něj těšila a tento svůj „první vstup do velké společnosti“ si pečlivě zaznamenala do svého deníku. Plesu u Waldsteinů 28. ledna 1872 se sice nejprve obávala, ale nakonec to byl pro ni jeden z nezapomenutelných zážitků. Na starost si ji vzali Alfréd Windischgraetz a Ferdinand Lobkowitz. Zda si kromě valčíku a kotilónu zatančila i svůj oblíbený čardáš, nevíme, jisté však je, že s různými tanečníky, jejichž jména si všechny zapsala, tancovala až do konce bálu, který trval až do rána do půl sedmé.⁸⁶ Byla to pro ni možnost seznámit se s mladými šlechtici, ale setkala se zde i se svými přítelkyněmi, které jí na venkově tolik scházely.

Oblíbenou zábavou byla také divadelní představení. Ta se stávala buď součástí společenského večera v kruhu šlechtických přátel nebo byla organizována k oslavě narozenin či svátku některého z členů rodiny. Laických představení se ráda aktivně účastnila Vilemína⁸⁷ a pravděpodobně i Anna, která dokonce napsala čtyřtaktovou hru „*Der Auswanderer*“, jejíž téma se týkalo vystěhovalectví do ciziny.⁸⁸ Rozptýlení přinášely také pantomimy či nejrůznější hry se slovy (šarády).⁸⁹

Žádná sešlost se neobešla bez hudby. Tu spíše než profesionálové obstarávali šlechtici sami. Správné šlechtičny (ovšem i někteří šlechtici) uměly hrát na nějaký hudební nástroj, nejčastěji na klavír.⁹⁰ Mezi ně patřila i Anna. Na oslavě matčiných narozenin 31. prosince 1870 zahrála část z opery Richarda Wagnera „*Lohengrin*“ v úpravě pro čtyři ruce, dvojručně skladbu „*le Réveil des Fauvettes*“ od Louise

⁸⁵ SOA Třeboň, RA Schwarzenberg-Orlík, sign. C-45a-7c, deník Anny ze Schwarzenbergu, zápis ze dne 17. 3. 1872, kart. 432.

⁸⁶ Tamtéž.

⁸⁷ K. MYŠKOVÁ, *Kněžna Vilemína*, s. 55.

⁸⁸ Jednalo se o veselohru, kterou Anna roku 1873 napsala a věnovala své matce k narozeninám (představena byla tedy 30. prosince). Podruhé byla provedena na Orlíku 30. dubna 1874 na počest snoubenců Anny a Františka Thuna, jejichž svatba se konala 18. května téhož roku. Z dochovaného listu se navíc dozvídáme pouze osoby ve hře vystupující a v poznámce je uvedeno, že polovina příběhu se odehrávala v Čechách a polovina v Americe. Samotná hra se zřejmě nedochovala. SOA Třeboň, RA Schwarzenberg-Orlík, sign. II.b, domácí slavnosti, kart. 219.

⁸⁹ Jedna z nich pobavila účastníky večírku organizovaného na počest narozenin kněžny Vilemíny 31. prosince 1873. Úkolem bylo uhodnout jisté čtyřslabičné slovo mající souvislost s historickou skutečností. Bylo představováno ve čtyřech scénách – první dvě slabiky v 1. scéně, třetí ve 2. scéně, čtvrtá slabika ve scéně třetí a v posledním vstupu bylo odhaleno celé slovo. Tamtéž.

⁹⁰ Z. BEZECNÝ, *Příliš uzavřená společnost*, s. 113-114.

Moreaua Gottschalka, píseň od Felixe Mendelssohna-Bartholdyho a během pauzy navíc recitovala.⁹¹

Hře na klavír se věnovala i po svatbě. Dokládá to její pozdější korespondence a klavírní skladby uložené v její pozůstalosti. Jedná se o salónní valčík „*Souvenir de Vienne*“ s dedikací z roku 1897 od Wilmy Czermakové,⁹² polku „*Anna*“⁹³ a gavotu „*Edelherz von Elbestrand*,“⁹⁴ které jí, coby hraběnky Thun-Hohensteinové, složil a věnoval v letech 1894 a 1896 děčínský kapelník Karel Josef Schieche.

Podzimní měsíce byly ve znamení honů, při kterých se také probíraly politické a hospodářské otázky, patřila k nim však i zábava. Na Orlíku se konaly od září do listopadu a účastnili se jich příslušníci nejvyšší šlechty, bližší i vzdálenější příbuzní Schwarzenbergů, dokonce i členové panovnických rodů. K ubytování sloužil v květovské oboře v alpském stylu postavený Tyrolský dům a barokní zámek Karlov nacházející se nedaleko Čimelic.⁹⁵ Honů se rádi účastnili Karel i Vilemína a alespoň zpočátku si je oblíbila také Anna. Lovecké sezóny se poprvé účastnila v sedmnácti letech, tedy roku 1871, v deníku se však o honu zmiňuje již předcházejícího roku, a to v souvislosti se zábavnými hosty, kteří zavítali na Orlík.⁹⁶ Nakolik aktivně se o rok později sama zapojila do lovu, z jejího zápisu nevyplývá, každopádně vzpomíná na Tyrolský dům a čtyři dny plné tance, her a smíchu.⁹⁷ Další rok byla společnost ještě živější a díky jejím zápiskům víme, kdo všechno se lovů účastnil.⁹⁸

Že hony tehdy skutečně patřily k Anniným zálibám, dosvědčuje dochovaný památník, do kterého si zapisovala vzpomínky a citáty pravidelných hostů schwarzenberských obor. První záznam v sešitu je z 26. července 1870, kdy si na úvod

⁹¹ SOA Třeboň, RA Schwarzenberg-Orlík, sign. C-45a-7c, deník Anny ze Schwarzenbergu, zápis ze dne 6. 1. 1870, kart. 432.

⁹² SOA Litoměřice, pracoviště Děčín, RA Thun-Hohenstein, pozůstalost Anny Thun-Hohensteinové, sign. A 3 XXIV/12.

⁹³ Tamtéž, sign. A 3 XXIV/6.

⁹⁴ Tamtéž, sign. A 3 XXIV/10; stejná skladba se nachází rovněž v SOA Třeboň, RA Schwarzenberg-Orlík, sign. C-45a-4, pozůstalost Anny Thun-Hohensteinové, roz. ze Schwarzenbergu, kart. 432.

⁹⁵ Z. BEZECNÝ, *Příliš uzavřená společnost*, s. 120.

⁹⁶ SOA Třeboň, RA Schwarzenberg-Orlík, sign. C-45a-7c, deník Anny ze Schwarzenbergu, zápis ze dne 8. 12. 1870, kart. 432.

⁹⁷ Tamtéž, zápis ze dne 8. 12. 1871.

⁹⁸ Srov. tamtéž, zápis ze dne 26. 1. 1873.

zapsala verše J. B. Nováka.⁹⁹ Vzpomínky na hony z šedesátých a počátku sedmdesátých let vypovídají především o úspěšnosti (či neúspěšnosti) zúčastněných. Rozvernost společnosti dokumentuje „*Nachruf an Palikář*,“ vzpomínka zřejmě na jelena, který zemřel těžkou smrtí (byl zastřelen). Zajímavá jsou i slova a názvy písní (např. „*Trinklied für 's Tyroler-Haus*“), zpívané na tehdy známé melodii. V památku však nechybí ani vážnější básně opěvující lov a přírodu. Jejich autory jsou kromě šlechticů i známí básníci jako Friedrich Schiller, William Shakespeare či skotský básník Robert Burns.¹⁰⁰

Každodennost aristokracie obohacovalo rovněž cestování, patřící k tradičním projevům šlechtického životního stylu.

2.1.4. Cestování

V tomto ohledu nebyli výjimkou ani Schwarzenbergové. Během roku se celá rodina či samotná Vilemína s dětmi pohybovala převážně mezi Prahou, Orlíkem a Čimelicemi. Podle zápisů v deníku Prahu opouštěli v dubnu či na začátku května, léto strávili v Čimelicích a v říjnu se stěhovali zpět na Orlík, kde v tu dobu začínaly hony. Na časté změny bydliště si Anna zvykla, a tak je ani nekomentovala. Výjimkou byly odjezdy z Prahy, které ji zarmucovaly, neboť se musela rozloučit s přítelkyněmi a zábavou.¹⁰¹ Odlišovala se tím od své matky, která naopak Prahu ráda opouštěla a hlavně po přestavbě zámku, tedy od šedesátých let, nejraději pobývala na Orlíku.¹⁰² Rozptýlením byly pro Annu a sourozence cesty k příbuzným do Libějic, k babičce do Osova¹⁰³ a velice vděčná byla Anna rodičům za návštěvu Průhonic, kde se setkala se svou přítelkyní Selinou.¹⁰⁴

⁹⁹ „*Krásou pravda, pravdou krása v duchu lidském svorně žije, a co pravdu tu mu hlásá, to jest pravá poesie.*“ SOA Třeboň, RA Schwarzenberg-Orlík, sign. C-45a-7b, památník princezny Anny, kart. 432.

¹⁰⁰ Tamtéž.

¹⁰¹ „*...j'étais mécontente de rentrer dans la vie paisible de la campagne, dans la vie de famille.*“ SOA Třeboň, RA Schwarzenberg-Orlík, sign. C-45a-7c, deník Anny ze Schwarzenbergu, zápis ze dne 19. 5. 1869, kart. 432.

¹⁰² Srov. K. MYŠKOVÁ, *Kněžna Vilemína*, s. 68-69.

¹⁰³ Osov byl od roku 1858 venkovským sídlem ovdovělé Josefiny, roz. Wratislavové z Mitrowic (1802-1881), od roku 1823 ženy knížete Karla II. ze Schwarzenbergu.

¹⁰⁴ SOA Třeboň, RA Schwarzenberg-Orlík, sign. C-45a-7c, deník Anny ze Schwarzenbergu, zápis ze dne 19. 10. 1870, kart. 432. Průhonice patřily šlechtickému rodu Nostitz-Rienecků od roku 1800.

Cesta po Evropě, která završovala vzdělání ve šlechtických kruzích (tzv. kavalírská cesta), se dlouho týkala pouze chlapců. Až osvícenství umožnilo absolvovat tyto poznávací cesty také dívkám. Anninou první, již velmi očekávanou, zahraniční cestou ¹⁰⁵ byl desetidenní pobyt v Berlíně, který v dubnu 1870 podnikla Vilemína s oběma nejstaršími dcerami. Cestovaly vlakem a ubytovány byly v rodině Hatzfeldů.¹⁰⁶ Kromě Berlína a okolí zavítaly také do Drážďan, které si však příliš neprohlédly.¹⁰⁷ Na důkladnější seznámení s tímto městem si Anna musela počkat do začátku března 1872, kdy si ho s matkou prošly „od jednoho konce k druhému,“ navštívily také divadlo a několik večírků.¹⁰⁸

3. srpna 1871 Anna doprovázela matku do lázní Reichenhall v Bavorsku. Cesty se dále účastnili oba její bratři i s vychovatelem Novákem. Po krátkých zastávkách ve Vídni a Salzburgu dojeli do Reichenhallu, jehož okolí s horami, loukami, řekami a jezery Annu okouzilo. Navíc se zde setkala s mnoha přáteli a známými. Při plánování většího výletu do okolí však přišla zpráva od otce, který je informoval o střevním onemocnění Idy. Následoval tedy rychlý návrat domů, kterého Anna velice litovala, ovšem po příjezdu do Čimelic tuto lítost přebil strach o Idu, jejíž stav se zhoršoval natolik, že jí 10. září bylo uděleno poslední pomazání. Nakonec se však po šesti týdnech uzdravila.¹⁰⁹

Nikoli zábava a touha po poznání, ale poděkování za Idino uzdravení bylo důvodem výpravy do severních Čech v dubnu následujícího roku. Anna, Gabriela, Ida, Vilemína a vychovatelka tehdy podnikly tichou „dámskou“ pouť do Filipova, místa údajného zjevení Panny Marie.¹¹⁰ Krásný zážitek Anně po návratu bohužel zkazila rušná atmosféra v Praze.¹¹¹

¹⁰⁵ „...je suis très-heureuse d'avoir enfin franchi les frontières de l'Autriche.“ Tamtéž, zápis ze dne 29. 6. 1870.

¹⁰⁶ Jedná se o rodinu hraběte Alfréda Hatzfeld-Wildenburga (1825-1911) a Gabriely, rozené z Dietrichsteina (1825-1909).

¹⁰⁷ SOA Třeboň, RA Schwarzenberg-Orlík, sign. C-45a-7c, deník Anny ze Schwarzenbergu, zápis ze dne 29. 6. 1870, kart. 432.

¹⁰⁸ „...d'un bout à l'autre...“ Tamtéž, zápis ze dne 17. 3. 1872.

¹⁰⁹ Tamtéž, zápis ze dne 22. 10. 1871.

¹¹⁰ Philippsdorf, česky Filipov či Filipovec, je poutní místo v bývalém šluknovském panství. Nachází se zde poutnická kaple Panny Marie a klášter milosrdných sester sv. Karla Boromejského. Blíže V. KOTYŠKA, *Úplný místopisný slovník království českého*, Praha 1895(?), s. 994.

¹¹¹ „...après notre retour du pèlerinage eurent lieu à Prague les élections pour la diète... Le parti opposé a remporté la victoire; mais c'est en suite de beaucoup d'injustices, que papa et tous les partisans conservatifs se sont vus obligés de céder, ne pouvant combattre contre l'injustice et la violence!“ SOA Třeboň, RA Schwarzenberg-Orlík, sign. C-45a-7c, deník Anny ze Schwarzenbergu, zápis ze dne 19. 10. 1872, kart. 432.

S tím, jak se opakovaly roční cykly, přibývaly princezně Anně roky a pomalu dospívala do věku, kdy se mělo rozhodovat o její budoucnosti.

2.1.5. Hledání partnera pro Annu

Provdání prvorozené dcery Anny se v rodině Karla III. stalo aktuálním v roce 1873. V dubnu tohoto roku Anna oslavila devatenácté narozeniny a v tomto věku bylo již zcela běžné, že mladá aristokratka vstupovala do manželství. Samozřejmě bylo žádoucí, aby budoucí manžel pocházel ze stejně urozeného prostředí. K seznámení docházelo již v dětství na plesích určených malým šlechticům a šlechtičnám, později na nejrůznějších šlechtických zábavách, mezi které patřily různé večírky, domácí plesy, divadelní představení či hony na venkovských sídlech.¹¹² Na jednom z takových honů Anna poznala hraběte Bedřicha Thun-Hohensteina, otce svého budoucího manžela. Stalo se tak v listopadu 1872 na Orlíku a Anna uvádí jeho jméno mezi ostatními hosty, ubytovanými v tu dobu na loveckém zámečku Tyrolerhaus.¹¹³ Členové rodiny Thunů nebyli Anně neznámí – v srpnu roku 1868 informuje matku v dopise do Raichenhallu o zasnubách Karolíny Thunové (dcery Bedřicha) s polským princem Romanem Sanguszko-Lubartowiczem.¹¹⁴

Stejně jako kníže Karel ze Schwarzenbergu i hrabě Thun byl politicky činný a patřil ke stoupencům historické šlechty. Navíc rody nepojilo příbuzenské pouto, a tak se dalo předpokládat, že spojení jejich potomků proběhne bez problémů. První námluvy, které se uskutečnily na jaře roku 1873, se zdály toto potvrzovat, neboť Bedřich a jeho syn František udělali na Vilemínu i Annu příjemný dojem.¹¹⁵

Vidina plynulého vývoje seznamování, kdy po námluvách měly přijít zasnuby a v krátké době sňatek, se však brzy rozplynula. Šestadvacetiletého Františka totiž zprvu

---

Anna naráží na tzv. chabrusové volby, před kterými došlo k četným převodům pozemkového majetku ve prospěch ústavověrné šlechty. Výsledkem voleb byla ztráta postavení historické šlechty. Následoval opětovný odchod českých poslanců ze sněmu a návrat k politice totální pasivní rezistence.

¹¹² K tomu více Z. BEZECNÝ, *Sňatky*, s. 88-93.

¹¹³ SOA Třeboň, RA Schwarzenberg-Orlík, sign. C-45a-7c, deník Anny ze Schwarzenbergu, zápis ze dne 26. 1. 1873, kart. 432.

¹¹⁴ SOA Litoměřice, pracoviště Děčín, RA Thun-Hohenstein, sign. A 3 XXIV/37, dopis Anny Thun-Hohensteinové matce ze dne 9. 8. 1868. Svatba Karolíny (1848-1926) s princem Romanem Sanguszko-Lubartowiczem (1832-1917) se konala v Praze 19. října 1868. <http://genealogy.euweb.cz>, 18. 11. 2005.

¹¹⁵ Vilemína se o tom zmiňuje v dopise svému manželovi 24. 4. 1873. Srov. K. MYŠKOVÁ, *Kněžna Vilemína*, s. 80.

nenadchla buď Anna či její rodina, v každém případě nezájem mladého Thuna o prvorozenou dceru byl v rodině vysvětlován nedostatečnou úctou ke Schwarzenbergům. Svědčí o tom dopis Josefíny ze Schwarzenbergu, Anniny babičky, Karlu III. ze srpna 1873, ve kterém se obává o další osud své vnučky.¹¹⁶

Situace se zlepšila zřejmě již během podzimních loveckých měsíců, nejpozději však v průběhu společenské sezóny v Praze, v zimě roku 1874. Šlechtické zábavy a vzájemné návštěvy měly za následek nejen konečnou dohodu rodičů o propojení obou rodin, ale především sblížení Anny a Františka, jejichž vzájemné sympatie nakonec přerostly v lásku. Dokládají to Anniny dopisy Františkovi odesílané již z Orlíku v březnu téhož roku. Vzpomíná v nich na společné chvíle strávené v Praze a těžce snáší odloučení od toho, který se stal tak blízkým jejímu srdci.¹¹⁷ Že se jedná o vzájemnou náklonnost, nepochybuje.¹¹⁸ V dopisech s oslovením „*Mein geliebter theuerster Franz*“ sice ještě dodržuje zdvořilostní vykání, to jí však nebrání v tom, aby svého snoubence nazývala důvěrněji „*mein Schatz*“ či „*mein liebe gute Engel*.“

Nyní již tedy nic nestálo v cestě chystanému sňatku princezny Anny ze Schwarzenbergu a hraběte Františka Thun-Hohensteina.

¹¹⁶ Z. BEZECNÝ, *Příliš uzavřená společnost*, s. 96.

¹¹⁷ „*Wenn ich Ihnen nur so recht ausdrücken könnte, wie ich mich nach Ihnen sehne, wie mein Herz beständig nach demjenigen verlangt, dem es ja so ganz und ungetheilt gehört, nach demjenigen, den ich so unaussprechlich liebe und der mich so glücklich macht, wie ich es nie hätte glauben und hoffen können!*“ SOA Litoměřice, pracoviště Děčín, RA Thun-Hohenstein, sign. A 3 XXIV/17, dopis Anny Thun-Hohensteinové manželovi ze dne 22. 3. 1874.

¹¹⁸ „*...ich weiß, daß sich unsere Gedanken finden, daß mein geliebter Herzen'se Franz mich eben so lieb hat, wie ich ihn, ...*“ Tamtéž.

2.2. Hraběnka Anna z Thun-Hohensteinu (1874-1898)

2.2.1. Svatba a začátek nového života

Svatba se konala v 11 hodin dopoledne 18. května roku 1874 v Praze. Ve své soukromé kapli snoubence oddal kardinál Bedřich Schwarzenberg.¹¹⁹

Ještě tentýž den odjeli novomanželé do Maxdorfu¹²⁰ nedaleko Děčína, kde ve druhé polovině 17. století nechal Maxmilián Thun-Hohenstein postavit panskou myslivnu. Zde měli Anna s Františkem prožít líbánky. Myslivna byla v den jejich příjezdu vyzdobena lampióny a uvítacím transparentem a až do noci vyhrávala vesnická muzika.¹²¹

Svatební noc proběhla bez komplikací, jak se o tom zmiňuje nejen Anna,¹²² ale i František ve zdvořilostním dopise adresovaném Anniným rodičům.¹²³ Na rozdíl od nevěsty se u ženicha předpokládaly jisté sexuální zkušenosti.

Z dalších dopisů vyplývá, že Anna byla i přes velký stesk po původní rodině v manželství šťastná, s Františkem si rozuměla a brzy si začala zvykat na nové postavení hraběnky Thunové.

2.2.2. Nové povinnosti hraběnky Thunové

30. května skončily Anně a Františkovi dvanáctidenní líbánky a novomanželé přesídlili na zámek Peruc, který Thunům patřil od roku 1814.¹²⁴ Hlavním sídlem této větve rodu byl sice Děčín a oba manželé sem často zajížděli, oblíbili si však Peruc.

¹¹⁹ Svatební oznámení, doplňující smlouvy ohledně hmotného zajištění Anny a blahopřejné telegramy k sňatku jsou uloženy v SOA Třeboň, RA Schwarzenberg-Orlík, sign. C-45a-3, pozůstalost Anny Thun-Hohensteinové, roz. ze Schwarzenbergu, kart. 432. Svatební smlouva se nenachází ani v RA Schwarzenbergů v Třeboni ani v pozůstalosti Anny Thun-Hohensteinové v Děčíně.

¹²⁰ Jednalo se o malou lokalitu přiřazenou k obci Bělá, patřící k děčínskému panství. Jiného než německého názvu se zřejmě neužívalo. V. KOTYŠKA, *Úplný místopisný slovník*, s. 800; I. TITTEL, *Schematismus a statistika statků velkých a rustikálních v království českém*, Praha 1902, s. 454.

¹²¹ SOA Litoměřice, pracoviště Děčín, RA Thun-Hohenstein, sign. A 3 XXIV/38, dopis Anny Thun-Hohensteinové matce ze dne 19. 5. 1874.

¹²² „Die Nacht verging sehr gut, ich dachte viel an dich, liebe gute Mama, und war sehr glücklich über die Worte, die mir dein heutiger Brief brachte.“ Tamtéž.

¹²³ „Wie lieb und zuthunlich war da die gute Anna, das schreibe ich nur euch, geliebte Eltern...“ Tamtéž, Františkov dopis ze dne 19. 5. 1874.

¹²⁴ H. SLAVÍČKOVÁ, *Portrétní galerie*, s. 11.

Výhodná byla jeho poloha v blízkosti Prahy, kam Františka volaly pracovní povinnosti a Anna zde nakupovala a navštěvovala své příbuzné, především obě babičky.¹²⁵

Provdaná šlechtična se realizovala v privátní i veřejné sféře. S úkoly plynoucí z první zmíněné oblasti se Anna seznámila záhy po příjezdu na perucké panství. Tehdy začala její starost o domácnost a pravidelný chod dne. Jako první přišel na řadu úklid, neboť vše muselo být připraveno na blížící se svátek Božího těla.¹²⁶ Každé ráno Anna sestavovala jídelní lístek a hodnotila s kuchařkou pokrmy z předchozího dne. Měla také zaznamenávat vše, co v domácnosti chybělo, a vedla domácí účty.

Služebný personál se v červnu teprve „dotvářel,“ ovšem již v polovině měsíce měl být kompletní.¹²⁷ Anna velmi oceňovala pomoc služebné Walli, která se starala především o její garderóbu a přešívala některé kusy oblečení. Zasloužila si i nový šicí stroj, který si sama vybrala a byla s ním velice spokojená. Pokud jde o Anninu výbavu, bylo nutné, aby jí původní rodina některé věci do severních Čech ještě zaslala. Vyplývá to z Annina dopisu adresovaného matce 3. června, ve kterém jí děkuje za zarámovaný svatební věneček a především za velká prostěradla, která se na postele v Annině nové domácnosti skvěle hodila, a o pár dní později dostává krinolínu a „pointe,“¹²⁸ které podle jejích slov výbavu kompletují. Z Peruce na Orlík naopak putovala mimo jiné bedna s hnědým pláštěm a černým kloboukem,¹²⁹ které si zřejmě pouze vypůjčila na cestu z Prahy do Děčína. Za další věc, kterou matce vrací, děkuje především: „*Nejvroucněji Ti děkuji, milá maminko, za to, že jsi mi pro první noc půjčila noční prádlo. Kéž by jej i ostatní sestry příště nosily s pocity vděčnosti k Bohu a bezpodmínečné poslušnosti manželovi, tak jako jsem to učinila i já.*“¹³⁰

¹²⁵ K. KUBEŠOVÁ, *Hraběnka Anna Thunová*, s. 6-7.

¹²⁶ SOA Litoměřice, pracoviště Děčín, RA Thun-Hohenstein, sign. A 3 XXIV/38, dopis Anny Thun-Hohensteinové matce ze dne 3. 6. 1874.

¹²⁷ „*Am 15ten kommt unser neuer Bediente; denn wird unser Haus-stand an complet sein und 8 Menchen zählen mit Stalleuten, Haus- und Küchenmädchen dazu gezählt!*“ Tamtéž, dopis ze dne 6. 6. 1874.

¹²⁸ Jednalo se zřejmě o trojcípý šátek. *Le petit Robert. Dictionnaire de la langue française*, Paris 1992, s. 1470.

¹²⁹ SOA Litoměřice, pracoviště Děčín, RA Thun-Hohenstein, sign. A 3 XXIV/38, dopisy Anny Thun-Hohensteinové matce ze dnů 29. 5. 1874, 3. 6. 1874, 8. 6. 1874 a 6. 6. 1874.

¹³⁰ „*Danke innigst, liebe Mama, dass du mir dasselbe Nachtleibchen für die erste Nacht geliehen hast, möge es das nächste Mal von einer der Schwestern mit den Gefühlen der Dankbarkeit gegen Gott und des unbedingten Gehorsam's gegen den Gatten getragen werden, wie ich es in dieser ersten Nacht empfand.*“ Tamtéž, dopis ze dne 6. 6. 1874.

Zpočátku měla Anna ještě čas na uspořádání knihovny, které spočívalo i v tom, že se do každého svazku podepsala,¹³¹ pak se však již musela věnovat přípravám na velkou slavnost, která se měla brzy na Peruci odehrát. Jednalo se o svatbu Františkovy sestry Vilemíny s Maxmiliánem von Lerchenfeld-Köferingem.¹³² Její datum byl nakonec stanoven na 12. července a Anna musela především dohlédnout na zařizování pokojů pro hosty, neboť nábytek byl teprve postupně dovážen. O žádných vážnějších komplikacích se však v dopisech matce nezmiňuje, zřejmě se tedy svého úkolu zhostila s úspěchem. Při obřadu si připomněla svou vlastní svatbu i smutný odchod od rodiny.¹³³

Již od začátku srpna probíhaly přípravy na děčínské hony, které každoročně zaměstnávaly Annu i její švagrové. Přestože se před svatbou o tuto šlechtickou zábavu velice zajímala,¹³⁴ nestala se později, na rozdíl od své matky, její vášnivou účastnicí. Svou aktivitu vyvíjela při organizaci celé společenské události. Ta spočívala jak v zajišťování ubytování přítomných hostů na děčínském zámku, tak v pořádání hudební produkce či malých divadelních představení. Pozdější listopadové honitby se konaly na zámku v Kvasicích.¹³⁵

K významným povinnostem, které již plně spadaly do sféry veřejné, se řadila dobročinnost. Charitě, kterou šlechtična zároveň reprezentovala jméno rodiny, se Anna věnovala pilně a této její činnosti bude věnována zvláštní kapitola.

Všední den nebyl vyplňován pouze činnostmi, kterým se Anna musela věnovat. Čas povinností byl vyvažován volnými chvílemi a záleželo pouze na Anně, jak je prožije.

¹³¹ Tamtéž, dopis z 15. 6. 1874.

¹³² <http://genealogy.euweb.cz>, 18. 11. 2005.

¹³³ „Diese gestrige Hochzeit hat mich so lebhaft an meine eigene erinnert und der Abschied vom lieben home fiel Willy gewiß nicht schwerer, als mir.“ SOA Litoměřice, pracoviště Děčín, RA Thun-Hohenstein, sign. A 3 XXIV/38, dopis Anny Thun-Hohensteinové matce ze dne 13. 7. 1874.

¹³⁴ Srov. kapitolu 2.1.3.

¹³⁵ K. KUBEŠOVÁ, *Hraběnka Anna Thunová*, s. 9.

2.2.3. Volný čas

Čas odpočinku mladá hraběnka trávila různě. O tom, jak prožívala dopoledne, se dozvídáme opět z jednoho dopisu adresovaného Vilemíně: „*Každý den hraji hodinu na klavír, na velmi dobrém nástroji, v salóne, kde tím nikoho neruším. Každý den posílám jeden či dva dopisy, hodně čtu a obyčejně se jdu na hodinu projít. Například dnes jsem se byla sama projít v lese na okraji naší louky, která byla posečená a krásně voněla.*“¹³⁶ K jejím oblíbeným činnostem patřila i četba. Ráda se vzdělávala studiem Weissových *Světových dějin*,¹³⁷ do lesa si brala Fénélonova *Télémach*a a další zmiňovanou knihou jsou paměti Felixe Salma *Queretaro*.¹³⁸

Odpoledne se chodilo na procházky a hrával se velice oblíbený kriket. Tato hra byla vítanou zábavou šlechtické společnosti a Anna často popisuje matce v dopisech veselé zážitky. Velice ráda vzpomínala na jednu z partií během pobytu ve Smečně u hraběnky Augusty Clam-Martinitzové. Anna tehdy hrála s Augustou proti nejobratnějšímu Františkovi, který měl hru ztíženou tím, že dostal za spoluhráčku „zarážku“ „tetu Ermi“,¹³⁹ která sice hraje ráda, ale špatně. Celá společnost se tehdy velice bavila.¹⁴⁰

Večere v létě na Peruci probíhaly na terase, kde se také až do pozdních nočních hodin sedělo a povídalo s příbuznými a známými, kteří zde bývali častými hosty. Anna si Peruc velmi oblíbila. Přestože se jako dospívající dívka celý rok těšila na pobyt

¹³⁶ „...ich spiele alle Tage eine Stunde Klavier auf einem sehr guten Instrument im Salon, wo niemand dadurch gestört ist; alle Tage gibt es dann 1 oder 2 Briefe zu schreiben, sehr viel zu lesen und gewöhnlich gehe ich auch 1 Stunde spazieren. Heute z: B: habe ich eine wunderhübsche einsamen Promenade im Walde gemacht, am Rande unserer schönen Wiese, die eben gemäht wurde und herrlich duftete.“ SOA Litoměřice, pracoviště Děčín, RA Thun-Hohenstein, sign. A 3 XXIV/38, dopis Anny Thun-Hohensteinové matce ze dne 26. 6. 1874.

¹³⁷ K. KUBEŠOVÁ, *Hraběnka Anna Thunová*, s. 8.

¹³⁸ SOA Litoměřice, pracoviště Děčín, RA Thun-Hohenstein, sign. A 3 XXIV/38, dopis Anny Thun-Hohensteinové matce ze dne 15. 6. 1874.

Felix Salm-Salm (1828-1870) se účastnil vojenských tažení v pruských i rakouských službách, jako generál bojoval i ve válce o nezávislost v Americe. Roku 1866 se stal křídelním pobočníkem císaře Maxmiliána, u něhož setrval až do jeho smrti a padl v jedné z bitev. Celý název jeho paměti zní „Queretaro, Blätter aus meinem Tagebuch.“ Toto dvousvazkové dílo vyšlo ve Stuttgartu roku 1868. *Ottův slovník naučný* XXII, s. 550.

¹³⁹ Jedná se o kněžnu Ernestinu, rozenou Czernínovou z Chudenic (1848-1908), manželku Karla Oettingen-Wallersteina, bratra Anniny matky Vilemíny.

¹⁴⁰ SOA Litoměřice, pracoviště Děčín, RA Thun-Hohenstein, sign. A 3 XXIV/38, dopis Anny Thun-Hohensteinové matce ze dne 9. 6. 1874.

v Praze, později (podobně jako kněžna Vilemína) dávala přednost venkovskému sídlu před městem.¹⁴¹

Jedna skutečnost se ale v Annině životě nezměnila – každoroční, pokud možno pravidelná, migrace po jednotlivých šlechtických sídlech.

2.2.4. Hraběnka Anna a cestování

Zhruba od prosince do dubna šlechtici pobývali ve svých městských palácích v Praze či ve Vídni, neboť zde probíhala společenská sezóna. Té se účastnili i Thunové. V Praze se většinou scházela celá rodina, tj. rodiče Františka a jeho sourozenci s rodinami. Velkou část dne zaplňovaly návštěvy známých a příbuzných šlechtických rodin a korzování po Starém Městě Pražském. Večer byl časem různých společenských akcí, mezi něž patřila divadelní představení, koncerty, *soirée* či plesy. Se svou původní rodinou se Anna v Praze příliš nestýkala. Občas se vídala s otcem, který zajížděl do Prahy kvůli pracovním záležitostem, ovšem Vilemína dávala přednost klidnému životu s dětmi na Orlíku, a to i v době společenské sezóny.¹⁴² Naproti tomu Anna měla celkem v oblibě domácí plesy v městských šlechtických palácích, např. u Kaunitzů, Auerspergů, Lobkowiczů, Waldsteinů či Schönbornů, navštěvovala ale také plesy benefiční, z jejichž výtěžku se pomáhalo sociálně potřebným. V květnu Thunové město opouštěli, aby strávili teplé dny roku na venkovských sídlech, a zpět se vraceli až po skončení lovecké sezóny, tedy na sklonku podzimu.¹⁴³

2.2.5. Annina mobilita v prvních čtyřech měsících po svatbě

Annin první letní pobyt v novém domově i její cestování po Čechách ve zmíněné době lze zrekonstruovat na základě její korespondence s matkou.

První cesta provdané Anny vedla do již zmíněného Maxdorfu, kde sice manželé pobývali až do konce května, ovšem již během této doby často zajížděli do Děčína. Anna se seznamovala s členy Františkovy rodiny a prostřednictvím návštěv i s

¹⁴¹ K. KUBEŠOVÁ, *Hraběnka Anna Thunová*, s. 6.

¹⁴² *Tamtéž*, s. 7.

¹⁴³ *Tamtéž*.

rodinami úředníků působících ve službách Thun-Hohensteinů.¹⁴⁴ Zároveň poznávala pozůstatky slavné historie rodu. Kromě samotného zámku, který se mohl pochlubit mimo jiné velkou knihovnou¹⁴⁵ a sbírkami cenných předmětů,¹⁴⁶ Anna v rámci jednoho z výletů navštívila i hospodářskou školu v Libverdě, kterou jako jednu z prvních na území Čech založil roku 1850 Františkův děd František Antonín.¹⁴⁷

Po přestěhování na Peruc Anna v doprovodu manžela, tchyně či Františkových sourozenců často navštěvovala Libochovice a Smečno, sídla Herbersteinů a Clam-Martinitzů. Tato panství neležela daleko a Thunové se zmíněnými rodinami udržovali dobré společenské vztahy.¹⁴⁸

Se svou matkou se Anna poprvé od svatby shledala počátkem června v Mariánských lázních, kam je přivedl zdejší pobyt otce.¹⁴⁹ Velice se však Anna těšila na návštěvu rodného kraje, kterou s matkou plánovaly na horké letní dny. Měla to pro ni být příležitost setkat se s matkou i sourozenci. První z později pravidelných dvoutýdenních pobytů Anny a Františka v Čimelicích se uskutečnil ve druhé polovině července.

Příležitostí k setkání se s matkou zřejmě v pozdějších letech nebyvalo příliš. Občas se vídaly v Praze a Vilemína vždy na několik dnů v roce zajížděla na děčínský zámek.¹⁵⁰ Návštěvy otce byly častější. Zajížděl k nim již od prvních dnů po svatbě a Anna byla velice potěšena, když k nim zavítal hned první den po jejich příjezdu na Peruc.¹⁵¹ Karel se také pravidelně účastnil děčínské lovecké sezóny.¹⁵²

¹⁴⁴ SOA Litoměřice, pracoviště Děčín, RA Thun-Hohenstein, sign. A 3 XXIV/38, dopis Anny Thun-Hohensteinové matce ze dne 24. 5. 1874.

¹⁴⁵ Thunská knihovna v Děčíně patřila k nejvýznamnějším soukromým knihovnám v Čechách. Nacházelo se v ní téměř 70 000 svazků a byly v ní zastoupeny všechny vědní obory. Založil ji v první polovině 18. století Jan Josef Thun a František Antonín ji obohatil několika sbírkami, které obsahovaly i některé rukopisné a prvotiskové vzácnosti. Více H. SLAVÍČKOVÁ, *Zámek*, s. 19.

¹⁴⁶ Thunové shromáždili sbírky grafiky, obrazů, mincí a medailí, minerálů, trofejí a historických zbraní. Tamtéž.

¹⁴⁷ SOA Litoměřice, pracoviště Děčín, RA Thun-Hohenstein, sign. A 3 XXIV/38, dopis Anny Thun-Hohensteinové matce ze dne 24. 5. 1874.

¹⁴⁸ K. KUBEŠOVÁ, *Hraběnka Anna Thunová*, s. 8.

¹⁴⁹ SOA Litoměřice, pracoviště Děčín, RA Thun-Hohenstein, sign. A 3 XXIV/38, dopis Anny Thun-Hohensteinové matce ze dne 9. 7. 1874.

¹⁵⁰ K. MYŠKOVÁ, *Kněžna Vilemína*, s. 71.

¹⁵¹ „Der erste Tag unseres hiesigen Aufenthaltes war aber jedenfalls bis jetzt der schönste, denn die Freude und Überraschung, die uns Papa's Besuch verursachte läßt sich nicht beschreiben.“ SOA Litoměřice, pracoviště Děčín, RA Thun-Hohenstein, sign. A 3 XXIV/38, dopis Anny Thun-Hohensteinové matce ze dne 3. 6. 1874.

¹⁵² K. KUBEŠOVÁ, *Hraběnka Anna Thunová*, s. 5.

Z Čimelic se Anna s Františkem přesunuli na Žofínský zámek novohradského panství,¹⁵³ kde se mimo jiné účastnili výletu lesnického spolku. Během něho hosté obdivovali nádherné lesy, navštívili sklárnu a později se naskytla i příležitost k lovu a zábavě. Přítomen byl i Karel Schwarzenberg, Vilemína v tu dobu procházela léčebnou kúrou v Teplicích.¹⁵⁴

Léto prožité v jižních Čechách zakončil pobyt v šumavském Zdíkově.¹⁵⁵ Také odtud podávala Anna zprávy do Teplic Vilemíně, která se tímto dozvěděla o výletě mladých manželů k prameni Vltavy a odtud do Bučiny.¹⁵⁶ Cesta pralesem byla velice příjemná; poté se však ocitli na mýtině, kde ležely samé kmeny zbavené kůry. Byl to smutný pohled na poražené, kůrovcem proležené kmeny, na jednom z nichž bylo možné napočítat 520 letokruhů. Následující den se přes Kvildu a další osady vraceli zpět. Z hory vysoké 4500 stop¹⁵⁷ byl výhled na celou Šumavu (Alpy zastírala mlha), bohužel však i na ony smutné obrovské mýtiny.¹⁵⁸

Manžele Thunovi čekal návrat do severních Čech a o tom, že se Anna již na Peruc těšila, svědčí výmluvná věta: „*Těším se na milý domov a ačkoli byly tyto čtyři týdny plné zážitků, velmi nás to již táhne domů.*“¹⁵⁹

2.2.6. Cestování do zahraničí

Již před svatbou Anna poznávala i cizí kraje.¹⁶⁰ Životní zahraniční cesta na ni však teprve čekala.

¹⁵³ Novohradské panství bylo majetkem rodiny Buquoyů. Anna byla s tímto rodem v příbuzenském vztahu prostřednictvím své tety Žofie, rozené Oettingen-Wallerstein, (1829-1897), která se roku 1847 provdala za hraběte Jiřího Buquoye de Longueval (1814-1882).

„Žofiin zámek“ vznikl v letech 1852-53. Hrabě Jiří Buquoy tehdy nechal přestavět zdejší bývalou myslivnu do podoby velké dřevěné chaty alpského stylu a nový objekt pojmenoval podle své ženy Žofie. Roku 1867 byl zámek ještě rekonstruován a zvětšen. K historii Žofínského pralesa a zámku více Roman PODHOLA, *Výlety za zajímavostmi Českokrumlovská*, Český Krumlov 2003, s. 202-203.

¹⁵⁴ SOA Litoměřice, pracoviště Děčín, RA Thun-Hohenstein, sign. A 3 XXIV/38, dopisy Anny Thun-Hohensteinové matce ze dnů 2. 8. 1874 a 4. 8. 1874.

¹⁵⁵ Toto panství, které František Thun obdržel od otce k užívání, patřilo rodu od roku 1846. H. SLAVÍČKOVÁ, *Portrétní galerie*, s. 11.

¹⁵⁶ Obec Bučina, německy Buchenwald, patřila k panství Velký Zdikov. Blíže V. KOTYŠKA, *Úplný mistopisný slovník*, s. 122.

¹⁵⁷ 4500 stop = 1422 m (dle nové metrické soustavy zavedené v Rakousku-Uhersku zákonem z roku 1871).

¹⁵⁸ SOA Litoměřice, pracoviště Děčín, RA Thun-Hohenstein, sign. A 3 XXIV/38, dopis Anny Thun-Hohensteinové matce ze dne 13. 8. 1874.

¹⁵⁹ „*Ich freue mich schon ungemein auf unser liebes home, denn obwohl diese 4 Wochen unendlich genußreich verflossen sind, zieht es uns jetzt doch gar sehr nach Hause.*“ Tamtéž.

Dva roky po svatbě, v březnu roku 1876, doprovázeli Anna a František kněžnu Vilemínu s dcerou Gabrielou ze Schwarzenbergu do Itálie. Hlavním cílem byl Řím a návštěva papeže Pia IX., který je přijal 23. března 1876. Setkání s hlavou církve jistě na Annu nezapůsobilo o nic méně než na její matku.¹⁶¹ Vždyť Anna s velkým zájmem sledovala dění v Římě v době konání ekumenického koncilu a velice se tehdy obávala o osud papeže.¹⁶² Nyní měla tedy příležitost setkat se s ním tváří v tvář.

V rámci výpravy do Itálie cestovatelé dále zhlédli přímořské městečko Castelmare, sopku Vesuv, ostrov Capri a město Amalfi.¹⁶³

Veškeré cestování hraběnky Thunové za hranice habsburské monarchie bezpochyby korunovala pětiměsíční „*Orientreise*“, kterou manželé Thunovi podnikli v roce 1889. Vídeň opustili 13. ledna a zamířili k Itálii. V Terstu se k nim přidali další tři šlechtici.¹⁶⁴ Cesta trvala do května téhož roku a jejími hlavními cíli byly Egypt a Palestina. O tomto turistickém podniku vydal František Thun dva roky poté publikaci,¹⁶⁵ dříve se však o cestě do dalekých končin mohli dozvědět čtenáři děčínských novin. V Annině pozůstalosti jsou dochovány svázané výstřižky z německého týdeníku „*Bodenbach-Tetschner-Wochenblatt*“, který v rámci rubriky *feuilleton* po několik týdnů roku 1889 přinášel detailní popis této cesty, psaný formou deníkových záznamů. Také jejich autorem je František Thun. Podává informace o navštívených městech, prohlídkách přírodních i kulturních památek a setkání se zajímavými osobnostmi; nezapomíná však zaznamenat ani narozeniny své paní: „1. květen – narozeniny mé milé Anny! Necht' Ti Bůh požehná, má drahá ženo!“¹⁶⁶

V polovině května dobrodružná cesta skončila, členové výpravy se vrátili domů, ale ještě dlouho vzpomínali na „zemi faraónů v zářivém světle, úrodnou i pustou,

¹⁶⁰ Srov. kapitola 2.1.4.

¹⁶¹ K. MYŠKOVÁ, *Kněžna Vilemína*, s. 72.

¹⁶² Srov. SOA Třeboň, RA Schwarzenberg-Orlík, sign. C-45a-7c, deník Anny ze Schwarzenbergu, zápis ze dne 19. 10. 1872, kart. 432.

¹⁶³ K. MYŠKOVÁ, *Kněžna Vilemína*, s. 72-73.

¹⁶⁴ Jednalo se o Jindřicha Clam-Martinitze, Gottfrieda Hohenlohe a Erweina Nostitze. SOA Třeboň, RA Schwarzenberg-Orlík, sign. C-45b-1, Die Reise nach dem Orient des Grafen Franz Thun-Hohenstein und seiner Gattin Gräfin Anna, geb. Prinzessin Schwarzenberg. Aus d. „Bodenbach-Tetschner-Wochenblatt“ (1889), kart. 432.

¹⁶⁵ F. THUN-HOHENSTEIN, *Eine Orientreise*, Prag 1891.

¹⁶⁶ „1. Mai – Meiner lieben Anna Geburtstag! Gottes reichster Segen über Dich, meine herzensfrau!“ SOA Třeboň, RA Schwarzenberg-Orlík, sign. C-45b-1, Die Reise nach dem Orient des Grafen Franz Thun-Hohenstein und seiner Gattin Gräfin Anna, geb. Prinzessin Schwarzenberg. Aus d. „Bodenbach-Tetschner-Wochenblatt“ (1889), kart. 432.

spýramidami a mešitami; posvátná místa Zaslíbené země, kolébkou kříže, touhu zbožného křesťanstva; Damašek, perlu Orientu, v květinovém pásmu; - Periklovy stavby, staré božské chrámy a sloupy, a na Bospor se zlatým rohem.“ Tímto stručným shrnutím František Thun uzavřel svůj cestovní deník.¹⁶⁷

Výprava do dalekých končin nenechala chladným Annina bratra Karla, který se po stopách svých příbuzných vydal o rok později.¹⁶⁸

Na cestách mohla Anna alespoň načas zapomenout na smutnou skutečnost, se kterou byla nucena se po celý život vyrovnávat – s Františkem se jim totiž nepodařilo zplodit potomka.

2.2.7. Filantropie jako substituce mateřství

Anna se bezpochyby snažila důstojně reprezentovat jméno svého manžela a vyhovět ve všech požadavcích, které vyplývaly z jejího postavení hraběnky Thunové. V jedné oblasti, důležité i pro ni osobně, však nevyhověla – zůstala bezdětná. Jak se s touto smutnou záležitostí Anna vyrovnávala, zůstává zatím zahaleno tajemstvím, jisté však je, že příčina neplodnosti byla na straně její, nikoli Františka. Ten se po Annině smrti znovu oženil a se svou novou manželkou zplodil dceru, kterou nechal pojmenovat po své první ženě.¹⁶⁹

Svůj handicap Anna částečně kompenzovala tím, že pomáhala s výchovou dětí Františkova mladšího bratra Jaroslava a jeho manželky Marie, rozené Chotkové.¹⁷⁰ Svě hlavní místo si však našla na poli charitativní činnosti.

Podpora chudých a jinak strádajících lidí patřila mezi základní šlechtické ctnosti. Již od dětství byly urozeným vštěpovány zásady křesťanské morálky a aristokraté byli vedeni k péči o sociálně slabší vrstvy společnosti. V charitativní oblasti

¹⁶⁷ „Das Pharaonenland im glühenden sonnenlichte, mit Fruchtbarkeit und Wüste, Pyramiden und Moscheen; die geheiligten Stätten des gelobten Landes, die Wiege des Kreuzes, die sehnsucht frommer Christenheit; Damascus, die Perle des Orientes, in ihrem Blumengürtel; - Perikles Bauten, der alten Götter Tempel und Säulen, und der Bosporus mit dem goldenen Horn.“ Tamtéž.

¹⁶⁸ Více k cestě Karla IV. Schwarzenberga do Egypta a Palestiny Zdeněk BEZECNÝ, *Cesty*, s. 80-82.

¹⁶⁹ Svatba se odehrála v Praze 21. ledna 1901. Čtyřiapadesátiletý František si vzal o jedenáct let mladší Ernestinu rozenou hraběnku Thun-Hohensteinovou (1858-1948) z klášterecké větve, od roku 1897 vdovu po hraběti Eugenu Wratislawovi z Mitrowitz. Dva roky po svatbě se jim narodila dcera Anna Marie. H. SLAVÍČKOVÁ, *Portrétní galerie*, s. 77.

¹⁷⁰ Hrabě Jaroslav Thun (1864-1929) si Marii Chotkovou vzal roku 1887 a narodilo se jim 6 dětí.

se angažovaly převážně ženy, a to účastí v dobročinných spolcích, hmotnou podporou chudých a nemocných či zakládáním charitativních institucí. Dobročinné skutky mohly šlechtičnám přinést obecné uznání a obdiv. Hraběnka Anna byla v této sféře veřejné působnosti vedena příkladem matky Vilemíny, která žila velice zbožně a neokázale a zasloužila se o rozvoj dobročinnosti na schwarzenberských panstvích.¹⁷¹

Jak jsem již v úvodu naznačila, vytvořila jsem obraz hraběnky Thunové jako „šlechtné dobroditelky“ z části na základě dochovaných úředních dokumentů a z části jsem využila nekrologů uveřejněných v českých listech konce 19. století.¹⁷² Přestože soudobý tisk osobnost Anny zčásti idealizuje, zůstává důležitým pramenem k její veřejné činnosti, kterou bohužel nelze doložit prameny účetní povahy.

V každém novinovém článku je Anna líčena jako skromná a svou dobročinností známá „Jasná paní,“ která filantropii věnovala velkou část svého krátkého života. Proslavila se především v době, kdy její manžel zastával úřad místodržitele českého království. Byla známa a oblíbena pro svou náklonnost k chudým dětem a mládeži, navštěvovala různé ústavy, útulky pro chudé, nemocnice, jesle a opatrovny. Účastnila se bazarů¹⁷³ a jiných dobročinných podniků. Svou činnost vyvíjela převážně v Praze, Děčíně a na Peruci.

Po vzoru své matky rozdávala každoročně chudým dětem dárky na Peruci.¹⁷⁴ Podle *Rozhledů po lidumilství* tak činila i na Slavětíně. Pro tamní chudé děti bylo o Vánocích určeno 300 zlatých a navíc byly obdarovány novým oblečením. Nemocní a chudí lidé zde dostávali z hraběcí kuchyně „silnou stravu.“¹⁷⁵

Roku 1883 byl v Děčíně založen „dámský spolek“ a hraběnka Anna se stala jeho předsedkyní. Spolek si zprvu vytkl za úkol umožnit domácí ošetřování chudých nemocných, později byla jeho činnost rozšířena na zřízení jeslí – nejprve v najatých

¹⁷¹ Srov. K. MYŠKOVÁ, *Kněžna Vilemína*, s. 62-63. K ženské filantropii devatenáctého století M. LENDEROVÁ, *K hříchů*, zejm. kapitola 8.

¹⁷² Soustředila jsem se především na česky psaný tisk; jedná se o měsíčník *Rozhledy po lidumilství* ze dne 15. 1. 1897, katolický časopis *Růže dominikánská* ze srpna 1898, *Katolické listy*, *Národní listy*, *Hlas*, *Národní politika* a *Kurýr* ze dne 25. 12. 1898, *Otavan* z 27. 12. 1898, a německy psaný týdeník *Sport & Salon* z 5. 1. 1899.

¹⁷³ V Annině pozůstalosti se zachoval seznam účastníků a jejich peněžitých darů z jednoho takového dobročinného bazaru. Jedná se o bazar ve prospěch „Dobročinného ústavu pro vydržování zmrzačených sirotků,“ který se konal ve dnech 11. a 12. dubna 1896 v Praze a jehož byla Anna předsedkyní. SOA Litoměřice, pracoviště Děčín, RA Thun-Hohenstein, pozůstalost Anny Thun-Hohensteinové, sign. A 3 XXIV/10.

¹⁷⁴ K. KUBEŠOVÁ, *Hraběnka Anna Thunová*, s. 9.

¹⁷⁵ *Rozhledy po lidumilství*, 15. 1. 1899.

místnostech, později na peruckém zámku – a mateřské školky. Spolkové slavnosti se konaly v zámeckých sadech, které byly po určitou dobu volně zpřístupněny.¹⁷⁶

Kromě toho se hraběnka angažovala ve spolcích Červeného kříže, byla po nějaký čas jejich předsedkyní,¹⁷⁷ a stala se protektorkou spolku „*Družina blahoslavené Anežky české*.“ Při tomto sdružení vznikl zvláštní „*Komitét pro zřízení ženského asylu*“ a Anna tím, že podnikla sbírku mezi šlechtou, sehnala potřebné peníze k následnému vzniku „*Jubilejního ženského asylu*“, který byl zřízen roku 1898 v Praze na Kampě k počtě panovnického páru a vysvěcen v den padesátiletého výročí nástupu Františka Josefa na trůn. „Ženský asyl“ si za svůj účel zvolil následující: „*pečovati o dívky škoie odrostlé, kteréž z povolání, vzdělání neb jinými okolnostmi nuceny jsou mimo své rodiny bydleti v Praze.*“ Dcery na venkově žijících rodičů zde měly najít „*čistý, bezpečný a vzdělávací útulek, ochranu před nástrahami mravně kleslých, nesvědomitých, bezcitných lidí*“, kteří tyto dívky svádějí k nezřízenému životu a „*za mrzký peníz ve vlastní prospěch svůj duše i těla ubohých svých obětí bezcitně zaprodávají.*“¹⁷⁸

Annina podpůrná činnost přesáhla i hranice rakouské říše – darováním „*velkorysého ročního daru*“ se stala členem *Patronátního spolku pro zachování Scholy Gregoriany* v Římě, v jehož zájmu bylo slavení bohoslužeb v německém národním kostele „*all'Anima*“ a péče o církevní zpěv v Římě.¹⁷⁹

Za svou dobročinnost byla hraběnka Thunová oceněna čestnými tituly a řády. 27. prosince 1880 jí byl z rukou císařovny Alžběty za prokázaná dobrodiní propůjčen řád hvězdového kříže;¹⁸⁰ dále se honosila titulem palácové dámy,¹⁸¹ roku 1897 byla

¹⁷⁶ Tamtéž.

¹⁷⁷ Anna byla zvolena prezidentkou *ženského pomocného spolku* („*der Frauen Hilfsverein*“) a *spolku pro opatrovnice* („*der Verein für Pflegerinnen*“) při *Červeném kříži* na jednom ze zasedání prezidia *Zemského spolku pomoci Červeného kříže království českého*, který se konal v Praze dne 11. října 1895. Členové organizace ji v pozdravném dopise zároveň prosí, aby tímto pokračovala ve své přínosné práci pro oba uvedené spolky. SOA Litoměřice, pracoviště Děčín, RA Thun-Hohenstein, pozůstalost Anny Thun-Hohensteinové, sign. A 3 XXIV/8. V roce 1898 jí byl udělen diplom o jmenování čestnou členkou *Ženského pomocného spolku při Červeném kříži*.

Tamtéž, sign. A 3 XXIV/14.

¹⁷⁸ Otavan, 31. 12. 1898.

¹⁷⁹ SOA Litoměřice, pracoviště Děčín, RA Thun-Hohenstein, pozůstalost Anny Thun-Hohensteinové, sign. A 3 XXIV/3-a, Patronátní listina N° 78.

¹⁸⁰ Tamtéž, sign. A 3 XXIV/3, diplom o propůjčení řádu hvězdového kříže. Tento dámský řád (*Sternkreuzorden*) založila již roku 1668 císařovna Eleonora, manželka císaře Leopolda I., jako sdružení katolických šlechticů s náboženskými a charitativními povinnostmi. Podmínkou přijetí je prokázání 16 šlechtických předků. F. LOBKOWICZ, *Encyklopedie řádů a vyznamenání*, Praha 1995, s. 128.

¹⁸¹ Jednalo se o dvorskou funkci. Podstatné bylo, aby šlechtična prošla zkouškou rodokmenu.

jmenována čestnou dámou svrchovaného maltézského řádu¹⁸² a těsně před smrtí jí byl propůjčen řád Alžběty první třídy.¹⁸³

2.2.8. Úmrtí a pohřeb

Osvětlit předčasnou smrt hraběnky Thunové a její příčinu je obtížné. Na vině je především absence jakéhokoli přímého pramene k této záležitosti. Zdroj informací tedy představuje opět soudobý tisk.

Podle něho hraběnka Anna Thunová onemocněla Brightickou nemocí, čili tzv. „úbytými ledvin.“¹⁸⁴ Odkdy byla touto chorobou sužována, se redaktoři článků pouze dohadují. Na podzim roku 1898 se však její zdravotní stav začal rapidně zhoršovat. Tehdy pobývala převážně ve Vídni se svým mužem, který se v březnu téhož roku stal ministrem vnitra a předsedou rakouské vlády.¹⁸⁵

21. prosince bylo možno ještě vidět hraběnku ve Vídni, jak nakupuje vánoční dárky, brzy nato se však její zdravotní stav prudce zhoršil. Ulehla ve vídeňském paláci ministerstva vnitra, ve kterém s manželem dočasně pobývali. Vážnost situace potvrzovalo povolání rodičů Anny k jejímu lůžku. Karel s Vilemínou přijeli 23. prosince, ovšem přítomnost Anniných nejbližších zlepšení nepřinesla a hraběnka zemřela na Štědrý den ve čtyři hodiny ráno.

První pohřební obřad se konal ve Vídni 26. prosince v přítomnosti mnoha lidí. Začal v jednu hodinu odpoledne v paláci ministerstva vnitra a „*po prvním výkropu v domě smutku byla rakev s mrtvolou vyzdvížena do šestipřežního skleněného pohřebního vozu, jenž ozdoben byl pouze dvěma věnci, a sice od hraběte Thuna a rodičů zesnulé, a odvezena do farního chrámu Am Hof. Před pohřebním vozem jely*

¹⁸² SOA Litoměřice, pracoviště Děčín, RA Thun-Hohenstein, pozůstalost Anny Thun-Hohensteinové, sign. A 3 XXIV/13, bula o propůjčení a povolení k přijetí řádu maltézských rytířů.

¹⁸³ Tamtéž, sign. A 3 XXIV/16, propůjčení řádu Alžběty první třídy. Tento řád (*Elisabeth-Orden*) založil roku 1898 císař František Josef I. na paměť své zavražděné manželky Alžběty jako záslužný řád, udělovaný bez ohledu na stav či náboženství. Děлил se na tři stupně: velkokříž, 1. třída a 2. třída. Řád zanikl roku 1918. F. LOBKOWICZ, *Encyklopedie řádů*, s. 128.

¹⁸⁴ *Pražský deník*, 27. 12. 1898. Tzv. Brightovou nemocí byly až do první poloviny 20. století nazývány oboustranné záněty ledvin. Počátkem 20. století se na základě nových výzkumů začaly rozlišovat čtyři základní skupiny této nemoci. Proto se později upustilo od jednotného pojmu a začalo se mluvit o různých kombinacích těchto forem. *Encyklopedie praktického lékaře. Naučný slovník současného lékařského vědění* III, Praha 1941, s. 456.

¹⁸⁵ H. SLAVÍČKOVÁ, *Portrétní galerie*, s. 76.

čtyry květinové vozy.“ „Po vykonaném výkropu ubíral se průvod pohřební k nádraží severní dráhy....“¹⁸⁶ Jelikož se jednalo o pohřeb manželky předního politika rakouské říše, účastnili se ho členové rakouského ministerstva, místodržící, diplomatický sbor, členové papežské nunciatury, dvorní a státní hodnostáři a nechyběli ani zástupci šlechtického stavu.¹⁸⁷ Ještě večer téhož dne byly hraběnčiny ostatky naloženy do vlaku, který je vezl přes Prahu do Děčína.

Zde se na druhý den, 28. prosince, v jedenáct hodin dopoledne, konala zádušní mše a pohřeb a poté byla zesnulá hraběnka uložena do thunovské hrobky u kostela sv. Jana Nepomuckého¹⁸⁸ v Kröglicích u Děčína.¹⁸⁹

Tímto se uzavřel život hraběnky Anny Thun-Hohensteinové, která ochotně přijala za své povinnosti plynoucí z jejího postavení a důstojně reprezentovala svého manžela Františka, významného politika rakouské říše druhé poloviny 19. a začátku 20. století.

¹⁸⁶ Pražský deník, 27. 12. 1898.

¹⁸⁷ Tamtéž. Kondolenční dopisy a telegramy od členů rodiny, politiků, umělců, univerzitních profesorů, úředníků a dalších osobností jsou uloženy v SOA Litoměřice, pracoviště Děčín, RA Thun-Hohenstein, pozůstalost Anny Thun-Hohensteinové, sign. A 3 XXIV/19.

¹⁸⁸ Nová hrobní kaple byla vybudována podle plánů vídeňského architekta Friedricha Schmidta, které v detailech rozpracoval architekt Josef Mocker. Toho povolal do Děčína hrabě František Antonín Thun (+1873) a Mocker zde pak působil v letech 1869-1871 jako hraběcí stavitel. Zmíněná kaple je nejvýznamnějším Mockerovým dílem v Děčíně. H. SLAVÍČKOVÁ, *Portrétní galerie*, s. 20.

¹⁸⁹ Rozhledy po lidumilství, 15. 1. 1899. Kröglice, německy Kröglitz, patřily k děčínskému panství. I. TITTEL, *Schematismus*, s. 453.

3. Problematika volby jazyka v osobních písemnostech hraběnky Anny

Jazyk patřil k distinktivním znakům šlechty, kterými se chtěla zřetelně odlišit od ostatní společnosti a dát tak najevo svou výjimečnost. V době vlády Marie Terezie se jazykem urozených stala francouzština, která si navzdory revoluci, napoleonským válkám a s tím souvisejícími protifrancouzskými postoji zachovala své výsostné postavení v komunikaci střeoevropské aristokracie i v devatenáctém století. K jejímu udržení do značné míry přispěli i francouzští emigranti. V rodinném prostředí zajišťovaly předávání tohoto jazyka zvláště v první polovině devatenáctého století velice oblíbené francouzské vychovatelky.¹⁹⁰ Francouzština jako hlavní prostředek komunikace byla v aristokratických kruzích nutnou a praktickou znalostí.

Postupem doby však začal být tento románský jazyk vytlačován němčinou, která se stala hlavním jazykem veřejné sféry, především administrativy a armády, a stále sílícími národními jazyky. Z prostředí nejvyšší společnosti však francouzština zcela nevymizela.

Dokladem je i francouzsky psaný deník Anny, roz. ze Schwarzenbergu, pokrývající léta 1869-1873. Domnívám se, že patnáctiletá Anna se k jeho zavedení rozhodla dobrovolně, otázkou zůstává, nakolik svobodná byla volba jazyka.

Dosud známé deníky šlechtičen jsou psány francouzsky i německy, ovšem mnohé z nich spadají do první poloviny devatenáctého století a nelze je tedy z jazykového hlediska příliš srovnávat s osobním deníkem Anny – aristokratky narozené o několik desetiletí později, tedy v době, kdy již francouzština docela ustupuje němčině i v konverzaci mezi urozenými.

Roli francouzštiny v osobních písemnostech šlechtičen této doby se pokusila objasnit Radmila Slabáková.¹⁹¹ Vysvětlení nachází v sílícím vlivu buržoazie, kterou šlechta vnímala jako velké nebezpečí a obranu viděla v zachování tradičních hodnot a norem, způsobů chování a dalších specifických znaků charakteristických pro svůj stav. Tomuto úkolu měly dostát ženy, jimž patřila soukromá sféra. Na nich tedy ležela

¹⁹⁰ Z korespondence kněžny Vilemíny známe jména dvou francouzských vychovatelek, které dočasně působily v rodině Karla III. ze Schwarzenbergu – Mlle Chevalier a Mlle Brailand. Srov. pozn. 63 a 64.

¹⁹¹ R. SLABÁKOVÁ, „Il est « Höchst Zeit »“ aneb Jaký jazyk pro aristokracii v Čechách a na Moravě v 19. století?, in: Komunikace a izolace v české kultuře 19. století, Praha 2002, s. 102-115.

odpovědnost za výchovu potomků, ke které patřilo i vštěpování oněch neměnných hodnot. Jednou z nich byla právě francouzština, vnímaná jako tradiční jazyk šlechty. Naproti tomu u mužů, pohybujících se ve veřejné sféře, nabývá převahy němčina. Příkladem je deník Annina bratra Karla, psaný německy.

Anna si byla zřejmě vědoma váhy francouzského jazyka a jeho místa ve svém životě. Psaní deníku pak byl rozumný způsob, jak se v něm procvičovat. V té době však francouzštinu ovládala již velice slušně.

Ke zdokonalování se v cizím jazyce sloužilo také psaní dopisů, které patřilo k obvyklým činnostem šlechty. V Annině dochované korespondenci adresované otci, matce a později jejímu manželovi, se nachází minimum listů ve francouzštině. Lze konstatovat, že Anna francouzsky psala výjimečně (pomineme-li osobní deník) – pokud blahopřála rodičům k narozeninám, svátku nebo k Novému roku.¹⁹² V její pozůstalosti se vyjímá šest francouzsky psaných dopisů z konce léta 1868 adresovaných matce Vilemíně, pobývající v té době v lázních v Reichenhallu. Výraznou menšinu tvoří také dopisy v angličtině¹⁹³ a češtině, adresované pouze otci Karlovi ze Schwarzenbergu. Jedná se opět o blahopřání.

Přestože Karel III. požadoval od všech svých dětí dokonalou znalost češtiny,¹⁹⁴ byl zřejmě přísnější, pokud šlo o jeho syny. Pro ně najal českého vychovatele a dbal na to, aby zvládli oba zemské jazyky.

Od chůvy určité základy češtiny Anna zřejmě získala, v rodině se však mluvilo německy (ostatně kněžna Vilemína si češtinu nikdy neosvojila) a výuka českého jazyka přišla až později. Svědčí o tom věta již čtrnáctileté Anny, která v jednom česky psaném dopise upozorňuje otce: „*Snad že najdeš mnoho chyb v tom psaní.*“¹⁹⁵ Anninu znalost češtiny v pozdějších letech, kdy se účastnila různých veřejných akcí,

¹⁹² Bezpochyby také záleželo na tom, komu Anna psala. Kněžna Josefína ze Schwarzenbergu, Annina babička, psala sice dopisy ve francouzštině i němčině, své vnučce však odesílala výhradně francouzské dopisy, je tedy velice pravděpodobné, že korespondence mezi nimi byla vedena oboustranně ve francouzštině. Totéž zřejmě platí i o druhé babičce – matce Vilemíny. Jednalo se o šlechtičny narozené počátkem devatenáctého století, které stále uznávaly francouzštinu jako jazyk nejvyšší vrstvy společnosti.

¹⁹³ Obliba angličtiny a anglického způsobu života začaly stoupat právě ve druhé polovině devatenáctého století. R. SLABÁKOVÁ, „*Il est « Höchst Zeit »*“, s. 112-114. V rodině knížete Karla III. ze Schwarzenbergu působila vychovatelka jménem Henriette O'Brien a krátký čas i její sestra Jane. V rodině byla oslovována jako Miss a i podle jména se lze domnívat, že se jednalo o Angličanku. Zřejmě se však domluvila i jiným než mateřským jazykem, pravděpodobně francouzsky.

¹⁹⁴ Z. BEZECNÝ, *Příliš uzavřená společnost*, s. 84.

¹⁹⁵ SOA Litoměřice, pracoviště Děčín, RA Thun-Hohenstein, sign. A 3 XXIV/42, dopis Anny Thun-Hohensteinové otci ze dne 11. 8. 1868.

vyzdvihují autoři oslavných článků, které vyšly v tisku po její smrti. Zůstává však otázkou, nakolik je tato informace věrohodná.

Převládajícím jazykem v Annině korespondenci je jednoznačně němčina. Anna ji volila k psaní běžných dopisů otci a matce (první pochází z podzimu roku 1862), se svým snoubencem a později manželem hrabětem Františkem Thun-Hohensteinem si dopisovala pouze německy a po svatbě s ním dostávali Vilemína s Karlem ze Schwarzenbergu od dcery již pouze německy psané dopisy. Německy si zapisovala také zážitky z honů, kterých se ještě jako svobodná účastnila.

V soukromé šlechtické korespondenci devatenáctého století se lze setkat s tzv. jazykovou diglosií – tedy intratextuálním přechodem od jednoho jazyka k druhému. Jedná se zvláště o němčinu a francouzštinu. Toto přepínání kódu – „*code switching*“ – se vyskytuje především mezi důvěrnými adresáty a pisatel/pisatelka k druhému jazyku přechází, pokud chce vyjádřit nebo zdůraznit své pocity, upoutat pozornost, případně zhodnotit uvedený jev či událost.¹⁹⁶

U Anny se o pravou diglosii nejedná. Německé výrazy ve francouzském textu a naopak se v jejích písemnostech sice vyskytují, nejedná se však o věty, ale pouze o jednotlivá slova, která navíc nejsou citově zabarvená. Ve francouzsky psaném deníku se nacházejí německé výrazy *Votivkirche* či *Opernhaus*. Při popisování návštěvy Vídně a zhlédnutých památek Anna zmiňuje tyto dvě historické budovy německy zřejmě proto, že snazší bylo je nepřekládat.

Z jazykového hlediska o něco zajímavější je německo-francouzská věta „*« Komtessen » ne font pas défaut dans notre Prague.*“ Zde nejde o problém překladu, ale spíše o zachování oslovení mladých šlechticů, které zřejmě nechyběly na žádné zábavě v průběhu zimní sezóny. Německý výraz odkazuje na to, že i zbytek věty byl původně pronesen v němčině, což plně odpovídá zmiňovanému vytěsnění francouzštiny ze šlechtické konverzace.

V Anniných dopisech psaných německy se francouzské výrazy vyskytují také sporadicky. Jedná se většinou o názvy oblečení či módních doplňků jako *applications*

---

¹⁹⁶ Blíže k tomu tamtéž, s. 111-112.

nebo *pointe*. Vzhledem k tomu, že se tyto termíny vyskytují i v německy psaném soupisu Anniny výbavy, jednalo se zřejmě o dobový úzus.¹⁹⁷

Z uvedeného vyplývá, že přes dominantní postavení němčiny, bez jejíž znalosti se šlechtic ani šlechtična ve druhé půli 19. století již neobešli, zůstala francouzština přítomna ve šlechtické společnosti. Její role sociálního znaku mohla být naopak ještě více posílena v době, kdy šlechta cítila potřebu posílit bariéru mezi svou – nejvyšší – a stále se k ní přibližující střední vrstvou. Francouzština měla posilovat prestiž a vědomí jedinečnosti aristokratické společnosti. V tomto směru důležité místo zaujaly právě ženy.

---

¹⁹⁷ V Anniných německy psaných dopisech se vyskytují rovněž francouzské a anglické výrazy jako *ménage*, *home* apod.

4. Rozbor osobního deníku Anny, roz. ze Schwarzenbergu

4.1. Deník jako historický pramen

Osobní deník patří spolu s korespondencí, memoáry či památníky do skupiny pramenů osobní povahy. Moderní historiografie, na rozdíl od dob dřívějších, si již plně uvědomuje nesmírnou hodnotu tohoto pramene, který primárně vypovídá o osobě pisatele či pisatelky, přináší informace o jejím soukromí, každodenním životě a sekundárně, skrze tuto osobu, je odrazem doby, ve které byl sepsován. Pro tuto svou specifickou povahu je využíván především historiky dějin mentalit a dějin každodennosti – oblastí historického zkoumání, které se rozvíjejí převážně od druhé poloviny dvacátého století.

Dochované deníky nacházející se v archivní pozůstalosti původce patří k těm nejcennějším, neboť byla zachována jejich rukopisná forma a nejsou upraveny pozdějšími zásahy do textu. Těmi prošly deníky editované, připravené k vydání samotným pisatelem, jeho příbuznými či jiným editorem.¹⁹⁸

Za osobní deník lze považovat každý text, který si původce píše předně pro svou osobu a je tvořen jednotlivými fragmenty, které jsou určitým způsobem datovány. V záhlaví nacházíme výrazy typu „dnes,“ „nyní,“ „před chvílí“ apod.¹⁹⁹

Osobní deník je výrazně subjektivní a touto charakteristikou se odlišuje od jiných osobních písemností jako sbírek citátů, čtenářských deníků, štambuchů nebo většiny cestovních deníků.²⁰⁰

Počátky deníku spadají zřejmě do patnáctého století. Od renesance se vyvíjela jeho primitivní podoba od jednoduchého časového záznamu až ke strukturovanému textu, díky kterému lze poměrně snadno určit osobnost pisatele. V českém prostředí se s deníky setkáváme od druhé poloviny šestnáctého století. K jejich rozšíření a oblibě přispělo zejména osvícenství. Zatímco u deníků osmnáctého století ještě převažuje

¹⁹⁸ M. LENDEROVÁ, *Dívčí a ženské deníky*, s. 165.

¹⁹⁹ M. GILOT, *Quelques pas*, s. 1.

²⁰⁰ Verene von der Heyden-Rynsch rozlišuje několik variant intimních písemností: osobní deník v pravém slova smyslu (zasvěcený život a smrti jedince), dále deník povahy politické či historické, deník jako kronika tvořivé činnosti, cestovní deník, zápisník či sbírky snů. V. von der HEYDEN-RYNSCH, *Ecrire la vie. Trois siècles de journaux intimes féminins*, Paris 1998, s. 16.

touha přesně zaznamenat určitou událost, od přelomu osmnáctého a devatenáctého století se osobní deník čím dál více stává místem pro sebereflexi, svěřování se, vyjadřování citů a dojmů, na jeho stránkách se autor či autorka „vypisuje“ ze svých trápení či tužeb. Svůj deník si zpočátku vedli jen příslušníci privilegovaných vrstev, během devatenáctého století se však rozšířil i do prostředí měšťanského a později i venkovského (těch se ovšem do dnešních dnů dochovalo velice málo).

V šlechtické společnosti bylo vedení deníku zřejmě jednou z povinných činností dospívajících. Přestože se mnohdy nedochoval, patřil k životu chlapců i dívek od počátku puberty. Na rozdíl od mužů ženy často skončily se zapisováním v souvislosti s uzavřením sňatku či narozením prvního dítěte.

Hlavním smyslem a cílem každodenních krátkých a strukturovaných zápisů bylo jednak zdokonalit se v písemném projevu v často jiném než prvně osvojeném jazyce a jednak učit se zachytit děj, formulovat své myšlenky, rozvíjet reflexi a sebereflexi.

Osobní deník jako místo zkoumání vlastního nitra, hledání vlastní identity, ale i realizace touhy „zanechat po sobě stopu“ je již fenoménem devatenáctého století. To je také doba, kdy se deník stává také doménou žen. Příčinou je rozvoj gramotnosti stále širší ženské populace, vzrůstajícího zájmu a schopnosti písemně zachycovat své myšlenky, ale také odrazem společenského postavení žen, jejichž status byl vždy určován vztahem k manželovi, případně otci. Při psaní je však žena svobodná, nikým a ničím neomezovaná bytost, která si na stránkách deníku uvědomuje svou hodnotu.²⁰¹

U některých žen psaní překročilo rámec intimních zápisů a rozvinulo se do zcela účelové činnosti – např. spisovatelské.²⁰²

Anna Marie ze Schwarzenbergu se spisovatelkou nestala. Urozený původ a osud jí určil jinou oblast, kde se později jako žena vlivného politika výrazně angažovala. Annin deník je ukázkou osobních záznamů dospívající šlechtičny druhé poloviny devatenáctého století. Přestože bylo doposud objeveno již přes třicet deníků

²⁰¹ Více k obecné charakteristice a rozboru některých konkrétních dochovaných ženských deníků „dlouhého 19. století“ M. LENDEROVÁ, *Dívčí a ženské deníky*, s. 165-189; TÁŽ, *Deník Gabriely ze Schwarzenbergu*, s. 205-215; TÁŽ, *Ženské deníky jako pramen*, s. 39-54; TÁŽ, *Paříž, rok 1808*, s. 161-197.

²⁰² Více R. SLABÁKOVÁ, *Osobní deník*, s. 41-48. Deníkům některých spisovatelek, umělkyně a jinak výjimečných žen se věnuje zahraniční publikace V. von der HEYDEN-RYNSCH, *Ecrire la vie* a celá řada dalších.

šlechtičen, nelze je příliš srovnávat, natož vykreslit podobu „typického“ deníku. Vždyť „co deník, to unikát, a jejich společný jmenovatel se někdy těžko hledá.“²⁰³ Unikátním je jistě i deník jmenované šlechtičny, jehož rozbořem a edicí bych chtěla přispět k vytváření obrazu o šlechtické společnosti devatenáctého století, respektive její ženské části.

4.2. Diplomatický a paleografický rozbor Annina deníku

Intimní deník Anny, roz. ze Schwarzenbergu, se nachází v osobní pozůstalosti této šlechtičny a je uložen v oblastním archivu v Třeboni.

Dochoval se v bezvadném stavu, za což vděčíme i samotné Anně, která si pro své zapisování pořídila vázaný sešit s pevnými deskami, jež lépe odolávají nepřízní vnějších vlivů. Na hnědých deskách pětisetstránkového zápisníku formátu A5 je patrné vytlačené místo, zřejmě po kovové přezce. Mezi dvěma listy deníku se nachází záložka – jedná se o fialovou stužku s vyšitým nápisem „Anna.“ Většina linkovaných stránek, které nebyly ani dodatečně očíslovány, zůstala bílých, neboť Anna za necelé čtyři roky popsala pouze 88 stran.

Na předsádce je nápis „*Journal d'Anna Schwarzenberg,*“ který slouží k identifikaci autorky, předznamenává charakter písemnosti a dává tušit i jazyk, který si pisatelka pro svůj deník zvolila – francouzštinu.

Zápisky jsou nepravidelné, ovšem kvalitní z různých hledisek. Anna psala úhledně, kvalitní násadkou nebo již plnicím perem.²⁰⁴ Užívala modrý a černý inkoust. Písmo – humanistická kurzíva – je snadno čitelné, bez kaněk a s minimem škrťů. Postupem času se písmo stává plynulejším, vyzrálejší, tato skutečnost mu však na čitelnosti neubírá.

Rozsah zápisů je různý – od půl do jedenácti stran, obvykle však Anna popsala kolem pěti stránek sešitu. V záhlaví každého záznamu je uveden datum a s výjimkou prvních pěti i místo, kde se při psaní deníku nacházela – v Praze, na Orlíku či

²⁰³ M. LENDEROVÁ, *Tragický bál*, s. 13.

²⁰⁴ První patent na plnicí pero byl udělen již roku 1809 v Anglii, další pokusy se prováděly v letech 1820-1822 ve Vídni. Ve velkém je však začala vyrábět až americká firma Watermann od roku 1883. Více k tomu V. TEYSSLER – V. KOTYŠKA, *Technický slovník naučný X*, Praha 1934, s. 346-347.

v Čimelicích. U dvanácti z dvaceti zápisů mladá šlechtična neopomněla stvrdit zaznamenané svým podpisem „Anna.“

Annin sloh je charakteristický pečlivým stylem a přiměřeným rozsahem slovní zásoby. S oblibou volila dlouhá, často několikařádková, souvětí a jednotlivé věty oddělovala středníkem. Francouzský pravopis si osvojila výborně, gramatické chyby se v zápisech objevují výjimečně. Anna se řídila pravidly platnými od Restaurace až do roku 1914, kdy Francouzská akademie provedla jisté, nepřiliš razantní, změny. Francouzština druhé poloviny devatenáctého století se již velmi podobá současnému stavu.²⁰⁵

Plynulost a úhlednost zápisů by mohla být vysvětlena psaním „nanečisto“ a následným přepsáním do deníku. Ukazují na to některé přeškrtnuté výrazy, které se objevují jen o pár řádek výše. Pokud si Anna nejprve svůj text načrtla, mohla se při jeho přepisu přehlédnout a znovu začala psát frázi, kterou však již měla v zápisu uvedenou. Brzy si tento fakt uvědomila, opravila se a pokračovala dále v přepisování. Proti této domněnce se však staví často značný rozsah zápisků a Anniny povzdechy nad nedostatkem času, který jí byl k psaní deníku k dispozici. Pravdou je, že od dětství odesílala i několik desítek dopisů týdně. Nepřekvapuje tedy, že v patnácti letech již byla v psaní dostatečně zblhlá.

K vzorné formě zápisků je nutno připočíst také velice zajímavý a o některých osobnostních rysech vypovídající obsah Annina osobního deníku.

4.3. Rozhodnutí vést si deník

Podnětem k zavedení deníku se většinou stávala nějakým způsobem výjimečná událost – narozeniny, Nový rok, závažná životní změna, první či nová láska, podniknutá cesta. Ale ne vždy však lze z písemnosti určit přesnou dobu počátku zapisování a ne vždy nacházíme formulaci rozhodnutí psát si deník.²⁰⁶

Princezna Anna si svůj osobní deník založila zápisem z 18. dubna 1869. Tento den však pro ni nebyl tím zásadním. Impulsem se stal 12. duben, kdy jako patnáctiletá

²⁰⁵ K některým pravopisným odchylkám od současné normy se vyjadřuji v ediční poznámce.

²⁰⁶ M. LENDEROVÁ, *Divčí a ženské deníky*, s. 170-171.

dívka přijala z rukou kardinála Schwarzenberga svátost biřmování. „12. dubna jsem byla biřmována a protože biřmování je svátost dospívajících, otevírá se pro mne nová etapa života.“²⁰⁷ Tuto událost hluboce prožívala a pociťovala jako přelomový okamžik svého života. Na její další cestě ji měl od nynějška doprovázet „nový“ deník, což vyjadřuje závěr prvního zápisu: „Pro dnešek povídání o tomto krásném dni bude stačit, bude to úvod nového deníku, který chci psát ode dne biřmování.“²⁰⁸ Z této formulace lze předpokládat, že „nový“ deník nahradil jiný, „starý“, který si do té doby vedla. Jeho existenci však nelze doložit, neboť se nedochoval a chybí i jakékoli další zmínky o něm.

Zatímco rozhodnutí založit si deník Anna patřičně zdůvodňuje, jeho ukončení zůstává otázkou. Z obsahu posledního zápisu z 26. ledna 1873 nevyplývá, že by ho jím pisatelka uzavírala. Anna zaznamenává významné události rodinného i společenského charakteru a na závěr vyjadřuje přání: „...necht' mě dobrý Bůh ráčí vyslyšet a dá, aby byl tento rok šťastný a úspěšný pro všechny, kteří od něj žádají milost!“²⁰⁹ Navíc jen „pro dnešek“ musí končit.²¹⁰ Vyloučen je cizí zásah do písemnosti – žádný list nebyl vytržen a více než polovina sešitu zůstala nepopsána. Jak jsem již uvedla, k odložení intimního deníku často ženu vedlo uzavření manželství či přijetí role matky. Anna se však vdávala až po více než patnácti měsících (lze jen litovat, že v deníku nezachytila dobu, během které se poznávala se svým snoubencem) a vlastní děti jí osud nedopřál. Vysvětlení je tedy nutno hledat jinde, například v četnosti zápisů a její zřejmě slábnoucí potřebě svěřovat se bílým stránkám sešitu.

4.4. Frekvence zápisů

Psaní deníku nebylo pro Annu v žádném případě každodenní záležitostí. Za 44 měsíců si do svého deníku zapsala pouze dvacetkrát, což představuje průměrně jeden

²⁰⁷ „Je viens d'être confirmée ce 12 avril et comme la confirmation est le sacrement des adolescents, une nouvelle époque de la vie s'ouvre pour moi.“ SOA Třeboň, RA Schwarzenberg-Orlík, sign. C-45a-7c, deník Anny ze Schwarzenbergu, zápis ze dne 18. 4. 1869, kart. 432.

²⁰⁸ „Le récit de cette belle journée suffira pour aujourd'hui; elle sera l'introduction du nouveau journal, que je veux écrire depuis l'époque de ma confirmation.“ Tamtéž.

²⁰⁹ „...daigne le bon Dieu m'exaucer et la rendre heureuse et prospère pour tous ceux qui lui en demandent la grâce!“ Tamtéž, zápis ze dne 26. ledna 1873.

²¹⁰ „...je dois terminer pour aujourd'hui!“ Tamtéž.

zápis za více než dva měsíce. Slovo „průměrně“ však není na místě, neboť zápisky si mladá šlechtična pořizovala značně nepravidelně. Nejpilnější byla v prvním roce, kdy si zapsala celkem osmkrát. V roce 1870 to bylo pět zápisů, o rok později čtyři a v roce 1872 se svému deníku svěřila pouze dvakrát. V následujícím lednu ho pak definitivně opouští. Obsahy zápisů ukazují na to, že s výjimkou potřeby bezprostředně zaznamenat událost charakteru osobního (biřmování, narození bratranců či sestry Marie, výročí jejího prvního přijímání, zařízení vlastního pokoje) nebo obecného (začátek ekumenického koncilu, příchod Nového roku) si Anna do svého deníku zapisuje tehdy, když si na něj vzpomene, případně si na zápis do něho udělá čas. Tehdy si také zpětně vybavuje a zapisuje vše podstatné, co ji v uplynulé době potkalo.

Z hlediska ročního cyklu se Anna svému deníku věnovala nejvíce v lednu, k čemuž ji inspiroval konec starého a začátek nového roku, v květnu a červnu, kdy se již celá rodina po skončení zimní sezóny strávené v Praze nacházela na Orlíku, případně již v Čimelicích, a říjnu – opět stráveném na orlickém panství, hlavním letním sídle.

Pokud jde o dny v týdnu, nacházela Anna čas potřebný k psaní v neděli, kdy neměla tolik povinností, a následně pak uprostřed týdne.

Zápisy často začínají pozastavením se nad nedůsledností, se kterou k psaní osobního deníku přistupovala. „*Je tomu již téměř 6 týdnů, co jsem nepsala svůj deník!*“²¹¹ píše 4. července 1869. Jedná se o první povzdech nad dobou, kterou nechala uplynout, aniž by se svému deníku věnovala. Vzápětí vysvětluje, co bylo příčinou této chyby. V neděli vždy píše dopisy, volné chvíle v týdnu tráví v zahradě a zbytek času je určen ke vzdělávání. Až hodina volna na začátku července jí dovolila usednout k deníku.²¹² K následujícímu deníkovému zápisu se Anna dostává 12. září, což zřejmě opět neodpovídalo jejímu záměru – „*Jak dlouhá pauza opět v mém deníku!*“²¹³

Úsměvně působí úvodní věta ze zápisu z května 1870: „*Začínám dnes svůj deník velkým „mea culpa,“ neboť jsem musela být velice lenivá, abych ho nechala*

²¹¹ „*Voilà déjà presque 6 semaines que je n'ai pas repris mon journal!*“ Tamtéž, zápis ze dne 4. 7. 1869.

²¹² „*Le dimanche, j'ai toujours des lettres à écrire et les jours de semaine, je passe mon temps libre au jardin; naturellement pendant les heures d'étude, il ne peut être question de journal. Enfin ai-je trouvé une heure aujourd'hui.*“ Tamtéž.

²¹³ „*Quelle longue pause il y a de nouveau dans mon journal!*“ Tamtéž, zápis ze dne 12. 9. 1869.

odpočívát celé 4 měsíce!“²¹⁴ Tentokrát výmluvu nehledá – přiznává své pochybení a využívá čtvrt hodiny k zaznamenání všeho podstatného, co se od února odehrálo. K pilnosti v zapisování však nikdy nedospěla, přestože se k ní v některých závěrečných větách nabádala, a tak se lze v deníku setkat s následujícími frázemi: „Dnes jsou to čtyři měsíce, co jsem naposledy psala do této knihy; je to malá věčnost, která mě obviňuje z lenosti a zanedbání tohoto ubohého deníku!“²¹⁵ „Hle, opět více než tři měsíce uplynuly od té doby, co jsem se věnovala svému ubohému deničku!“²¹⁶ „Opravdu nechápu, jak jsem mohla nechat uplynout celé léto, aniž bych napsala jedině slovo do svého deníku. To je ode mne skutečně trochu příliš nedbalé!“²¹⁷

K tomu, aby si vzpomněla na svůj deník, Anna většinou potřebovala nějaký výraznější impuls. Poklidně uplynulý čas pro ni nebyl dostatečnou inspirací k zapsání prožitého: „Pro dnešek opouštím deník a zase se k němu vrátím, až budu mít něco zajímavého k vyprávění.“²¹⁸ Absence podnětů slouží i jako vysvětlení dlouhé „pauzy“ v deníku: „Jediná omluva, která by mohla být k mému prospěchu, je ta, že vše probíhalo velice poklidně a příjemně a žádná zvláštní událost mne neinspirovala, abych ji zapsala.“²¹⁹

Jediný datum, který se v deníku dokonce třikrát opakuje, je 8. prosinec. Tento den byl pro Annu nejpamátnejší, neboť jí nejprve připomínal první svaté přijímání, roku 1870 první výročí zahájení vatikánského koncilu a o rok později na svátek Neposkvrněného početí Panny Marie poprvé přijímaly její dvě sestry.

Přestože vedení deníku bylo zřejmě u mladých šlechticů a šlechticů alespoň v počátcích povinností, na kterou dohlíželi rodiče či vychovatelé, Annin deník je ukázkou již svobodně zavedené i vedené osobní písemnosti. Nenajdeme v něm zmínky

²¹⁴ „Je commence aujourd’hui mon journal par un grand „mea culpa“, car il a bien fallu être très paresseuse pour le laisser reposer 4 mois entier!“ Tamtéž, zápis ze dne 8. 5. 1870.

²¹⁵ „Il y a quatre mois aujourd’hui que j’ai écrit pour la dernière fois dans ce livre, c’est une petite éternité, qui m’accuse d’avoir été paresseuse et d’avoir négligé ce pauvre journal!“ Tamtéž, zápis ze dne 18. 5. 1871.

²¹⁶ „Voilà denouveau plus de trois mois écoulés depuis que je ne me suis occupée de mon pauvre journal.“ Tamtéž, zápis ze dne 17. 3. 1872.

²¹⁷ „Je ne conçois vraiment pas, comment j’ai pu laisser écouler tout cet été sans écrire un seul mot dans mon journal, c’est vraiment un peu trop négligeant à moi!“ Tamtéž, zápis ze dne 19. 10. 1872.

²¹⁸ „Pour aujourd’hui, je quitte mon journal, et je le reprendrai lorsque j’aurai quelque chose d’intéressant à raconter.“ Tamtéž, zápis ze dne 12. 9. 1869.

²¹⁹ „La seule excuse que je puis donner en ma faveur, c’est que tout s’est passé très-tranquillement et agréablement pendant ce temps, et qu’aucun événement particulier ne m’a inspiré la pensée de l’inscrire.“ Tamtéž, zápis ze dne 19. 10. 1872.

o tom, že by ji k zápisu (často po dlouhé době) přinutil někdo jiný než ona sama, navíc k němu usedala zásadně v čase osobního volna. Cítila povinnost se k němu vracet a pokud ho nechala dlouho „odpočívat,“ obviňuje buď sama sebe nebo své povinnosti, úkoly, pobyt ve městě či zmíněný nedostatek neobvyklých událostí, které jí nedovolily věnovat se mu. Postupem času se pravděpodobně tato její „vnitřní povinnost“ zmenšovala, což dokazují stále větší intervaly mezi jednotlivými zápisy, až zcela vyhasla.

Tím se vracím k hledání možné příčiny ukončení deníku. Anna během oněch bezmála čtyř let dospěla a pokud se rozhodla nechat zbytek listů nepopsaných, pravděpodobně již neměla potřebu dále se mu svěřovat.

4.5. Obsah deníkových záznamů

Každý Annou pořízený zápis se vyznačuje jiným rozsahem a jinou strukturou, což je dáno růzností impulsů ke psaní i rozličností proběhlých událostí.

Vzhledem k pouze občasným záznamům není Annin deník primárně pramenem ke každodennosti rakouské aristokracie druhé poloviny devatenáctého století. Jak jsem již uvedla, Anna ke svému sešitu usedá jen několikrát za rok, aby zpětně zachytila všechny zajímavosti, kterých byla svědkem. Všední dny, které podle jejích slov byly vyplněny učením, manuální prací a přestávkami, v létě přibývala péče o část zahrady a neděle byla mimo jiné určena k psaní dopisů,²²⁰ nebyly pro svou neobvyklost hodny podrobnějších popisů. V líčení nevšedních událostí jen výjimečně zabíhá do podrobností, což vysvětluje nedostatkem času, který svému deníku může věnovat.

V první řadě deník vypovídá o běhu šlechtického roku, jehož struktura byla dána především pobyty na různých sídlech a k tomu se pojícími přesuny z místa na místo. Na základě Anniných zápisů je možno určit, jakou část roku rodina prožívala v Praze, kdy se stěhovala na Orlík a v jaké době pobývala v Čimelicích.²²¹ Informace tohoto typu (kde se Anna zrovna nachází, odkdy a případně kdy dané sídlo opustí), podává vždy v úvodu zápisu. Velice snadno lze určit místo, kde se cítila nejlépe: „*Přijeli jsme*

²²⁰ Srov. zápisy ze dnů 4. 7. 1869 a 8. 12. 1869.

²²¹ Srov. kapitolu 1.4.

do Prahy letos o dost dříve, než bylo plánováno, ... což mě vůbec nemrzelo.“²²² Annina záliba v zábavou naplněném pobytu ve městě rostla úměrně s tím, jak byla uváděna do společnosti. Těžko překonávala netrpělivost, pokud rodiče s odjezdem do Prahy otáleli: „Stále jsme na venkově v tomto ročním období, ačkoli jsme plánovali vrátit se do města dříve, abych mohla v letošním masopustu chodit do společnosti.“²²³

Významné místo v deníku zaujímá příchod nového roku: „Začal nový rok! Jak důležitá je změna roku!“²²⁴ Přelom kalendářního roku slouží k pozastavení se nad uplynulými dvanácti měsíci a vyvolává napětí a očekávání do budoucna. „Shledávám tento den v roce radostný a smutný zároveň, neboť v našem srdci jsou přítomny naděje i obava!“²²⁵ První měsíc v roce byl Anně rovněž pobídkou k zápisu do osobního deníku (s výjimkou roku 1872, kdy se rodina přestěhovala do Prahy již 4. ledna a naplněný denní program Anně dovolil usednout k němu až v půlce března).

Vedle Nového roku a pravidelného stěhování se každoročně opakovaly také církevní svátky a slavnosti, které rodina i samotná Anna hluboce prožívala.

Tyto tři elementy tvořily v Annině životě kostru roku, v průběhu kterého se však odehrálo množství pro ni významných událostí.

Nejvíce místa v deníku zabírají informace z rodinného prostředí – narození, úmrtí či vážnější onemocnění někoho z příbuzných, rodinné oslavy a slavnosti na Orlíku (o jejich podobě a průběhu si lze udělat hrubou představu na základě jednoho programu koncertu pořádaného při příležitosti narozenin kněžny Vilemíny a popisu slavnostního večera k počtě Vilemínina svátku, které Anna v deníku uvádí²²⁶).

K podzimnímu pobytu na orlickém panství patřily neodmyslitelně hony, které Anna vítala kvůli veselé společnosti, která se na loveckém zámečku každoročně scházela. Jména všech ubytovaných nesměla v deníku chybět.²²⁷

²²² „Nous sommes venus à Prague cette année bien plus tôt qu'il n'avait été projeté, ... ce dont je n'ai été nullement fâchée.“ SOA Třeboň, RA Schwarzenberg-Orlík, sign. C-45a-7c, deník Anny ze Schwarzenbergu, zápis ze dne 17. 3. 1872, kart. 432.

²²³ „Nous nous trouvons encore à la campagne à ce temps de l'année, quoique nous avions projeté de nous rendre plus tôt en ville, afin que je puisse aller dans le monde pendant ce carnaval.“ Tamtéž, zápis ze dne 26. 1. 1873.

²²⁴ „Une nouvelle année vient de commencer! Quelle[!] important changement, que celui d'une année!“ Tamtéž, zápis ze dne 6. 1. 1870.

²²⁵ „Je trouve que c'est un jour joyeux et triste en même temps, que l'espérance et la crainte se partagent notre coeur!“ Tamtéž.

²²⁶ Srov. tamtéž, zápisy ze dnů 6. 1. a 29. 6. 1870.

²²⁷ Srov. tamtéž, zápis ze dne 26. 1. 1873.

Poměrně rozsáhle se Anna rozepisuje o prvním velkém plese, kterého se účastnila 28. ledna 1872 a jež neměl nikdy vyprchat z její paměti.²²⁸

Povinností bylo alespoň stručně popsat také cesty na neobvyklá místa v Čechách i v zahraničí, kterých se účastnila – stačilo však několik poznámek a celkově zhodnotit pobyt.

Okrajově se Anna zmiňuje o počasí. Nepochybovala o tom, že veškeré klimatické podmínky jsou v božích rukách: „...*Bůh vyslyšel naše prosby, neboť od té doby hodně prší, víc než dost.*“²²⁹ Vyjadřuje radost nad sněhem a tuhými mrazy, díky kterým bylo možné provozovat oblíbenou činnost – bruslení: „...*tyto dny sněží a silně mrzne, čili doufáme, že bude led brzy pevný.*“²³⁰ Lituje však vojáků na bojišti v tuhé zimě na přelomu let 1870 a 1871, pro které velký chlad představoval smrtelné nebezpečí²³¹ a „*ubohých lidí, kteří nemají dřevo k zahřátí.*“²³² Z jejího deníku se rovněž dozvídáme o bouřích a následných záplavách, ke kterým v Čechách došlo v květnu roku 1872.²³³

Hodny zaznamenání byly v neposlední řadě také církevní svátky, pobožnosti, udílení svátostí etc. a velice silně Anna prožívala I. vatikánský koncil.

Naopak málo a povrchně se Anna zabývala politickým děním, jehož významným aktérem byl i její otec, kníže Karel Schwarzenberg.

4.6. Mladá šlechtična a politika

Konec šedesátých a počátek sedmdesátých let devatenáctého století byl na české politické scéně dobou boje o česko – rakouské vyrovnání. Dualistickou úpravou říše roku 1867 byla uznána historická práva uherského království, nikoli však českého. Česká strana byla roztrpčena a odmítala se smířit se stávajícím státním uspořádáním.

²²⁸ Srov. tamtéž, zápis ze dne 17. 3. 1872.

²²⁹ „...*Dieu a éxaucé nos prières; car depuis alors il pleut beaucoup, même plus qu'assez.*“ Tamtéž, zápis ze dne 4. 7. 1869.

²³⁰ „...*il neige et gèle fortement ces jours-ci, de sorte que nous espérons que la glace sera bientôt solide.*“

Tamtéž, zápis ze dne 8. 12. 1870.

²³¹ Srov. tamtéž, zápis ze dne 18. 1. 1871.

²³² „...*les pauvres gens qui n'ont pas de bois pour chauffer.*“ Tamtéž, zápis ze dne 8. 12. 1871.

²³³ Srov. tamtéž, zápis ze dne 19. 10. 1872.

Intenzivní jednání mezi vládou, v jejímž čele stál od února 1871 hrabě Hohenwart, a představiteli českého měšťanstva i české šlechty vyústila na podzim roku 1871 v tzv. fundamentální články, kterými se zakotvovalo státoprávní postavení českého království v politickém systému habsburské říše. Mimo jiné se měly zvýšit pravomoce zemského sněmu a předpokládalo se zřízení zemské vlády. Císař, který si zpočátku přál uklidnění českých zemí vzhledem k možnému konfliktu s Pruskem, však nakonec ustoupil protestům německých a uherských politiků. Vláda hraběte Hohenwarta padla a pokus o česko – rakouské vyrovnání byl zmařen. Zklamání z neúspěchu české státoprávní opozice uzavřel kníže Karel III. Schwarzenberg známými slovy, pronesenými na zemském sněmu 8. listopadu 1871, v nichž vyzýval k odhodlání hájit ideu českého státního práva „až do těch hrdel a statků.“

V březnu 1872 byl rozpuštěn český zemský sněm a byly vypsány volby do nového sněmu. Zvláště na straně tzv. ústavověrné šlechty však došlo k skupování pozemků a hlasů na ně vázaných, a tak ve volbách, kterým se proto říkalo „chabrusové,“ ztratila historická šlechta své postavení. Důsledkem bylo rozhodnutí českých politiků neobesílat zastupitelské sbory a vstup do tzv. pasivní rezistence.

Princezna Anna, přestože byla dcerou významného představitele české historické šlechty, se o politické dění zajímala spíše povrchně. Kníže Karel ze Schwarzenbergu trávil kvůli svým povinnostem většinu času mimo domov a pokud se nacházel v rodinném kruhu, jistě se našlo mnoho jiných a příjemnějších témat ke konverzaci s dětmi.

K vnitropolitické situaci se vyjadřuje poprvé na podzim roku 1871. Starost jí nepůsobí napjatá jednání českých politiků a vlády, ale nepřítomnost otce. 22. října 1871, tedy v den, kdy císař František Josef I. definitivně uhasil naděje na změnu postavení Českého království uvnitř Rakouské říše, svěřuje se Anna svému deníku s lítostí, že je otec často opouští kvůli zasedání zemského sněmu, které se vzhledem ke komplikacím protahuje.²³⁴

²³⁴ „Papa nous quitte très – souvent à présent, à notre grand regret, à cause de la diète, qui a lieu à Prague depuis le commencement de septembre, mais puisque les affaires politiques ne vont pas aussi bien qu'on l'a espéré, je crois que la diète cessera bientôt et que papa pourra nous revenir avant la fin de cette semaine.“ Tamtéž, zápis ze dne 22. 10. 1871, kart. 432.

Druhou (a zároveň poslední) zmínkou týkající se zemských politických událostí, nacházíme v zápise ze dne 19. října 1872. Anna vyjadřuje své rozhořčení nad neregulérním průběhem dubnových voleb a následnou ztrátou pozice konzervativních politiků. „*Vyhrála opozice, ale je to výsledek mnoha nespravedlností, kterým tatínek a všichni konzervativci byli nuceni ustoupit, nemohouce bojovat proti nespravedlnosti a násilí!*“²³⁵

O poznání více se Anna rozepisuje o událostech v Římě, čemuž se budu podrobněji věnovat, a její pozornosti neuniká ani prusko-francouzský konflikt. V říjnu 1870 zaznamenává vypuknutí války a jednoznačně se staví na stranu Francouzů, kteří musejí čelit pruskému nátlaku.²³⁶ Jako žena především soucítí s vojáky, kterým již tak nelehký úděl znepríjemňuje tuhá zima,²³⁷ i s obyčejnými lidmi, kteří válku pocítili na vlastní kůži. Prosí Boha o její skončení, neboť lituje ztrát na životech a pustošení území na obou zneprátených stranách.²³⁸

O půl roku později se Anna vrací k dění v „nešťastné“ Francii - zmiňuje mírová jednání i nepokoje v Paříži po vypuknutí povstání.²³⁹

Během let 1869 – 1873 se dospívající Anna politikou zřejmě příliš zabývat nechtěla. Zásadní události té doby jí přinášely jen nepříjemné pocity – snahy českých státníků jí odváděly otce a v zahraničí kvůli válce umírali nevinní lidé.

Spíše než jako dcera politika se Anna na stránkách svého deníku prezentuje jako osobnost vycházející ze silně nábožensky orientovaného prostředí.

²³⁵ „*Le parti opposé a remporté la victoire; mais c'est en suite de beaucoup d'injustices, que papa et tous les partisans conservatifs se sont vus obligés de céder, ne pouvant combattre contre l'injustice de la violence!*“ Tamtéž, zápis ze dne 19. 10. 1872.

²³⁶ „*La guerre entre la France et la Prusse est venue détruire la paix en Europe et a porté tant de malheurs aux Français, puisque c'est eux qui ont été vaincus; en ce moment même l'ennemi est sous les portes de leur capitale et la révolution les menace dans leurs provinces.*“ Tamtéž, zápis ze dne 19. 10. 1870.

Vyhrocením prusko – francouzského nepřátelství se stal roku 1868 konflikt kolem obsazení uvolněného španělského trůnu. Francie, rozhořčená tzv. emžskou depeší, stylizovanou Otto von Bismarckem, vypověděla Prusku válku, na kterou však nebyla připravena. Jedna část francouzské armády kapitulovala 2. září 1870 u Sedanu a druhá část byla obklíčena v Metách a rovněž se vzdala (27. října).

²³⁷ „*Combien doivent en souffrir les pauvres soldats, qui sont exposés à tous les revers de la saison, ne pouvant s'abriter dans des demeures chaudes!*“ Tamtéž, zápis ze dne 18. 1. 1871.

²³⁸ „*...si le Seigneur daignait rendre la paix à l'Europe, combien je l'en louerais; car cette guerre entre la France et la Prusse, qui coûte la vie à une quantité innombrable de personnes, qui rend tout un pays si malheureux, et qui porte à tant d'endroits divers le deuil et la tristesse, ne paraît pas encore approcher <de> à sa fin!*“ Tamtéž, zápis ze dne 8. 12. 1870.

²³⁹ „*...la paix entre la Prusse et la France a été déclarée pendant le mois de février; mais elle ne règne malheureusement pas encore dans ce dernier pays, puisque la résolution y a remplacée[!] <y a remplacée> la guerre et qu'à Paris il y a des combats continuels entre les différents partis opposés; Dieu donne que le calme et le repos rentrent enfin denouveau dans la malheureuse France!*“ Tamtéž, zápis ze dne 18. 5. 1871.

4.7. Vztah k Bohu a církvi

Česká společnost procházela v 19. století modernizací, jejímž průvodní jevem byla proměna vztahu k náboženství, které přestalo být samozřejmou součástí života každého jedince. U mnoha lidí víra a projevy zbožnosti ztrácely svůj význam, případně se stávaly okrajovou záležitostí. Ve druhé polovině 19. století se v občanské společnosti vyskytoval protináboženský postoj a boj zejména proti katolicismu. Tento fenomén se týkal spíše měšťanské společnosti, jiná byla situace na venkově a v prostředí české katolické šlechty. V lidové venkovské kultuře stále přežívaly prvky barokní zbožnosti a konzervativní šlechta byla oporou církve a ochránkyní katolické víry.

K tomuto úkolu se na počátku sedmdesátých let devatenáctého století přihlásil Annin otec kníže Karel Schwarzenberg mimo jiné tím, že se podílel na založení Katolicko – politické jednoty.²⁴⁰ Svě děti s manželkou Vilemínou vychovávali v duchu katolické víry a pěstovali u nich křesťanské ctnosti. Náboženskou praxi a každodenní zbožnost v rodině zřejmě více podněcovala právě Vilemína, sama příkladná katolička,²⁴¹ která s nimi navíc trávila většinu času. „Střežení víry“ v rodině i ve společnosti pařilo k úkolům ženy a církve se na ni zřejmě také v tomto směru spoléhala.²⁴²

Žena, šlechtičnu nevyjímaje, měla být i v devatenáctém století mírnou, něžnou, láskyplnou, trpělivou, pracovitou, submisivní a zbožnou bytostí²⁴³ a k tomuto cíli směřovala i výchova Anny ze strany kněžny Vilemíny. Annin deník je toho jasným důkazem.

²⁴⁰ Tento spolek, v němž šlechta zaujímal významné místo, si kladl za cíl hájit práva církve, pěstovat věrnost císaři, králi a vlasti, působit na smíření obou národností v Čechách, šířit osvětu v otázkách politických, zakládat dobročinné ústavy atd. Více k tomu Z. BEZECNÝ, *Šlechta a církev v druhé polovině 19. století*, in: Z. HOJDA – R. PRAHL (edd.), *Bůh a bohové*, s. 186-191.

²⁴¹ V orlickém zámeckém parku nechala zříditi kapličku zasvěcenou Panně Marii, v Praze založila výrobu růženců, zaměstnávající chudé dívky – mrzáčky, podporovala dětské nemocnice a klášterní opatrovny a velkým zážitkem byla pro ni audience u papeže Pia IX. v únoru 1876 (které se účastnily i její dcery Gabriela a Anna a zeť František Thun). Tamtéž, s. 190.

²⁴² A. CORBIN, *Coulisses*, in: M. PERROT (ed.), *Histoire de la vie privée*, s. 464.

²⁴³ M. LENDEROVÁ, *Bůh a víra*, s. 72-73.

Anna nepochybovala o božím vedení všech událostí, příjemných i tragických. Je to vždy „dobrý Bůh,“ který sesílá zkoušky²⁴⁴ či projevuje své milosrdenství, za což mu náleží velký dík.

Annina zbožnost se promítá do každého zápisu, který pořizuje. Událost, která ji nutí zavést si deník, je biřmování. Obřad, který v Praze celebroid její prastrýc kardinál Schwarzenberg, byl pro ni hlubokým zážitkem, neboť, jak píše, cítila Ducha svatého, který na ni během modlitby sestupoval.²⁴⁵ Zato mu odpoledne věnovala půlhodinovou modlitbu.

Bůh je pro ni pomocníkem na cestě k sebezdokonalování. Deníku se svěřuje se svými slabostmi, mezi které řadí pýchu, marnivost, přílišný zájem o světské zábavy a potěšení. Chce se stát hodnou, svědomitou, pokornou, poslušnou a laskavou, dobré skutky touží konat pro Boha a ne kvůli pozornosti okolí. Jako dobrá křesťanka chce plnit svědomitě jeho vůli.²⁴⁶ Žádá ho o odpuštění, pokud ve snaze selhává, a zpovědí a svatým přijímáním se s ním smiřuje.

K prvnímu svatému přijímání, podle jejích slov nejdůležitějšímu aktu v životě, Anna přistoupila o svátku Neposkvrněného početí Panny Marie 8. prosince 1867. Dojem z této významné osobní i rodinné události tedy v deníku zachycen není, bezpochyby však Anna neprožívala obřad o nic méně než biřmování. Svědčí o tom skutečnost, že každoročně v předvečer výročí této slavnosti vykonala svátost pokání a ráno přistoupila ke svatému přijímání.²⁴⁷

Vzhledem k tomu, že udělování této svátosti tehdy nebylo běžnou záležitostí,²⁴⁸ Anna si jí velice vážila a do deníku náležitě zaznamenávala, stejně tak jako zpověď.

Radost jí činily taktéž svátosti přijímané jejími blízkými. Při křtu nejmladší sestry byla kaple orlického zámku vyzdobena koberci a květinami a Anna se slavnostního obřadu aktivně účastnila – nesla v náručí malou Marii, neboť jejich teta

²⁴⁴ Např. „*Le bon Dieu nous réservait cependant encore un chagrin bien plus grand...*“ SOA Třeboň, RA Schwarzenberg-Orlík, sign. C-45a-7c, deník Anny ze Schwarzenbergu, zápis ze dne 22. 10. 1871, kart. 432.

²⁴⁵ „*La cérémonie était très touchante, j'ai senti, si je puis dire ainsi, le Saint Esprit qui descendait sur moi, pendant la belle prière...*“ Tamtéž, zápis ze dne 18. 4. 1869.

²⁴⁶ Tamtéž, zápisy ze dnů 19. 5. 1869, 19. 10. 1870, 8. 12. 1870, 18. 12. 1871, 17. 3. 1872 a 19. 10. 1872.

²⁴⁷ „*La fête de l'immaculée Conception de Marie est, et sera toujours, le jour le plus important de ma vie, car c'est celui, où en 1867, j'ai eu pour la première fois le bonheur de recevoir Notre Seigneur. Depuis, je renouvelle chaque année le souvenir de cette acte, le plus sacré, en m'approchant denouveau de la sainte Table le 8 décembre.*“ Tamtéž, zápis ze dne 8. 12. 1870.

²⁴⁸ Až do počátku 20. století bylo možné přijímat pouze bezprostředně po vykonané zpovědi. Papež Pius X. (1903–1914) od roku 1905 vydával dekrety, kterými podporoval časté přijímání i rané přijímání dětí.

Gabriela se nemohla dostavit. Po chvíli jí začaly bolet ruce, odměnou jí však byl pohled na sestřičku, která během křtu „*spojila ručky tak roztomile, jako by se chtěla modlit.*“²⁴⁹

Velice silně prožívala předčasné první přijímání vážně nemocné sestry Idy. Nepochybovala o příznivém účinku této svátosti, které přičítala náhlý zvrát a zlepšování Idina stavu. Ida přijímala „řádne“ ještě po svém uzdravení a spolu s ní měli k oltáři přistoupit i Gabriela s Karlem. Anna prosila Boha, „*aby jim prokázal milost přijímat ho dostatečně zbožně a náležitě!*“²⁵⁰ Slavnostní událost Anně připomněla vlastní první přijímání. Protože se ho vinou nemoci nemohl účastnit Karel, světila alespoň své sestry pod boží ochranu a hlavně z celého srdce prosila, aby „*neztratily ovoce tohoto svatého aktu, který pro ně bude zdrojem požehnání po celý jejich život.*“²⁵¹

Z deníku vyplývá, že se Anna snažila hluboce prožívat významné dny a období církevního i světského roku a přípravy na ně. Jednalo se o Nový rok, postní dobu, Velikonoce, svatodušní svátky, svátek Nejsvětějšího Srdce Ježíšova, ke kterému patřila devítidenní pobožnost a procesí, zmiňovaný svátek Neposkvrněného početí Panny Marie a Vánoce (k nim se samozřejmě pojila i radost z obdržených dáreků).

K duchovnímu životu hlavně 17. a 18. století patřila kultura spojená s poutními místy. Tradice poutí sahá na některých místech až do středověku, největší rozkvět zažily v době barokní. Tento fenomén z prostředí českého venkova nevymizel ani ve století devatenáctém.²⁵² Víra spojená s přesvědčením, že na určitém místě se boží přítomnost projevuje silněji než jinde, byla také základem pouti, kterou v dubnu 1872 podnikla kněžna Vilemína s Annou, Gabrielou, Idou a jejich vychovatelkou do Filipova, vesnice v severních Čechách, nedávno proslaveného mariánským zjevením. Jelikož se zde „*zjevila Svatá Panna ubohé nemocné a dopřála jí uzdravení,*“ a „*od té*

²⁴⁹ „*Pendant le baptême, elle a joint les mains si gentiment, comme si elle voulait prier!*“ SOA Třeboň, RA Schwarzenberg-Orlík, sign. C-45a-7c, deník Anny ze Schwarzenbergu, zápis ze dne 24. 10. 1869, kart. 432.

²⁵⁰ „*Je prie le bon Dieu de leur accorder la grâce de le recevoir bien pieusement et dignement!*“ Tamtéž, zápis ze dne 22. 10. 1871.

²⁵¹ „*...de ne jamais leur laisser perdre les fruits de cette s[ain]t[e]: action, qui sera pour elles, je l'espère, une source de grâces et de bénédictions pendant toute leur vie!*“ Tamtéž, zápis ze dne 8. 12. 1871.

²⁵² K problematice poutí v 19. století blíže M. HOLUBOVÁ, *Barokní rezidua v poutích 19. století*, in: Z. HOJDA – R. PRAHL (edd.), *Bůh a bohové*, s. 55-71.

doby se tam stalo mnoho zázraků díky přímlově Marie,²⁵³ vydala se sem dámská část rodiny, aby zde poděkovala za uzdravení Idy. Na Annu toto poklidné místo, „svědek tolika zázraků božské milosti,²⁵⁴ udělalo hluboký dojem.

Annin vztah k církvi jako instituci je vyjadřován jejím zájmem o dění v Římě, který byl na přelomu šedesátých a sedmdesátých let svědkem bouřlivých událostí. 8. prosince 1869 papež Pius IX. zahájil v bazilice sv. Petra I. vatikánský koncil, oficiálně svolaný v červnu 1868. Koncil je spojován s osobou Pia IX., ale výrazně se zapsal i do obecných dějin katolické církve. Právě 8. prosince Anna usedá ke svému deníku. „Zaznamenávám dnes do svého deníku důležitý datum, neboť je to tento den, kdy začíná v Římě ekumenický koncil.“²⁵⁵ Anna si byla vědoma jeho důležitosti, neboť „za posledních tři sta let nebylo podobné shromáždění; je to tedy v těchto bědných časech velmi důležitá událost pro naši církev!“²⁵⁶ Proto prosí Ducha svatého, aby pomohl všem shromážděným biskupům. Její pozornosti neuniká ani druhé zasedání koncilu v lednu 1870.²⁵⁷ Annina touha nacházet se v této době v místě jeho konání však zůstala nenaplněna.²⁵⁸

Anna sice upozorňuje na významnost biskupského shromáždění v Římě, o podrobnostech a výsledcích jednání se však nerozepisuje. Nereflektuje tedy ani kontroverzní dogma o papežské neomylnosti, slavnostně vyhlášeném 18. července 1870. Na kritický přístup k tomuto problému pravděpodobně ještě nebyla dostatečně vyzrálá, lze se však domnívat, že by i přesto stála na straně jeho zastánců. „Ctihodný a důstojný Pius IX.“ pro ni představoval nezpochybnitelnou autoritu.

Den po odsouhlasení dogmatu vypukla prusko – francouzská válka a papež považoval za nutné uvolnit členy koncilu. Konflikt dvou velmocí dodal odvalu Piemontanům, kteří převzali vůdčí roli v italském sjednocovacím hnutí a na papeže

²⁵³ „où la St: Vierge a apparu il n'y a pas très – longtemps à une pauvre malade et lui a accordé sa guérison“; „depuis lors beaucoup de miracles s'y sont opérés, grâce à l'intercession de Marie.“ SOA Třeboň, RA Schwarzenberg-Orlík, sign. C-45a-7c, deník Anny ze Schwarzenbergu, zápis ze dne 19. 10. 1872, kart. 432.

²⁵⁴ „...témoin de tant de merveilles de la grâce divine...“ Tamtéž.

²⁵⁵ „Je marque aujourd'hui une importante date dans mon journal, car c'est en ce jour que commence à Rome le concile eucuménique.“ Tamtéž, zápis ze dne 8. 12. 1869.

²⁵⁶ „Depuis trois cents ans, on n'a vu pareille assemblée; c'est donc un événement bien important en ces jours de grandes calamités pour l'Eglise!“ Tamtéž.

²⁵⁷ „Il y a aujourd'hui à Rome la 2me session du concile. Que le bon Dieu éclaire le saint Père et ses évêques!“ Tamtéž, zápis ze dne 6. 1. 1870.

²⁵⁸ „Ce doit être bien beau de se trouver dans la capitale de la chrétienté pendant la durée du concile!“ Tamtéž, zápis ze dne 29. 6. 1870.

čekalo trpké období pontifikátu – 20. září 1870 totiž vkročila piemontská vojska do Říma a církevní stát byl zabrán. O osud Pia IX. se Anna velice obávala: „*Náš dobrý svatý Otec je také obět nejnespravedlivějších pronásledování některých nepřátel církve, neboť se zmocnili svých států a také svatého města a zástupce Ježíše Krista na zemi byl uvězněn bandou italských revolucionářů.*“²⁵⁹ V den výročí koncilu vyjadřuje smutek nad jeho nuceným přerušením. Přeje si, aby v Evropě opět panoval mír, církev byla vytržena „*z rukou krutých a zuřivých nepřátel*“²⁶⁰ a navracena do rukou Pia IX. Tomuto úmyslu věnuje modlitby i vlastní svaté přijímání.

K dalšímu vývoji událostí v Itálii, resp. Římě – od června 1871 hlavním městem tohoto státu – se již Anna nevyjadřuje. Opouští také osobu papeže a, s výjimkou povzdechu nad stále neklidnou situací ve Francii,²⁶¹ ji zahraničí inspiruje již pouze k příjemným záznamům – cizí kraje poznává na vlastní oči, z pohledu turistky.

4.8. Zahraniční cesty Anny, roz. ze Schwarzenbergu, z pohledu deníkových záznamů

Problematicke šlechtického, resp. Annina vnitro- i mezistátního cestování jsou věnovány čtyři kapitoly v jejím životopisu.²⁶² Nyní bych se chtěla zaměřit na to, jaké místo zaujímají cesty v Annině deníku a nakolik detailně pojímá jejich popisy.

Bezpochyby lze tvrdit, že deník princeznu Annu na cestách nedoprovázel. V záhlaví zápisků nenacházíme jiné místo než je Praha, Orlík nebo Čimelice. Všechny záznamy týkající se zahraničních pobytů pořizuje s několikátýdenním, případně několikaměsíčním, zpožděním. Stručnost zápisů podporuje domněnku, že si ani během cesty nepořizovala žádné poznámky, které by jí pomohly zpětně si vybavit a poté do deníku podrobněji popsat navštívená místa.

Z první zaznamenané zahraniční cesty do Berlína 3. dubna 1870 byla pro Annu nejdůležitější skutečnost, že měla poprvé možnost cestovat vlakem a že se „nakonec

²⁵⁹ „*Notre bon Saint Père aussi est la victime des persécutions les plus injustes de la part des ennemis de l'Église, car ils se sont emparés de ses états et même de la ville sainte, et le représentant de Jésus-Christ sur la terre est fait prisonnier par les troupes révolutionnaires italiennes.*“ Tamtéž, zápis ze dne 19. 10. 1870.

²⁶⁰ „*...de la main de ses ennemis cruels...*“ Tamtéž, zápis ze dne 8. 12. 1870.

²⁶¹ Srov. tamtéž, zápis ze dne 18. 5. 1871.

²⁶² Jedná se o kapitoly 2.1.4, 2.2.4. – 2.2.6.

dostala za hranice Rakouska.“ Dále se dozvídáme pouze to, že s matkou a sestrou Gabrielou navštívily „všechny zajímavosti“²⁶³ v Berlíně i okolí a krátce se zdržely v Drážďanech u Vilemíniny sestry Karolíny, provdané Raczynské.²⁶⁴

Drážďany Anna poctila svou návštěvou ještě počátkem března roku 1872. Kromě obrazárny a blíže nespécifikovaných uměleckých děl Anna uvádí jako zážitky projetí města „od jednoho konce k druhému,“²⁶⁵ zhlédnutí zahrad, krásných obchodů, dvě návštěvy divadla a účast na několika večírcích. Ani tehdy nezabíhá do podrobností.²⁶⁶

Bezesporu nejzajímavějším podnikem, kterého se Anna v letech 1869–1872 účastnila, byla cesta a pobyt v lázeňském městě Reichenhallu přes Vídeň a Salzburg. Přestože Anně v době zpětného zápisu do deníku „chyběl čas, aby vyjmenovala vše, co viděla krásného a zajímavého,“ zaznamenává si alespoň některé vídeňské památky, které s matkou, bratry a jejich vychovatelem zhlédli, a zmiňuje „skvělé“ představení baletu ve vídeňské opeře. V Salzburgu navštívili tetu a poznali „nádherné a nesmírně malebné centrum.“²⁶⁷ Pak již dorazili do Reichenhallu, kde strávili čtyři týdny se spřátelenými rodinami (pro kněžnu Vilemínu se jednalo o ryze lázeňský pobyt). „Velice příjemná vzpomínka“²⁶⁸ na tento pobyt mohla být ještě obohacena o další zážitky, rodina se však musela vrátit domů.

Cesty do zahraničí pro Annu spadaly do kategorie nevšedních zážitků, bylo pro ni tedy vnitřní povinností zaznamenat je: „Protože jsem během našeho pobytu v Praze nepsala o naší cestě do Berlína, je třeba, abych se o ní zmínila teď.“²⁶⁹ Stačilo však jen zhodnotit prožitou událost (v tomto ohledu Anna vždy vyjadřuje nadšení) a stručně shrnout její průběh.

²⁶³ „...ce qu'il y a de plus intéressant à y voir.“ Tamtéž, zápis ze dne 29. 6. 1870.

²⁶⁴ Srov. tamtéž.

²⁶⁵ „...d'un bout à l'autre...“ Tamtéž, zápis ze dne 17. 3. 1872.

²⁶⁶ Srov. tamtéž.

²⁶⁷ „...une contrée magnifique et extrêmement pittoresque...“ Tamtéž, zápis ze dne 22. 10. 1871.

²⁶⁸ „...un très agréable souvenir.“ Tamtéž.

²⁶⁹ „Comme, pendant notre séjour à Prague, je n'ai pas parlé dans mon journal, de notre voyage à Berlin, il faut que je le mentionne maintenant.“ Tamtéž, zápis ze dne 29. června 1870.

4.9. Vztah k „druhým“ a vědomí příslušnosti ke společenské vrstvě

Osoby, které Anna ve svém deníku zmiňuje, lze zařadit do následujících kategorií: rodina, přátelé, příslušníci aristokracie, se kterými Anna přišla do styku, osoby podílející se na Annině výchově a vzdělávání a „obyčejní“ lidé.

Anna byla prakticky neustále někým obkloповána a tuto skutečnost přijímala s povděkem. Všechny postavy procházející Anniným hodnocením z něho vycházejí jednoznačně kladně. Čtenář jejich zápisků má dokonce dojem, že s výjimkou pruských vojáků a italských revolucionářů pro Annu neexistovali záporní jedinci.

Citově nejužší vztah měla přirozeně s matkou. Vzhledem k časté nepřítomnosti knížete Karla ležela tíha odpovědnosti za výchovu šesti dětí spíše na jeho manželce Vilemíně, která s nimi trávila většinu času. Anna samozřejmě milovala a ctíla oba rodiče, těšila se z otcovy přítomnosti, ovšem postava matky se v deníku objevuje mnohem častěji. Bezesporu se jednalo o velice autoritativní osobnost, která Annu vedla k pilnosti, upřímnosti, uváděla ji do společnosti, byla jí společnící na všech cestách etc., hlavně však od svých dětí vyžadovala hlubokou zbožnost a poslušnost. Pokud Anna nějakou chybou narušila harmonii jejich vztahu, následoval trest v podobě odepření matčiny fyzické blízkosti, výčitek, nutného odprošování a teprve poté se Anně dostalo milostivého odpuštění.

Takovýto scénář měla událost popisovaná 19. května 1869. Anna tehdy vyjadřovala „celou svou bytostí“ nespokojenost s návratem z Prahy na Orlicko, tedy přesun z místa poskytujícího zábavu a společenské akce na klidný venkov. Matka se na Annu rozhněvala kvůli jejímu mrzutému obličejí a nechtěla ji mít u sebe. Anna tím velice trpěla a snažila se napravit svou chybu. Dramatická scéna, kdy matka Anně vyčítá zálibu ve světských radovánkách a neplnění role nejstarší dcery, se neobešla bez slzí. Odpuštění se Anně od matky nakonec dostalo, ale vzhledem k tomu, že měla urazit také samotného Boha, bylo nutné očistit duši u zpovědi. Teprve tehdy se mohla uklidnit a podrobně vylíčit celou nepříjemnou záležitost, aby si své chyby

zapamatovala a nikdy více je neudělala.²⁷⁰ Snaží se vzít si ponaučení z rozhovorů s matkou a hledat štěstí v klidném rodinném životě, nikoli ve světských potěšeních, „*kteřá přece přinášejí plno hořkostí.*“²⁷¹ Nejvíce si přeje obnovit matčinu důvěru a lásku k ní, aby na ni opět pohlížela jako na nejstarší dceru.

Podobný zápis se v deníku neopakuje, přesto však vystihuje Vilemíninu náročnost a autoritativnost, stejně tak jako Anninu silnou závislost na matce.

Anna se o ni velice strachovala a často vyjadřovala obavu o její zdravotní stav – ať už to bylo blíže nespecifikované ochuravění, které si vyžádalo lázeňský pobyt, silný kašel či zranění kolen: „*Jediná věc, která nás všechny hluboce zasáhla, bylo maminčino zranění kolen...Byla to velká zkouška pro naši ubohou maminku...Naštěstí je již nemoc pryč a já si z celého srdce přeji, aby již maminka nikdy nemusela podstoupit podobnou zkoušku...!*“²⁷²

Velice často matce či oběma rodičům děkuje za různá dobrodiní – zařízení vlastního pokoje, množství vánočních dárků, předně však za každé společenské rozptýlení - plně prožitý pobyt ve městě, čas strávený u příbuzných, účast na honech: „*...Stále myslím s potěšením na tyto čtyři dny, tak příjemně a rychle uplynulé, a jsem velice vděčná rodičům, že mi dopřáli tolik zábavy a rozptýlení.*“²⁷³

Starostlivostí je naplněn také vztah Anny k sourozencům, jimž se rovněž nevyhnuły nejrůznější nemoci, které je upoutaly na lůžko. V uvedených letech se Gabriela potýkala s nastydnutím střev, Karel se spálou a všichni sourozenci čelili planým neštovicím.²⁷⁴ V největším nebezpečí se ocitla Annina sestra Ida, jejíž střevní onemocnění údajně mohlo skončit i smrtí. Rodina se s ní zřejmě již pomalu loučila, neboť jí bylo uděleno poslední pomazání. „*Hospodin*“ jim ji však přece jen

²⁷⁰ „*Il faut que j'avoue, que j'ai malheureusement commis bien des fautes depuis ce jour; je veux les raconter en détail, afin de m'en souvenir toute ma vie et afin de ne les plus commettre.*“ Tamtéž, zápis ze dne 19. května 1869.

²⁷¹ „*...qui contiennent pourtant d'amerture.*“ Tamtéž.

²⁷² „*La seule chose qui nous a tous vivement affligée, est que maman s'est blessé au genoux... Ceci a été une grande épreuve pour notre pauvre maman...Le mal est heureusement passé à présent et je désire de tout mon coeur, que maman n'ait plus à subir une semblable épreuve...!*“ Tamtéž, zápis ze dne 19. 10. 1872.

²⁷³ „*Je pense toujours avec beaucoup de plaisir à ces quatre jours, si agréablement et rapidement écoulés, et suis très-reconnaissante à mes bons parents de m'avoir procuré tant d'ammusements et de distractions!*“ Tamtéž, zápis ze dne 8. 12. 1871.

²⁷⁴ Srov. tamtéž, zápisy ze dnů 4. 7. 1869, 24. 10. 1869, 8. 5. 1870 a 29. 6. 1870.

„zachoval,“ za což „není třeba říkat, kolik upřímných dikůvzdání“ k Bohu směřovali.²⁷⁵

S nadšením Anna přijala narození sestry Marie, která se jako benjamínek stala miláčkem rodiny: „*Naše malá Marie prospívá a my prožíváme každý den plno radostí, je báječné mít tak roztomilou sestřičku k mazlení!*“²⁷⁶

Anna však měla na mysli také duchovní rozvoj svých sourozenců – vyjadřuje to při příležitosti prvního přijímání svých dvou sester Idy a Gabriely. Prosí Boha o jejich ochranu a přeje si, aby pro ně svaté přijímání bylo vždy posilou a přinášelo jim požehnání.²⁷⁷

Deník je svědectvím velké soudržnosti a časté návštěvnosti příbuzných – Schwarzenbergů i Oettingen-Wallersteinů. Anna zaznamenává významné rodinné události a vzpomíná i na společná setkání. Nejčilejší kontakt byl zřejmě s babičkou Josefinou ze Schwarzenbergu, jejíž návštěvy Anna vítala s nadšením. Na Orlik občas zavítal i bratr Annina dědečka Edmund ze Schwarzenbergu, o jehož zdravotní stav Anna vyjadřovala obavy: „*Chudák strýček již stárne a chodí dost obtížně; s věkem přichází i velká utrpení, ale on je snáší s takovou trpělivostí a odevzdaností, že jeho zásluha bude v nebi určitě velká!*“²⁷⁸ V lednu 1873 se Anna strachuje o pratetu Eleonoru,²⁷⁹ která koncem prosince předchozího roku vážně onemocněla: „*Je možné, že bude ještě dlouho žít, aniž by se jí vrátil cit do končetin, ale je také možné, že brzy zemře!*“²⁸⁰

²⁷⁵ „*Heureusement le Seigneur nous l'a gardée... Je n'ai pas besoin de redire, combien de sincères actions de grâce nous adressâmes à Dieu pour nous avoir si miraculeusement exaucé...*“ Tamtéž, zápis ze dne 22. 10. 1871.

²⁷⁶ „*Notre petite Marie prospère et nous procure tous les jours plus de plaisir. C'est charmant d'avoir une si gentille soeur à cajoler!*“ Tamtéž, zápis ze dne 8. 12. 1869.

²⁷⁷ Tamtéž, zápis ze dne 8. 12. 1871

²⁷⁸ „*Le pauvre oncle se fait bien vieux, et il marche déjà fort péniblement; l'âge a aussi amené pour lui de grandes souffrances, mais il les supporte avec tant de patience et de résignation, que son mérite pour le ciel sera bien grand!*“ Tamtéž, zápis ze dne 18. 1. 1871; o dva roky později: „*si seulement notre pauvre oncle Edmond n'était pas si infirme; car il fait peine à voir et retombe tout à fait en enfance!*“ Tamtéž, zápis ze dne 26. 3. 1873. Hrabě Leopold Edmund ze Schwarzenbergu téhož roku zemřel. Srov. pozn. 336.

²⁷⁹ Hraběnku Eleonoru ze Schwarzenbergu, roz. z Lichtensteina (*prosinec 1812), manželku Jana Adolfa II. (1799 – 1888), 29. prosince 1872 ranila mrtvice. Zemřela v Třeboni o půl roku později, 27. července 1873.

²⁸⁰ „*...il est possible qu'elle vive encore longtemps sans regagner l'usage de ses membres, mais il se peut aussi, qu'elle meurt bientôt!*“ SOA Třeboň, RA Schwarzenberg-Orlik, sign. C-45a-7c, deník Anny ze Schwarzenbergu, zápis ze dne 26. 1. 1873, kart. 432.

„Uzavřenost“ šlechtické společnosti udržovala častá setkávání, která mnohdy ústila v přátelská pouta. Ze všech svých přítelkyň měla Anna nejraději Selinu Nostitzovou, což vyjadřuje v několika zápisech. Z její přítomnosti se těšila hlavně v Praze: „*dost často vidám mou drahou Selinu, kterou, pokud je to možné, miluji víc než dříve, protože je to skutečně nejkouzelnější osoba, kterou lze potkat.*“²⁸¹ Přátelsky se Anna zachovala v situaci, kdy Selině zemřela babička. Anna s ní strávila celý den a utěšovala ji.²⁸² Téměř obdivný vztah měla Anna k hraběnce Augustě Clamové, „*jedné z nejvzdělanějších a nejmilejších dam, které lze potkat.*“²⁸³ Zpříjemňovala Anně několikátýdenní pobyt v Reichenhallu a plánovali spolu i cestu do Itálie, které se měly účastnit i kněžna Vilemína a Selina (podnik překazila zmiňovaná smrt Selininy babičky).²⁸⁴

Anna velice ráda navazovala nové známosti a ráda se nacházela v přítomnosti veselé společnosti, a to nejen v její dívčí a ženské, ale i mužské části – tu vítala jako oživující element.²⁸⁵ Příjemně se tedy cítila v kruhu veselých šlechticů (a šlechticů) účastnících se honiteb a užívala si společenskou sezónu v Praze. Nezapomenutelným byl pro ni ples u Waldsteinů v lednu 1872. Vždyť podle jejích slov se o ni tanečníci starali během celého večera. Jako první ji vyzval k tanci hrabě Karel Schönborn – otcův dobrý přítel, neboť trvala na prvním tanci s rodinným známým.²⁸⁶ Spokojeně tančila také s Alfrédem Windischgraetzem: „*...je to jeden z nejveselejších a nejpříjemnějších mladých lidí, který toho hodně zná a kterého známe již velice dlouho...*“²⁸⁷ Z tradičně kladných charakteristik vychází pozitivně i baron Kotz, se kterým si zatančila kotilón. Sice se jí zdál méně příjemný než Alfréd, přesto se s ním také pobavila. Annino nadšení z prvního velkého plesu jednoduše nemohl nikdo

²⁸¹ „*...je vois assez souvent ma bien aimée Selina, que je chéris, s'il est possible, plus que jamais, car elle et vraiment la plus charmante personne qu'on puisse rencontrer.*“ Tamtéž, zápis ze dne 17. 3. 1872.

²⁸² Srov. tamtéž, zápis ze dne 19. 10. 1872.

²⁸³ „*...une des dames les plus instruites et les plus aimables qu'on puisse rencontrer...*“ Tamtéž, zápis ze dne 22. 10. 1871. Jedná se o hraběnkou Augustu Aloisii, roz. ze Salm-Reifferscheidu (1833-1891), od roku 1851 provdanou za hraběte Jindřicha Jaroslava Clam-Martinitze (1826-1887).

²⁸⁴ Srov. tamtéž, zápis ze dne 19. 10. 1872.

²⁸⁵ „*...messieurs, qui se chargent de mettre de l'entrain à la conversation!*“ Tamtéž, zápis ze dne 17. 3. 1872.

²⁸⁶ „*J'ai dansé ma première valse avec le comte Charles Schönborn, un bon ami de papa, car je tenais à avoir ma première danse avec un monsieur de notre connaissance.*“ Tamtéž.

²⁸⁷ „*...il est un des jeunes gens les plus gais et les plus agréables, qui a beaucoup appris et que nous connaissons depuis très-longtemps...*“ Tamtéž.

zkazit. K dalším pánům, kteří jí během tance přinesli květiny a vějíře se již blíže nevyjadřovala. Stačilo zapsat si jejich jména, která si chtěla uchovat v paměti.²⁸⁸

Bez výhrad Anna přijímala všechny vychovatelky a učitele. Projevuje lítost nad odjezdem P. Kaisera, učitele němčiny, který měl s malými Schwarzenbergy zřejmě dost práce: „*Jsme tím zarmouceni, neboť s námi měl mnoho starostí a já si uvědomuji, že jsme mu neprojevili dost vděčnosti.*“²⁸⁹ Proto mu chce alespoň konec jeho služby zpříjemnit: „*Vynasnažím se napravit co nejvíce svých chyb během dvou měsíců, které ještě stráví zde.*“²⁹⁰

Profesor Bayer pobyl v rodině Schwarzenbergů pouze čtrnáct dní, ale poskytl Anně „velmi zajímavé lekce“ z oblasti literatury.²⁹¹ K Anniným oblíbeným činnostem patřil také tanec, ráda tedy přijala pana Pohla, taktéž pouze dočasně působícího u Schwarzenbergů.²⁹²

Se zvědavostí očekávala příjezd nového učitele němčiny – Patera Reicherse. Nepřekvapuje nás skutečnost, že také jeho si záhy oblíbila: „*Náš nový Abbé nás učí více jak měsíc; je velice veselý, přívětivý a hlavně velmi učený. Máme ho již velmi rádi a já doufám, že s ním udělám hodně pokroku.*“²⁹³ Superlativy oceňuje rovněž krátce přítomné vychovatelky Jane O'Brien a Mlle Gaertner.²⁹⁴

Princezna Anna, roz. ze Schwarzenbergu, si bezpochyby byla vědoma příslušnosti k jednomu z nejvýznamnějších rakouských rodů. Ze „skupin,“ které jsem si pracovně vytvořila z osob zmiňovaných v jejím deníku, jednoznačně dominují urození jedinci – kromě členů rodiny se jedná o příslušníky šlechtických rodů, se kterými byla rodina Karla III. ze Schwarzenbergu v kontaktu, a postupně, jak byla uváděna do společnosti, se s nimi seznamovala také dospívající Anna.

²⁸⁸ Srov. tamtéž.

²⁸⁹ „...nous en sommes bien affligés, car il s'est toujours donné beaucoup de peine avec nous, et je reconnais que nous ne nous sommes pas montrés assez reconnaissants envers lui.“ Tamtéž, zápis ze dne 4. 7. 1869.

²⁹⁰ „Je tâcherai de réparer autant que possible mes torts pendant les deux mois qu'il passe encore ici!“ Tamtéž.

²⁹¹ „...pendant ce temps il a, en particulier, parcouru la poésie épique, et m'a fait la lectures[!] des plus célèbres poésies allemandes; ces leçons étaient bien intéressantes.“ Tamtéž, zápis ze dne 12. 9. 1869.

²⁹² Srov. tamtéž.

²⁹³ „Notre nouvel Abbé nous instruit déjà depuis plus d'un mois, il est très-bon, gai, aimable et surtout très-instruit. Nous l'aimons déjà bien et j'espere faire avec lui beaucoup de progrès.“ Tamtéž, zápis ze dne 8. 12. 1869.

²⁹⁴ Srov. tamtéž a zápis ze dne 29. 6. 1870.

V zřejmě vždy veselé aristokratické společnosti se cítila velice dobře a přirozeně. Věděla, že se pohybuje mezi lidmi stejného společenského postavení. Tato skutečnosti ji však nevedla k tomu, aby se vyjadřovala s despektem o nižších vrstvách.

S křesťanskou láskou a soucitem se staví k osudu všech Francouzů, potýkajících se s pruským nápirem: „*Kolik ubohých rodin ztratilo za několik měsíců živitele, hlavu rodiny a majetek!*“²⁹⁵ Válka, „...*kteřá stojí život nesčíslného množství osob, která činí zemi tak nešťastnou a která přináší na tolik různých míst smutek a pochmurnost...*“ stále nebrala konce.²⁹⁶ V období tuhých mrazů lituje obyčejných vojáků, kteří se nemají kde ohřát.²⁹⁷

V květnu 19. října 1872 byly české země postiženy boufkami a rozsáhlými záplavami. Rodinu Schwarzenbergů zvednuté hladiny řek na životě neohrozily, ale „*zničily skoro polovinu Čech a stály život 500 či 600 lidí.*“ Osud postižených lidí nebyl Anně lhostejný. „*Naštěstí jsme zde byli ochráněni, ale jak velký počet ubohých lidí ztratil všechno – celé vesnice zmizely ve vlnách a spoušť nemůže být ani popsána; je to příliš hrozné!*“²⁹⁸

V jistých případech, kdy Anna užívá první osoby množného čísla, nemá na mysli jen rodinu či společenskou elitu, ale zřejmě veškeré lidské pokolení. Zejména pokud se zmiňuje o Bohu, jeho darech a povinnostech lidí k němu. Bůh „*je pánem našich osudů a naše budoucnost spočívá v jeho všemohoucích rukách.*“²⁹⁹ Proto vyzývá: „*snažme se na našem pozemském putování neoplácet nevděčností tolik důkazů božské lásky!*“³⁰⁰ Také v konstatování, že Velikonoce jsou „*čas, který nám připomíná*

²⁹⁵ „*Combien de pauvres familles ont perdu depuis quelques mois leur soutien, leur chef et leur fortune!*“ Tamtéž, zápis ze dne 19. 10. 1870.

²⁹⁶ „...*qui coûte la vie à une quantité innombrable de personnes, qui rend tout un pays si malheureux, et qui porte à tant d'endroits divers le deuil et la tristesse...*“ Tamtéž, zápis ze dne 8. 12. 1870.

²⁹⁷ „*Combien doivent en souffrir les pauvres soldats, qui sont exposés à tous les revers de la saison, ne pouvant s'abriter dans des demeures chaudes!*“ Tamtéž, zápis ze dne 18. 1. 1871.

²⁹⁸ „...*qui a dévasté presque la moitié de la Bohême et a coûté la vie à 500 ou 600 personnes.*“ „*Nous avons été heureusement préservés ici, mais quelle multitude de pauvres gens ont tout perdu – des villages entiers ont disparu dans les flots et les ravages occasionnées ne peuvent être décrits, c'est trop terrible!*“ Tamtéž, zápis ze dne 19. 10. 1872

²⁹⁹ „...*il est le maître de nos destinées, et c'est dans ses mains toute-puissantes que repose notre avenir.*“ Tamtéž, zápis ze dne 18. 1. 1871.

³⁰⁰ „*tâchons à notre tour de ne pas payer d'ingratitude tant de témoignages de l'amour divin!*“ Tamtéž, zápis ze dne 8. 12. 1871.

*utrpení našeho božského Spasitele...*³⁰¹ myslí skutečně na všechny, které spojuje katolická víra.

4.10. Obraz pisatelky deníku

Domnívám se, že na základě rozboru osobního deníku, lze alespoň do určité míry vytvořit obraz Anny, rozené ze Schwarzenbergu, konkrétně vyčíst z něho některé rysy její osobnosti.

Svůj fyzický vzhled Anna na stránkách deníku nereflektuje. Nenacházíme žádné zmínky o spokojenosti či výhradách ke svému zevnějšku, avšak vzhledem k tomu, že se jednalo o patnácti až devatenáctiletou dívku, která se ráda ukazovala na veřejnosti, dá se předpokládat, že jí nebyl zcela lhostejný. O podobě dospívající Anny si lze udělat představu na základě dochované fotografie, pořízené „kolem roku 1874.“

Všechny údaje o sobě vztahuje zásadně k duchovní stránce své osobnosti. V seberefektivních výpovědích se často napomíná a umravňuje, snaží se vštěpovat si křesťanské ctnosti. Často prosí Boha o pomoc při sebezdokonalování, v boji se špatnými vlastnostmi. Po vzoru své matky se snaží hledat radost v poklidném venkovském životě, kde rodina trávila převážnou část roku, ovšem od samého počátku je její deník svědkem touhy nacházet se v Praze – centru všeho dění. Zřejmě trochu záviděla svým přítelkyním, které se již veselily na společenských večírcích, zatímco ona netrpělivě čekala na rozhodnutí rodičů opustit orlický zámek.³⁰²

Hluboká zbožnost a snaha o pravé prožití duchovních obřadů se zdají udržovat si v Annině životě stále stejnou hodnotu, a tím také stejně důležité místo v osobním deníku. Naproti tomu se v průběhu let vytrácejí zmínky o vzdělávacích povinnostech a charakteristiky učitelů a přibývá záznamů o společenských večerech v Praze a nezapomenutelných zážitcích z podzimních honů, doplněné výčty jmen, především pánů, díky kterým se skvěle pobavila.

³⁰¹ „...ce saint temps qui nous rappelle la passion de notre divin Sauveur...“ Tamtéž, zápis ze dne 17. 3. 1872.

³⁰² „Mes bonnes amies m'écrivent bien souvent et désirent déjà me voir à Prague; surtout Selina...Il faut cependant rester ici jusqu'au mois de Février!“ „Je ne sais pas encore quand nous irons en ville; probablement que ce sera comme de coutume, vers la fin de février. Toutes mes amies sont déjà réunies à Prague, et je reçois assez fréquemment de leurs nouvelles.“ Tamtéž, zápisy ze dnů 8. 12. 1869 a 18. 1. 1871.

Od přijetí svátosti biřmování se cítila být dospělou a tento pocit posílil vlastní pokoj, který kněžna Vilemína nechala pro šestnáctiletou Annu zařídit v říjnu roku 1870. Nadšeně popisuje jeho vybavení, se kterým je bezvýhradně spokojena.³⁰³

Kromě narozeninových a jiných oslav (oslavu svých narozenin však neuvádí ani jedenkrát) přinášely každoročně potěšení Vánoce. Anna na lístek psala věci, které si přála pod stromečkem najít. Bohužel pak tradičně neměla dost času na bližší určení dárků, které obdržela.

Každé vytržení z každodennosti vítala s nadšením – kromě společenských akcí se mohlo jednat o návštěvu, cestování či jen plánování nějakého výletu.

Z deníkových záznamů lze vyčíst to, jaká Anna chtěla být, kterých vlastností se chtěla zbavit, po čem toužila, co považovala za špatné a co vnímala jako „boží zkoušku.“ Pokud se však chceme dostat hlouběji do její duše, je třeba číst mezi řádky.

Anna se snažila být pilnou, zbožnou, poslušnou a vděčnou dcerou svých rodičů, kterých si velice vážila, a věrnou Bohu, který pro ni představoval nejvyšší autoritu. Domnívám se, že tuto svou snahu naplňovala. Vlídne se chovala ve styku se „sobě rovnými,“ ale s křesťanskou láskou přistupovala i k těm, kteří nežili v blahobytu.

Prakticky s každým, s kým se seznámila, navázala kladný vztah. Naopak jasně věděla, kteří lidé jednají nesprávně. Se vším, co přicházelo, se smířovala, s žádnými výčitkami či vzdorem se v deníku nesetkáme.

Jedinec hledající indicie k vytváření co nejvěrohodnějšího obrazu šlechtické společnosti devatenáctého století, má však k Anně jisté výhrady. Především malou četnost zápisů, kterou snad lze částečně vysvětlit i leností, zřejmě malý smysl pro detail (nelze bez výhrad věřit tomu, že pouze krátký čas, který si pro psaní vyšetřila, jí nedovolil vše důkladně vylíčit) a nedostatečnou reflexi některých skutečností. Anna jako by si deník pořídila pro sběr a záznam silných zážitků a událostí, kterými se však hlouběji nezabývala. To je však dáno také tím, že Anna v několika větách rekapitulovala mnohdy několik měsíců „nabytých“ událostmi a skutečně jí šlo pouze o to je zaznamenat.

Její zásadovost a sklon k idealizaci mohly vést k černobílému pohledu na svět. Otazník zůstává i nad mírou její tolerance k těm, kteří měli třeba jiný pohled na svět.

³⁰³ Srov. tamtéž, zápis ze dne 19. 10. 1870.

Z deníku také nevyplývá, že by se s výjimkou plesů a skutečností souvisejících s náboženstvím o něco hlouběji zajímala – o umění, vědu, politiku či alespoň o četbu. Jako by jí stačilo splnit si své povinnosti a pak už se jen bavit.

I přes největší snahu vylíčit co nejobektivněji Anninu osobnost, se nelze vyhnout jistému zkreslení. Je to dáno mimo jiné tím, že Anna na sebe v deníku prozradila pouze to, co chtěla. Vytvářela na jeho stránkách obraz sebe sama, který se jen do určité míry může shodovat se skutečností. S tímto vědomím je ostatně nutno přistupovat ke každému pramenu osobní povahy.

5. Ediční poznámka

Kritická edice by měla písemný historický pramen zpřístupňovat v jazyce, ve kterém byl pořízen. Této skutečnosti jsem si vědoma, proto nejprve uvádím transkripci francouzského textu. Za ním zařazuji český překlad Annina deníku. Činím tak s ohledem na ty, jimž čtení ve francouzštině působí nesnáze. Z tohoto důvodu jsem také opatřila vysvětlivkami český text, nikoli jeho originální znění. Obě verze jsem ponechala v plném rozsahu.

Při přepisu originálního znění deníku jsem se snažila respektovat zásady pro transkripci novodobých textů. Jak jsem již uvedla v kapitole věnované vnější kritice deníku, francouzština předminulého století se od té současné příliš neliší. Odchytky od dnes platného pravopisu se týkají např. některých diakritických znamének. Ve slovech typu *grand-mère*, *grand-père* apod. se až do počátku dvacátého století užíval místo spojovníku odsuvník (*grand'mère*, *grand'père*...). Naopak spojovník Anna téměř důsledně kladla mezi příslovce *très* a následné přídavné jméno. Dvouslovné výrazy *parce que* či *de nouveau*, které se dnes píše tímto způsobem, Anna spojovala (*parceque*, *denouveau*). Tyto a další dobové zvláštnosti jsem v přepisu respektovala, neboť se jedná o drobnosti, které četbu deníku nekomplikují a jejich zachování napomáhá autentičnosti transkribovaného textu. Pokud to podoba originálu jednoznačně umožňovala, respektovala jsem autorčino členění textu do odstavců. Škrtnutý text jsem ponechala na původním místě a ohraničila ho lomenými závorkami < >. Otazníkem [?] označuji nejisté čtení, vykřičníkem [!] pravopisné chyby. Editorské zásahy do textu uvádím vždy v hranatých závorkách [ ], kulaté závorky ( ) zůstávají na místech, kde je sama autorka užila. Annou podtržená slova jsem ponechala v této podobě. Stejnými zásadami jsem se řídila také při edici dvou Anniných německých dopisů, které uvádím v příloze.

V překladu jsem se snažila zachovat styl, jakým se autorka vyjadřovala. Pravopisné chyby se v deníku příliš nevyskytují a jedná se pouze o drobnosti, proto nebylo třeba se jimi při překladu zabývat. Do textu jsem zasahovala pouze minimálně. Neobjevují se zde již přeškrtnutá slova, neboť se mnohdy jednalo o členy, předložky či jen první písmena z výrazů, které nelze překládat. Anna s oblibou psala dlouhá souvětí

s několika středníky. Pro plynulost četby a lepší orientaci v textu jsem některá rozsáhlejší souvětí rozdělila do více vět.

V deníku se objevuje mnoho jmen, jejichž nositele či nositelky jsem se snažila blíže určit. U několika z nich se mi to však bohužel nepodařilo.

Vlastní jména, která Anna s ohledem na jazyk, kterým svůj deník psala, převáděla do francouzštiny, či užívala jejich německé podoby, jsem téměř důsledně překládala do češtiny. Stejným způsobem jsem postupovala i v případě místních jmen, ovšem pouze v případě, že se jednalo o názvy lokalit nacházejících se na českém území. Příjmení, která se zřejmě i tehdy psala různými způsoby, při transkripci ponechávám tak, jak je Anna uvedla. V překladu uvádím jejich nejběžnější podobu.

6. Edice deníku Anny, roz. ze Schwarzenbergu (18. dubna 1869 – 26. ledna 1873)

6.1. Transkribovaný text

Le 18 Avril 1869

Je viens d'être confirmée ce 12 avril et comme la confirmation est le sacrement des adolescents, une nouvelle époque de la vie s'ouvre pour moi. Mon grand'oncle, le cardinal Schwarzenberg, m'a confirmée dans sa chapelle privée en présence de grand'maman Schwarzenberg, qui était ma marraine, de mes parents, de ma soeur et de mon frère, de ma tante Gabrielle Oettingen, de mon amie Selina Nostitz, de mon institutrice et de mes maîtres. La cérémonie était très touchante, j'ai senti, si je puis dire ainsi, le Saint Esprit qui descendait sur moi, pendant la belle prière, que son Eminence a récité à haute voix en allemand; son secrétaire m'a remis une prière que je dois relire chaque année à l'anniversaire de ce beau jour.

Après la confirmation, nous eûmes un déjeuner en famille chez le Cardinal; puis il nous montra différents tableaux et plans, et nous le quittâmes encore tout remplis de reconnaissance envers Dieu qui a agi si miséricordieusement en mon égard. Mes grand'mères, mes parents et mes maîtres me montrèrent par des jolis souvenirs leur affection pour moi.

Toute cette journée se passa pour moi très heureusement et paisiblement; l'après-dîner, je suis allée pendant une demie-heure à l'église, afin de remercier le Saint Esprit, d'avoir bien voulu descendre sur moi. Le récit de cette belle journée suffira pour aujourd'hui; elle sera l'introduction du nouveau journal, que je veux écrire depuis l'époque de ma confirmation.

Anna

Le 6 mai 1869

Le journal a été commencé à Prague et je le continue à Worlik; il y a quelques jours, nous avons quitté la ville pour venir à la campagne, car le temps est déjà fort beau et surtout fort chaud. J'ai beaucoup regretté d'avoir du quitter mes parents et mes amies, surtout Selina Nostitz, les premiers jours ici m'ont pour cette raison paru assez tristes.

Le 19 mai 1869

Je n'ai pu continuer mon journal le six, ni le continuer avant aujourd'hui, parce que j'avais beaucoup de lettres à écrire. Il faut que j'avoue, que j'ai malheureusement commis bien des fautes depuis ce jour; je veux les raconter en détail, afin de m'en souvenir toute ma vie et afin de ne les plus commettre.

J'ai cessé mon dernier journal, en disant que je regrettais la ville. Au lieu de dire ceci franchement à Maman, je l'ai tu; mais ma figure et tout mon être a prouvé, que je n'étais pas heureuse. Je n'ai pas été aimable envers maman, envers mes maîtres et envers mes frères et soeurs; au contraire j'ai fait la mone. Combien c'était ingrat! Au lieu de me montrer reconnaissante des plaisirs que mes parents m'ont fait pendant notre séjour en ville, je regrettais ces plaisirs et j'étais mécontente de rentrer dans la vie paisible de la campagne, dans la vie de <la> famille. Pendant les premiers jours ici, je ne reconnus ou ne voulus pas reconnaître mes torts et je vécus assez solitaire mais aussi très triste, car maman ne voulu pas m'avoir auprès d'elle, à cause de ma figure mansarde. Non, plus jamais je ne voudrais passer aussi trois jours; je n'eus pas une heure tranquille et heureuse, car ma conscience me persécutait et me pressait de demander pardon à ma mère.

Le matin du huit mai, elle me dit d'aller pour un quart d'heure à la chapelle et de revenir alors auprès d'elle; à l'église je priais la sainte Vierge de m'assister et de m'aider de reconnaître mes torts. Lorsque je revins près de maman, elle me demanda avec sévérité, si à l'église je n'avais pas eu l'inspiration de faire ce que le plus petit enfant fait, lorsque il a offensé son père. Naturellement je compris que maman voulait

dire que je devais lui demander le pardon. Je le fis, mais maman dit, que cela ne lui faisait pas le moindre plaisir, parce que je ne l'avais fait, qu'étant forcé. Sur ce, je pleurais beaucoup; pauvre maman aussi; elle me dit qu'elle avait espéré que moi, comme sa fille aînée, je serais son soutien et sa consolation; maintenant elle voyait que mes désirs et mes pensées allaient vers le monde et vers ses plaisirs; elle reconnaissait que je n'aimais pas à être ici, dans ce beau Worlik, où mes grand'pères et mes aïeux, où elle même et papa aimaient tant à être, où ils se réjouissaient de voir croître les arbres, de voir verdier les feuilles. Ces paroles me déchirèrent le coeur, je pleurais, j'étais inconsolable! Maman continua; elle dit, que depuis longtemps elle avait remarqué ce penchant pour les plaisirs et qu'elle m'en avait parlé depuis mes premières années; maintenant elle voyait le fruit de ses remontrances. Alors elle m'assura, que si je ne me corrigeai pas, ce penchant me coûterait encore bien des larmes et me rendrait très-malheureuse. Maman ne me privera de mes soirées et de mes amusements, parce qu'elle veut que l'expérience me prouve la vérité de ses paroles et que l'expérience me corrige. Alors elle me donna pour exemple Selina Nostitz qui n'a certainement jamais fait la mone, lorsqu'elle est allée à la campagne avec sa mère. Enfin maman conclua, en disant, que je lui avais préparé trois jours fort tristes, car elle avait toujours attendu que je vienne lui demander pardon et que je ne l'avais pas fait.

Sur ce, je dûs la quitter pour aller pour deux leçons, dont j'attendis la fin avec impatience, car sitôt qu'elles furent passés[!], je retournai chez maman et la suppliai de me pardonner. Cette bonne mère le fit, et ajouta que je devais surtout aussi demander pardon au bon Dieu d'avoir été ingrate envers lui. Elle m'imposa comme satisfaction d'aller me confesser de ces péchés sitôt que possible, et elle me dit encore, que je devais surtout m'appliquer à ne pas étourdir et à ne pas éblouir ma conscience, comme je l'ai déjà parfois fait; car c'est une chose bien dangereuse, que de n'être pas franche avec soi-même. Je revins chez moi beaucoup plus tranquille et beaucoup plus heureuse, car j'avais obtenu le pardon de ma mère, que j'avais si profondément affligée. Je me repens maintenant surtout d'avoir offensé le bon Dieu qui nous a donné un si beau séjour d'été, où je suis à présent trop heureuse de me trouver; puis d'avoir chagriné maman et de ne pas avoir été franche envers elle, car elle l'a remarqué tout de

même que j'étais triste de quitter la ville et elle aurait été bien plus contente et l'aurait trouvé très naturel, si je le lui avais dit tout simplement. Je veux dorénavant lui dire franchement tout ce qui me préoccupe, car l'amour maternel saura toujours conseil. Les fêtes de Pentecôte, j'ai eu le bonheur de me confesser et de communier, et maintenant j'espère être réconciliée avec Dieu et maman. Cette leçon me profitera pour l'avenir, et je veux faire consister mon plus grand bonheur dans la paisible vie de famille, et non dans les plaisirs du monde, qui contiennent pourtant d'amertume. Je désire et j'espère prouver à maman combien je l'aime et mon plus grand souhait est, qu'elle me rende son amour et sa confiance, et qu'elle me parle et me regarde de nouveau comme sa fille aînée. Daigne le bon Dieu exaucer la prière que je lui adresse à cette intention!

Le 20 <Avril> mai [1869]

Je viens d'achever mon journal, commencé hier et je veux seulement ajouter encore quelques mots pour dire, que mon oncle et ma tante Oettingen <qui> ont perdu l'année passée deux garçons, jumeaux, le jour même de leur naissance. Le 15 mai, il y a quelques jours, le bon Dieu leur a envoyé un petit Frédéric-Charles, qui est bien fort et bien sein; il a été baptisé hier. Toute la famille est dans la joie! Tante Erny va aussi très bien, grâce à Dieu. Nous nous réjouissons beaucoup de la naissance de notre petit cousin, parce qu'il a été envoyé comme dédommagement de ses frères, morts l'année passée.

Le 4 juillet 1869

Voilà déjà presque 6 semaines que je n'ai repris mon journal. Ce n'était certes pas mon intention de le laisser reposer si longtemps, mais j'avais tant à faire, que je n'ai pas pu me mettre à l'écrire. Le dimanche, j'ai toujours des lettres à écrire et les jours de semaine, je passe mon temps libre au jardin; naturellement pendant les heures d'étude, il ne peut être question de journal. Enfin ai-je trouvé une heure aujourd'hui.

Nous avons quitté Worlik le 7 juin, et depuis ce jour nous nous trouvons ici, à Ćimelic, où nous aimons beaucoup à demeurer. Je passe généralement mes après-midi dans mon petit jardin que je soigne et cultive moi-même, ce petit coin de terre me procure beaucoup de plaisir, car il contient de belles fleurs ainsi que des fraises et des cerises très-bonnes. Je soigne aussi des tourterelles appartenant à Gabrielle parcequ'elle ne peut pas le faire elle-même, étant malade. Elle souffre d'un refroidissement d'intestins depuis notre retour de Prague; maintenant elle a à paine quitté son lit et est encore très-faible.

La fête du Sacré-Coeur, j'ai encore été à confesse; nous avons fait une neuvaine à cette occasion qui a été conclue par une procession à une image[!] du Sacré-Coeur, afin d'obtenir la pluie, si nécessaire à ce temps. Dieu a exaucé nos prières; car depuis alors il pleut beaucoup, même plus qu'assez.

Notre maître d'allemand, Pater Kaiser, doit quitter la maison le 1er septembre à cause de sa faible santé; nous en sommes bien affligés, car il s'est toujours donné beaucoup de peine avec nous, et je reconnais que nous ne nous sommes pas montrés assez reconnaissants envers lui. Je tâcherai de réparer <encore> autant que possible mes torts pendant les deux mois qu'il passe encore ici!

Mes parents nous ont envoyés pour 7 jours à Libějic chez nos cousins Schwarzenberg, maintenant je veux, par mon application, me montrer reconnaissante du plaisir qu'ils nous ont procuré. Je dois interrompre mon journal, car les petits Hildprandt arrivent!

Worlik, ce 12 septembre 1869

Quelle longue pause il y a de nouveau dans mon journal! Nous avons denouveau changé de domicile et sommes établis à Worlik pour tout l'hiver. Il y a quinze jours que Pater Kaiser nous a quittés; il avait le coeur bien gros en nous disant adieu, et nous aussi avons bien regretté de le voir partir. Le professeur Bayer a passé quinze jours ici pour me donner des leçons de littérature; pendant ce temps il a, en particulier, parcouru la poésie épique, et m'a fait la lectures[!] des plus célèbres poésies allemandes; ces leçons étaient bien intéressantes. En ce moment, Mr. Pohl,

notre maître de danse est ici, et reste tout le mois de septembre; nous dansons et faisons la gymnastique auprès de lui. Je dois avouer, que j'aime extrêmement à danser, surtout ce qui est bien vif et gai; l'une de mes danses favorites est le Czárdás sauvage.

Charles a la fièvre scarlatine depuis trois semaines; heureusement, l'ébullition n'est que très-bénigne et nous pouvons espérer qu'il se remettra bientôt. Mais la quarantaine est terrible; nous ne voyons presque pas du tout nos <voyons> parents, tout au plus à la promenade à une certaine distance, parcequ'ils vont voir notre petit malade.

Tout ce mois, j'ai bien moins de leçons que de coutume, parceque le successeur de Pater Kaiser n'arrive que vers le 15 octobre et secondement parceque Monsieur Novák est en quarantaine avec son élève. Je ne perds cependant pas le temps, car je répète beaucoup et <que> j'écris une ou deux lettres par jour à mes grand'mamans, tantes, amies etc., afin de leur donner des nouvelles de Charles.

Pour aujourd'hui, je quitte mon journal, et je le reprendrai lorsque j'aurai quelque chose d'intéressant à raconter.

Worlik, ce 24 Octobre 1869

Depuis que j'ai fait le dernier trait à mon journal, bien des évènements joyeux ont pris place dans notre famille. Le 2 de ce mois, il nous est née une petite soeur, forte et saine, à grands yeux bleus et à longs cheveux noirs. Elle s'appelle Marie, et pendant son baptême, c'est moi qui l'ai portée sur mes bras, parceque sa vraie marraine (tante Gabrielle Oettingen) n'a pu venir ici. La cérémonie a été bien solennelle; les employers[!] de toutes les terres de Papa ont été présents, et la chapelle a été décorée de tapis et de fleurs, Marie était déjà si lourde ce jour, que les bras m'ont fait mal, après l'avoir tenue pendant un quart d'heure, mais j'étais cependant très-heureuse, de ce qu'on m'a confié notre mimmi. Pendant le baptême, elle a joint les mains si gentiment, comme si elle voulait prier! Maman va aussi bien qu'on peut l'espérer, grâces[!] à Dieu; elle ne quitte pas encore la chambre, mais se porte assez bien, de sorte que nous pouvons espérer, qu'elle se remettra bientôt.

J'aurais écrit tout ces détails bien plutôt, mais j'avais tant de lettres à écrire, qu'il ne m'est pas resté un moment de temps. Pendant quinze jours, j'ai expédié 56 lettres, à grand'maman, aux tantes et à plusieurs dames (amies de Maman).

Notre frère Charles a passé 7 semaines au lit, à cause de sa fièvre scarlatine; il ne s'est levé que lundi dernier et il est bien faible; mais enfin nous sommes très heureux, qu'il soit remis à ce point!

Notre grand'maman Schwarzenberg est à Worlik depuis le 3 Octobre, et passera peut-être Noël avec nous, nous jouissons beaucoup de sa présence.

Avant la fin de cette semaine, doit arriver notre nouveau maître (Pater Riechers); notre curiosité est grande, concernant sa personne. Il est temps de dîner; je termine donc mon long gribouillage.

Worlik, ce 8 décembre 1869

Je marque aujourd'hui une importante date dans mon journal, car c'est en ce jour que commence à Rome le concile eucuménique. Depuis trois cents ans, on n'a vu pareille assemblée; c'est donc un évènement bien important en ces jours de grandes calamités pour l'Eglise! Afin d'implorer pour les évêques rassemblés dans la Cité Sainte le secours du S[ain]t. Esprit et parceque c'est aujourd'hui le 2ème anniversaire de ma première Communion, je suis allée ce matin avec Maman à la table sainte et je me suis confessée hier. Pendant la grand'messe j'ai encore remercié le bon Dieu de la grande grâce qu'il m'a accordée le jour de l'immaculée conception de sa très-sainte Mère et dont je me sens si peu digne!

Notre nouvel Abbé nous instruit déjà depuis plus d'un mois, il est très-bon, gai, aimable et surtout très-instruit. Nous l'aimons déjà bien et j'espère faire avec lui beaucoup de progrès. Il est Hannovrien et parle un fort bel allemand, ce qui produit un singulier contraste avec le vilain langage de notre pays.

Notre bonne, qui avait été pendant 10 ans auprès de nous et qui nous a tous élevés, a quitté la maison le mois passé, afin d'entrer chez une comtesse Nostitz; ce départ nous a vivement chagrinés et surtout ses élèves (Ida a Fido) ont été

inconsolables. Maintenant ils ont une institutrice, la soeur de Miss O'Brien, elle est très-gaie et très habile et nous l'aimons beaucoup.

Notre petite Marie prospère et nous procure tous les jours plus de plaisir. C'est charmant d'avoir une si gentille soeur à cajoler!

Noël approche, et nous en sommes très-occupés! J'ai écrit mon billet de souhaits et suis très-curieuse d'en voir l'accomplissement. L'arbre de Noël est toujours un grand évènement pour grands et petits! Mes bonnes amies m'écrivent bien souvent et désirent déjà me voir à Prague; surtout Selina, qui me l'a encore dit dans une lettre avant-hier. Il faut cependant rester ici jusqu'au mois de Février!

Nos journées sont partagés[!] entre l'étude, le travail manuel et la récréation, de sorte qu'elles s'écoulent rapidement. Auprès de M. le Recteur j'apprends la religion, l'histoire, la géographie, le calcul, l'allemand et la littérature.

Mais voilà que je m'aperçois, qu'il est temps de quitter mon journal. Je le laisse donc reposer!

Anna

Worlik, ce 6 Janvier 1870

Une nouvelle année vient de commencer! Quelle[!] important changement, que celui d'une année! Le 1er janvier j'ai pensé à tout ce qui nous est survenu d'heureux et de triste pendant l'espace des douze mois écoulés. J'ai remercié le bon Dieu de ses nombreux bienfaits et je lui ai demandé de me pardonner les nombreux péchés, par lesquels je l'avais offensé. Je trouve que c'est un jour<s> joyeux et triste en même temps, que l'espérance et la crainte se partagent notre coeur!

Nous avons souhaité la bonne année à nos parents, à Grand'maman, à notre grand-oncle Edmond, qui a passé 3 semaines ici et nous quitte demain, et à tous nos maîtres; tout le monde était fort gai. Le même jour Selina a atteint sa 18ème année, pendant la sainte messe j'ai bien prié pour elle.

Le 31 nous avons célébré l'anniversaire de naissance de Maman; en son honneur, nous avons donné le soir un petit concert. J'ai joué à quatre mains une partie

de l'opéra „Lohengrin;“ à deux mains „le Réveil des Fauvettes;“ et avec accompagnement de l'harmonium une chanson de Mendelssohn, pendant une des pauses, j'ai déclamé un discours de Jeanne d'Arc devant le dauphin Charles VII. Le tout a assez bien réussi. Pour célébrer le jour nous avons décoré l'autel de 12 roses, fabriquées par nous sous la direction de Jane.

Les joyeux jours de Noël sont aussi déjà passé, ce qui est bien dommage; l'arbre de l'enfant <de> Jésus m'a apporté 16 beaux cadeaux, qui me font le plus grand plaisir, mais qui seraient trop longs à être décrits. Nous avons aussi préparé de petits souvenir pour Maman et Grand'maman. Depuis 5 jours nous jouissons du plaisir de patiner, ce qui nous amuse grandement. Aujourd'hui doit avoir lieu une fête sur la glace avec musique et distribution de prix pour les meilleurs patineurs.

J'attends avec impatience l'après-midi! Maman ira le 11 pour une semaine à Prague; nous restons seuls ici, puisque Grand'maman nous a aussi quittés le 2 de ce mois et que Papa accompagne Maman. En partant, Grand'maman nous a recommandé de la suivre bientôt en ville; je le désire aussi beaucoup.

Il y a aujourd'hui à Rome la 2ème session du concile. Que le bon Dieu éclaire le saint Père et ses évêques!

Il faut maintenant que je termine mon long journal!

Anna

Prague, ce 8 mai 1870

Je commence aujourd'hui mon journal par un grand „mea culpa“, car il a bien fallu être très paresseuse pour le laisser reposer 4 mois entier[!]. J'avoue aussi ma faute et puisque j'ai un quart d'heure libre, je veux tâcher de rattrapper un peu ce que j'ai manqué.

Nous sommes en ville depuis le 25 février et nous serions retournés à Worlik le 2 de ce mois, si nous n'avions été atteints, mes 3 soeurs et moi, de la petite vérole volante. L'ébullition a été très-légère et nous n'avons passé que 4 jour au lit; donc nous

pensons retourner à la campagne avant la fin de cette semaine, si les deux garçons ne sont également atteints.

Pendant ce séjour à Prague nous avons perdu notre grand-oncle Frédéric Schwarzenberg; il est mort le 6 mars, le jour même de sa fête. Son cadavre a été transporté de Vienne à Worlik et c'est là qu'il repose.

Čimelic, ce 29 juin [1870]

Je ne suis pas venue à bout de continuer mon journal, ni à Prague ni à Worlik, où nous avons <avons> passé un mois (depuis le 11 mai jusqu'au 17 juin). Afin de finir l'histoire de la petite vérole volante, je dois dire, que Fido en a été atteint encore à Prague et Charles tout de suite après notre retour à Worlik; il n'ont été malades que huit jours et se sont très-vite remis. Ce mois-ci nous avons dû nous sauver ici, afin d'échapper à la rougeole, regnant dans les environs de Worlik. Mais à présent nous sommes vraiment établis pour l'été et j'espère que nous ne serons plus chassés d'ici par une maladie quelconque.

Comme, pendant notre séjour à Prague, je n'ai pas parlé dans mon journal, de notre voyage à Berlin, il faut que je le mentionne maintenant. Maman, Gabrielle et moi avons passé dix jours à Berlin (3 jusqu'au 13 avril), et ce séjour a été extrêmement agréable. Nous avons logés[!] chez notre tante Hatzfeld, et, avec notre cousine Antoinette et Miss Cotton nous avons visité la ville et ce qu'il y a de plus intéressant à y voir. Nous fîmes aussi une excursion à Potsdam, Glinike, Babelsberg, Sans-Souci et alentours; tout ceci est fort beau et je suis très-heureuse d'avoir enfin franchi les frontières de l'Autriche. A Dresde, nous ne passâmes que trois heures auprès de notre tante Caroline Raczynska et ne vîmes que très peu de chose de la ville. C'était mon premier voyage en chemin de fer, et j'ai trouvé le trajet, qui a duré 14 heures, fort agréable. A Berlin nous avons fait la connaissance de Mlle Gaertner, qui est à présent chez nous comme maîtresse de gymnastique; elle passera probablement toute une année ici. Nous l'aimons beaucoup, car elle est très aimable, bonne et instruite.

Grand'maman Schwarzenberg est en ce moment auprès de nous et doit rester ici jusqu'au jour de naissance de papa (5 juillet); nous nous réjouissons beaucoup de sa présence.

Notre ancien maître d'allemand Pater Kaiser a écrit, il y a quelques jours, qu'il changeait de nouveau de place et allait à Rome chez un prince Palavicini. Ce doit être bien beau de se trouver dans la capitale de la chrétienté pendant la durée du concile!

Le jour de fête de maman (28 mai) nous avons une bien jolie solennité à Worlik. Feux d'arifice, navigation et chant sur le fleuve, illumination[!] de différents rochers. Tout ceci forma un charmant panorama dans l'obscurité de la nuit. La fête fut terminée par les souhaits et félicitations de 300 employés, réunis dans la cour du château. Le tout a très-bien réussi, et a excité l'admiration de tous les spectateurs.

Pour aujourd'hui je dois quitter mon journal et je me propose, de ne plus le laisser reposer si longtemps que la dernière fois.

Anna

Worlik, ce 19 octobre 1870

Je veux marquer dans mon journal un évènement qui est pour moi d'une assez grande importance et qui me procure beaucoup de joie. J'ai donc, depuis notre retour à Worlik, qui date du 15 de ce mois, une chambre à part, que maman a eu la bonté de meubler très-joliment; ce changement me fait grand plaisir et j'en suis très-reconnaissante à ma bonne mère. L'ameublement de ma gentille petite chambre se compose:

1. d'un grand lit de fer à rideaux
2. d'un charmant petit bureau
3. d'un canapé et d'une plus grande table au milieu de la chambre
4. d'une armoire à glace que je possédais déjà et qui provient de ma tante Gabrielle, morte il y a bien longtemps
5. d'une commode avec une grande glace
6. d'une table à toilette

7. de deux tapis, un devant le lit et un sous la table

7.[!] d'un rideau bleu à la fenêtre.

Tous les meubles sont recouverts de la même couleur et de la même étoffe que les rideaux; comme dernière pièce je dois encore recevoir une armoire pour mes livres. Tout ceci est pourtant bien joli! En tout cas je m'y trouve fameusement!

A droite de moi loge ma petite soeur, <et> qui devient toujours plus gentille et marche déjà assez sûrement; à gauche Miss avec Gabrielle et Ida. Cette dernière ainsi que Fido n'ont plus leur demoiselle et ont donc avancé, l'un chez le précepteur et l'autre chez l'institutrice.

Depuis le temps, que je ne me suis occupée de mon journal, il s'est passé différents événements, <que> dont je ne ferai mention qu'en peu de mots.

La guerre entre la France et la Prusse est venue détruire la paix en Europe et a porté tant de malheurs aux Français, puisque c'est eux qui ont été vaincus; en ce moment même l'ennemi est sous les portes de leur capitale et la révolution les menace dans leurs provinces. Combien de pauvres familles ont perdu depuis quelques mois leur soutien, leur chef et leur fortune! Notre bon Saint Pere aussi est la victime des persécutions les plus injustes de la part des ennemis de l'Eglise, car ils se sont emparés de ses états et même de la ville sainte, et le représentant de Jésus-Christ sur la terre est fait prisonnier par les troupes révolutionnaires italiennes. Prions, pour que le bon Dieu daigne rendre la paix à son Eglise, au Souverain – Pontiffe, ainsi qu'à toute l'Europe!

Le 22 Août a eu lieu le mariage de M. Novák (le précepteur de mes frères); il a épousé la fille de notre médecin, Clotilde Kruis. Nous avons tous assisté à la cérémonie, ainsi qu'au dîner des noces, qui a été fort long et copieux. L'heureux ménage a passé le premier mois après leur union chez les parents du mari, à présent, ils sont tous les deux rentrés dans leurs fonctions ordinaires; il loge ici au château et elle chez ses parents.

Depuis le 29 Juin, j'ai fait deux parties avec mes parents; l'une, pendant le mois d'août, à Libějic, chez nos cousins Schwarzenberg, et de là à Wossow chez ma grand'mère; et l'autre, il n'y a que 15 jours, à Prague. Nous avons passé une semaine en ville et j'y ai souvent vu notre grand'maman Oettingen et sa fille, tante Gabrielle; ensuite nous avons été à Pruhonitz, où j'ai passé une journée entière avec ma chère

Selina, <et f> ce qui m'a fait très-grand plaisir, et finalement j'ai aussi assisté aux courses, qui m'ont bien amusée et où nous avons rencontré une quantité de connaissance. J'ai beaucoup joui, surtout de cette dernière partie et je suis très reconnaissante à mes bons parents, qui m'ont procuré ce plaisir. Je tâcherai aussi de leur prouver ma gratitude, en remplissant bien fidèlement mes devoirs pendant cet hiver qui commence; je veux surtout dompter mon orgueil et devenir humble, soumise et douce. Je prie le bon Dieu, de vouloir bien venir à mon aide, afin que je puisse accomplir mes résolutions!

Anna

Worlik, ce 8 décembre 1870

La fête de l'immaculée Conception de Marie est, et sera toujours, le jour le plus important de ma vie, car c'est celui, où en 1867, j'ai eu pour la première fois le bonheur de recevoir Notre Seigneur. Depuis, je renouvelle chaque année le souvenir de cette acte, le plus sacré, en m'approchant denouveau de la sainte Table le 8 décembre. Aujourd'hui j'ai aussi eu ce bonheur, et mon confesseur m'a donné la permission de communier encore demain, de sorte que ces jours me rappellent bien vivement celui, si saint, de ma première Communion! J'ai prié de tout mon coeur mon bon Jésus et la Vierge immaculée, de ne jamais me laisser perdre le souvenir de ce jour, mais de me le faire toujours célébrer de la même manière qu'aujourd'hui. Aussi leur ai-je demandé de me rendre douce, consciencieuse, et animée d'un bien vif amour pour Dieu, afin que toutes mes actions soient accomplies pour plaire, non au monde et aux hommes, mais à Jésus seul. Car voilà ce qui me manque le plus! Lorsque je fais quelque chose de bien, je désire toujours m'attirer par là l'attention du monde, et mon motif n'est pas l'amour de Dieu et le zèle pour le salut de mon âme! J'espère que le bon Dieu m'exaucera, qu'il secondera ma bonne volonté et qu'il aidera à ma faiblesse! En tout cas tous mes efforts tenderont à lui prouver, que vraiment je l'aime, et que je veux sérieusement travailler à ma perfection!

C'est aujourd'hui en même temps l'anniversaire de l'ouverture du concile eucuménique; combien il est triste, que cette sainte assemblée ait été de force interrompue par l'injuste invasion de la Cité Sainte! J'ai donc offert ma communion d'aujourd'hui dans l'intention que le bon Dieu daigne rendre la paix à son Eglise, et délivre de la main de ses ennemis cruels et acharnés le vénérable et digne Pie IX. Vraiment si le Saigneur daignait rendre la paix à l'Europe, combien je l'en louerais; car cette guerre entre la France et la Prusse, qui coûte la vie à une quantité innombrable de personnes, qui rend tout un pays si malheureux, et qui porte à tant d'endroits divers le deuil et la tristesse, ne paraît pas encore approcher <de> à sa fin!

Depuis le 19 octobre, où j'ai écrit pour la dernière fois mon journal, rien de particulier n'est venu troubler notre vie de famille tranquille et douce; les chasses, qui ont duré quinze jours à peu près, et qui nous ont ammené beaucoup d'hôtes, ont répandu ici l'animation et la gaieté. Maintenant nous sommes denouveau seuls avec nos parents et nous réjouissons de voir arriver bientôt les belles fêtes de Noël, et aussi de pouvoir jouir de notre cher patinage, cet amusement favori, qui tarde à satisfaire notre impatience cette année. Cependant il neige et gèle fortement ces jours-ci, de sorte que nous espérons que la glace sera bientôt solide.

Mais il faut que je quitte mon journal et que je l'abandonne jusqu'à la prochaine fois, où j'aurai le temps de le reprendre.

Anna

Worlik, ce 18 janvier 1871

C'est la première fois depuis l'ouverture de cette nouvelle année, que je m'occupe de mon journal; que nous amènera-t-il de joyeux – ou de triste; peut-être! Dieu seul le soit, car il est le maître de nos destinées, et c'est dans ses mains toute-puissantes que repose notre avenir. Si seulement la nouvelle année posait bien vite un terme à cette terrible guerre, qui continue toujours à décoler les deux pays ennemis, et si surtout la paix rentrait dans Rome et dans les états du Saint-Père! Voilà aussi le sujet principal des prières que j'ai adressées au Seigneur le pemier janvier!

Nous avons passé les fêtes de Noël très-joyeusement; mes bons parents m'ont donné de très beaux et nombreux cadeaux, et je remercie le divin Enfant Jésus de nous avoir accordé tant de plaisir et de réjouissances. Notre oncle Edmond est venu ici deux jours avant Noël, et jusqu'à ce moment il est encore avec nous, ce dont nous nous réjouissons beaucoup. Le pauvre oncle se fait bien vieux, et il marche déjà fort péniblement; l'âge a aussi ammené pour lui de grandes souffrances, mais il les supporte avec tant de patience et de résignation, que son mérite pour le ciel sera bien grand!

La glace nous procure depuis trois semaines beaucoup de plaisir; nous patinons presque tous les jours, et le 8 janvier nous avons une charmante fête. Tous les patineurs ont dû apparaître en costume, et cette nombreuse société est allée en traineau du château à l'étang, et le soir dans l'obscurité elle est rentrée à pied à la lueur de lampions et de tarches. Le temps me manque pour donner ici description de ce premier dimanche de carnaval, passé si joyeusement, mais je dirai seulement que nous nous sommes parfaitement ammusés, et que l'agréable souvenir de ce jour <de ce jour> ne nous échappera pas de si tôt.

Je ne sais pas encore quand nous irons en ville; probablement que ce sera comme de coutume, vers la fin de février. Toutes mes amies sont déjà réunies à Prague, et je reçois assez fréquemment de leurs nouvelles. L'hiver est étonnement rude cette année; depuis la mi-décembre nous avons un froid, montant de 4 a 24 degrés R., et la neige a une hauteur de deux pieds au moins. Combien doivent en souffrir les pauvres soldats, qui sont exposés à tous les revers de la saison, ne pouvant s'abriter dans des demeures chaudes!

Depuis le commencement de l'hiver, je prends des leçons de couture chez la femme de monsieur Novák; elle vient chez moi deux fois par semaine, et nous fabriquons des chemises de petits enfants. Ce que je désire le plus, c'est de pouvoir coudre des robes, mais maman et Clotilde ont trouvé qu'il valait mieux commencer par le linge-blanc.

Mes frères ont aussi un nouveau maître depuis notre séjour à Worlik, il est Français, s'appelle M. Badaire et n'a que 21 ans, il est venu pour leur enseigner le français, que Charles surtout ne parle <fort> pas trop bien.

Je dois dire adieu à mon journal, car pour aujourd'hui le temps de la récréation est passé.

Anna.

Worlik, ce 18 mai 1871.

Il y a quatre mois aujourd'hui que j'ai écrit <de> pour la dernière fois dans ce livre, c'est une petite éternité, qui m'accuse d'avoir été paresseuse et d'avoir négligé ce pauvre journal!

Dans ce long interval tombe tout notre séjour en ville qui a duré du 4 mars au 27 avril; il nous a procuré beaucoup de plaisirs et de divertissements et j'ai bien joui de tous mes parents et amis. Cependant la première partie en a été troublée par une indisposition de maman, qui l'a retenue dans sa chambre pendant presque trois semaines; heureusement elle va bien depuis, et j'espère que ses souffrances ne se renouvelleront pas denouveau. Nous ne restons ici à Worlik que jusque vers la fin de ce mois, où nous allons alors à Čimelic pour y passer tout l'été. Il y a quinze jours, une de mes amies, Adèle Puteany a passé une semaine ici avec sa tante et sa petite cousine; j'ai bien joui de sa présence, et nous avons beaucoup ri et causé ensemble. Nous lui avons montré Worlik de tous ses plus beaux cotés, ensuite aussi Čimelic etc., ce qu'elle a tout bien admiré. Le mois prochain nous devons aussi recevoir la visite de différentes tantes et amies que j'attends avec grande impatience: 1. notre tante et notre oncle Oettingen; 3. notre tante Hatzfeld et notre cousine Antoinette; et 4. peut-être ma chère Selina, que je serais si contente d'avoir quelques jours auprès de moi!

Nous sommes à présent sans institutrice, puisque Miss O'Brien a été appelée subitement auprès de sa seur Jane, sérieusement malade à Vienne; cette dernière a eu plusieurs maladies de gorge, et comme il lui reste une affreuse toux et une grande faiblesse, on est très-inquiet pour son avenir. Pauvre Miss, ce serait trop triste, si elle allait perdre sa seconde soeur, agée comme la première de 23 ans; enfin il faut espérer, que le bon Dieu aidera encore et lui conservera sa soeur! Elle ne peut revenir chez nous avant que Jane aille mieux.

Avant de terminer pour aujourd'hui mon journal, je dois ajouter que la paix entre la Prusse et la France a été déclarée pendant le mois de février; mais elle ne règne malheureusement pas encore dans ce dernier pays, puisque la résolution y a remplacée[!] <y a remplacée> la guerre et qu'à Paris il y a des combats continuels entre les différents partis opposés; Dieu donne que le calme et le repos rentrent enfin denouveau dans la malheureuse France!

Pour aujourd'hui je dois conclure; j'ai employé une heure libre, que m'a procurée la fête de l'ascension pour rattraper quelque peu ce que j'ai négligé si longtemps! Ce matin j'ai eu le bonheur de communier; c'est la première fois depuis la communion pascale que j'ai faite le 5 avril.

Au revoir donc, cher journal à une autre fois; sans aussi long interval, j'espère!

Anna

Worlik, ce 22 octobre 1871

Combien d'évènements, de genre bien différents, ont agité le temps qui s'est écoulé depuis la dernière fois où j'ai écrit dans mon journal! Cet été nous a ammené des épreuves et des chagrins bien nombreux, mais le bon Dieu s'est montré très-miséricordieux en exauçant finalement toutes nos ferventes prières.

Pendant la première moitié du mois de juin, peu de jour après notre arrivée à Čimelic, maman est tombée gravement malade et son état nous a donné beaucoup d'inquiétudes pendant quinze jours; le 16 juin surtout, fête du Sacré-Coeur et 26ème anniversaire de la Papeté de notre Saint-Père Pie IX, elle a été très-souffrante. La maladie tout-entière a duré six semaines, dont maman a passé la moitié au lit; ce temps a été très-triste, car nous étions tous vivement chagrinés de voir notre bonne maman si souffrante. Le bon Dieu cependant nous l'a heureusement rétablie et nous ne pouvons assez le remercier de cette grâce!

Après la convalescence, les médecins ordonnèrent à maman un voyage aux eaux de Reichenhall en Bavière, auquel elle fit participer mes deux frères avec M. Novák et moi, ce dont je ne fus pas peu heureuse, regrettant seulement de ne pouvoir

emmener mes trois soeurs et de devoir quitter papa. Nous nous mîmes en route le 3 août et nous arrêtâmes trois jours à Vienne, afin d'apprendre à connaître notre capitale, dont je suis enchantée. Le temps me manque pour nommer tout ce que j'y ai vu de beau et d'intéressant, et je dirai seulement que j'ai le plus admiré la belle galerie de tableaux en belvédère, la cathédrale de Saint-Etienne, la „Votiv-Kirche“ et enfin le grand et magnifique Opernhaus, où nous avons vu représenter d'une manière très splendide le ballet „Sardanapal“. Après ce petit séjour à Vienne, dont nous avons beaucoup joui, nous continuâmes notre voyage à Reichenhall, nous arrêtant à Salzbourg, afin d'y voir notre tante Raczynska et passant par une contrée magnifique et extrêmement pittoresque. A Reichenhall même et dans ses environs on ne voit que de hautes montagnes, dont quelques unes sont couvertes de neige toute l'année, des prairies belles et touffues et des rivières et des lacs avec une eau toute transparente et d'une couleur verte délicieuse. Les 4 semaines que nous avons passées dans le voisinage de ces belles montagnes avec quelques amis et connaissances, parmi lesquels je nommerai: les familles Czernin, Czécsényi, Szécsen, Isenburg, Hohenlohe, mon oncle et ma tante Oettingen et leurs enfants ainsi que la comtesse Auguste Clam, me resteront toujours un très agréable souvenir. Ce charmant séjour a malheureusement été troublé par une assez sérieuse indisposition de Charles, qui l'a retenu au lit douze jours avec une violente fièvre; autre l'inquiétude que nous causa sa maladie, nous eûmes aussi le désappointement de voir tomber à l'eau bien des parties projetées. Les soucis diminuèrent de beaucoup les effets salutaires que maman espérait ressentir de sa cure, ce qui nous attrista beaucoup.

Le bon Dieu nous réservait cependant encore un chagrin bien plus grand, dont je vais parler tout à l'heure. Nous resalûmes de faire avec la comtesse Clam, une des dames les plus instruites et les plus aimables qu'on puisse rencontrer, une petite tournée dans les montagnes, avant de quitter le pays. Nous voulions passer par Berchtesgaden, où le beau Königssee[!] se trouve, par Hallein, Salzbourg, Munich, où nous projetions de faire un séjour semblable à celui de Vienne, afin de visiter cette intéressante ville; et puis nous pensions aller à Ober-Ammargan, dans les Alpes de Bavière, où se donnent les représentations de la Passions célèbres par toute l'Europe. Mais voilà que l'avant veille de notre départ, maman reçoit un télégramme de papa lui

annonçant, qu' Ida était tombée malade d'une légère inflammation des intestins. Nous abandonnons donc tout de suite tous nos beaux projets et partons le lendemain, 4 septembre, reprenant la route de Vienne, que nous avions prise lors de notre arrivée. Nous arrivâmes à Čimelic le 6 à trois heures du matin, et trouvâmes notre pauvre Ida bien plus malade, que nous n'avions pensé. De plus, maman avait gagné une toux si violente, qu'elle dut passer au lit 10 jours et ne put ainsi ni voir ni soigner son enfant, ce qui augmenta encore son chagrin. La maladie d'Ida devint bientôt si dangereuse, que nous osâmes à peine espérer de voir la chère petite sauvée. Le 8 sept., fête de la nativité, elle se confessa pour la première fois et le 10, fête du saint nom de Marie, où le danger devint imminent, elle reçut avec une ferveur et une piété touchantes, les saints sacraments de la 1ère communion et de l'extrême-onction. C'était émouvant de voir cette petite malade de dix ans, pâle et amaigrie, recevoir le bon Dieu avec tant d'amour, et disant: „J'aimerais beaucoup aller en Ciel, ce doit être si beau; mais si je dois vivre, je ne veux jamais être méchante, jamais mondaine.“ Heureusement le Seigneur nous l'a gardée – il nous a aidé d'une manière très-frappante, car la belle cérémonie à peine passée, il y eut une crise favorable, que décida de la vie de notre petite soeur, et à dater de ce moment, son état commença <de> à s'améliorer. Les douleurs affreuses que la pauvre enfant avait souffertes, ne revinrent plus et quinze jours plus tard elle put quitter son lit pour la première fois. Je n'ai pas besoin de redire, combien de sincères actions de grâce nous adressâmes à Dieu pour nous avoir si miraculeusement exaucé, car cette maladie est si dangereuse, que ce n'est que rarement qu'on en voit revenir un malade! La convalescence dura en tout 6 semaines, pendant lesquelles il y eut encore une toute petite rechute, mais la chère petite se remit si bien, que nous pûmes quitter Čimelic le 7 octobre afin de reprendre ici nos quartiers d'hiver, sans que ce trajet lui fisse le moindre mal. A présent elle mène déjà sa vie habituelle, apprend et sort (c'est aujourd'hui le 5 novembre, car j'ai écrit à plusieurs reprises ce journal, commencé le 22 octobre), et nous espérons que bientôt toute trace de cette terrible maladie sera effarée chez elle!

Maman aussi a surmonté sa toux et se porte assez bien, de sorte que le bon Dieu nous a montré toute la grandeur de sa miséricorde, après les épreuves qu'il nous a envoyées! Ida doit communier pour la seconde fois le 8 décembre, en même temps que

Gabrielle et Charles firent leur première Communion, le jour même, où j'ai eu ce bonheur il y a 4 ans. Je prie le bon Dieu de leur accorder la grâce de le recevoir bien pieusement et dignement!

Au commencement du mois d'octobre Gabrielle a denouveau entrepris avec Miss et Mlle Gaertner son voyage à Berlin qu'elle doit toujours faire deux fois par an, à cause de sa tenue; le docteur Eulenburg a été content des effets de la cure, ce dont nous nous réjouissons beaucoup!

Papa nous quitte très-souvent à présent, à notre grand regret, à cause de la diète, qui a lieu à Prague depuis le commencement de septembre, mais puisque les affaires politiques ne vont pas aussi bien qu'on l'a espéré, je crois que la diète cessera bientôt et que papa pourra nous revenir avant la fin de cette semaine. Nous le désirons beaucoup, car alors des chasses, que nous attendons avec impatience, commenceraient le 13, et nous pourrions jouir denouveau de la société de papa.

Mais pour aujourd'hui je dois terminer, après avoir raconté tous les événements qui ont agité cet été; Dieu merci que tout ce soit si heureusement passé et que la joie la santé rentrent denouveau dans notre famille!

Anna

P.S. Mes frères ont un nouveau maître de français depuis deux jours; il s'appelle[!] M. Mardey et vient remplacer M. Badaire qui nous a quittés le 30 octobre. La comtesse Clam a passé quelques jours ici cette semaine dernière; j'ai été très-heureuse de la revoir – elle est si si bonne et aimable!

Worlik, ce 8 décembre 1871

Je viens inscrire aujourd'hui, fête de l'immaculée Conception de Marie, le jour important de la 1ère Communion de mes deux soeurs. Ida, il est vrai, a reçu ce matin le Sauveur pour la seconde fois, mais comme il est venu à elle le 10 septembre sous la forme de Viatique, nous avons célébré aujourd'hui sa première Communion solennelle en même temps que celle de Gabrielle. La cérémonie a été bien belle et touchante et

m'a beaucoup rappelé ma propre 1ère Communion qui a eu lieu ce même jour il y a quatre ans. J'ai prié le bon Dieu de tout mon coeur de protéger mes soeurs et de ne jamais leur laisser perdre les fruits de cette s[ain]t[e]. action, qui sera pour elles, je l'espère, une source de grâces et de bénédictions pendant toute leur vie!

Charles aurait du de même participer à leur bonheur, mais une inflammation de la gorge, qui l'a retenu au lit toute la semaine dernière est cause, que sa première Communion sera retardée jusqu'aux derniers jours avant Noël; je suis bien heureuse de ce que le bon Dieu leur permette, de se préparer de cette façon à la fête si touchante où nous célébrons la mémoire de sa naissance!

Moi aussi je me suis confessée aujourd'hui et m'approcherai demain (pendant la messe matinale que nous appelons „Rorate“) de la S[ain]t[e]. Table; j'espère avec confiance que le bon Dieu m'accordera la force que je lui demanderai et qui m'est si nécessaire pour vaincre mes nombreux défauts, surtout la vanité qui me donne tant à combattre! La Mère Immaculée intercèdera pour moi, j'en ai la sincère conviction!

Je n'ai rien de particulier à inscrire dans mon journal, aujourd'hui, en fait d'évènements extérieurs; l'hiver se montre à nous dans toute sa rigueur: il fait un froid de janvier et la neige couvre la terre à plusieurs pouces de hauteur; c'est très-tôt pour les pauvres gens qui n'ont pas de bois pour chauffer, - mais le bon Dieu ne les abandonnera pas, de même qu'il pourvoie à tous les besoins de ses créatures, même jusqu'aux plus petits oiseaux!

Le mois passé s'est écoulé très-gaiment pour nous; les chasses amènent toujours tant de plaisir; j'y ai assisté pour la première fois cette année et m'y suis extrêmement amusée. Les 4 jours au Tiroler-haus, où l'on a fait la chasse aux sangliers, ont surtout été très-divertissants; tout ce qu'on peut imaginer en fait d'amusément, s'y est passé; hormis la chasse, nous avons exercé la danse, les jeux les plus divers et les plus gais, de sorte que notre société de vingt personnes a pu faire provision de gaieté pour toute l'année! Je pense toujours avec beaucoup de plaisir à ces quatre jours, si agréablement et rapidement écoulés, et suis très-reconnaissante à mes bons parents de m'avoir procuré tant d'amuséments et de distractions!

Je dois terminer pour aujourd'hui mon journal, en remerciant le bon Dieu de toutes les grâces qu'il nous a accordées ces jours et dont il ne cesse de nous combler;

tâchons à notre tour de ne pas payer d'ingratitude tant de témoignages de l'amour divin!

Anna

Prague, ce 17 mars 1872

Voilà de nouveau plus de trois mois écoulés depuis que je ne me suis occupée de mon pauvre journal; c'est que le séjour en ville ne m'en a pas laissé jusqu'à présent le loisir!

Nous sommes venus à Prague cette année bien plus tôt qu'il n'avait été projeté; la fièvre scarlatine ayant éclaté à Worlik, nous sommes partis pour la ville en toute hâte le 4 janvier, ce dont je n'ai été nullement fâchée. Je suis si contente de me trouver ici auprès de tous mes parents et amis, que le temps ne s'écoule que trop rapidement, je vois assez souvent ma bien aimée Selina, que je chéris, s'il est possible, plus que jamais, car elle est vraiment la plus charmante personne qu'on puisse rencontrer. Nos réunions de jeunes filles sont toujours très nombreuses et animées, car, comme on dit ici, les „Komtessen“ ne font pas défaut dans notre Prague; celles que j'aime le mieux, sont, après Selina: Clotilde Thun, Anna et Marie Waldstein, Adèle Puteani, Adini Windisch-Graetz et Monchi Nostitz. Je n'ai pas encore été entièrement introduite dans le monde pendant ce carnaval, car maman n'a voulu me faire prendre part qu'à deux ou trois bals; à cause du deuil pour une grand tante, morte les derniers jours de janvier, je n'ai pu assister qu'à un seul. Cette première entrée dans la grande société m'a d'abord inspiré de la peur, mais sans peu j'avais entièrement surmonté ce sentiment et le bal chez Waldstein (28 janvier) me restera toujours un des plus agréables souvenirs! Maman m'a présenté à beaucoup de dames, me recommandant à leur bonté et leur bienveillance, et lorsque ceci fut passé, mes cousins Alfred Windisch-Grätz et Ferdinand Lobkowitz m'amenèrent une troupe de danseurs, de sorte que je fus pourvue pour tout le bal qui dura jusqu'à 6 ½ du matin. J'ai dansé ma première valse avec le comte Charles Schönborn, un bon ami de papa, car je tenais à avoir ma première danse avec un monsieur de notre connaissance[!]; la troisième française a

été bien amusante et n'a duré rien moins que cinq quarts d'heure, pendant lesquels Alfred W[indisch]: G[raetz]: a été mon danseur, - il est un des jeunes gens les plus gais et les plus agréables, qui a beaucoup appris et que nous connaissons depuis très-longtemps, puisqu'il est un de nos nombreux cousins. Il m'a raconté pendant ce temps toutes sortes de choses si amusantes et si drôles, que j'ai oublié toute fatigue et n'ai du que beaucoup rire.

Pendant le cotillon qui a pris plus de deux heures de temps et m'a valu 6 bouquets et 4 éventails, j'ai dansé avec le baron Kotz, que je ne connais pas beaucoup et qui me paraît être bien moins agréable qu'Alfred; je me suis cependant aussi fort bien amusée avec lui, et je veux inscrire, afin de m'en souvenir, les noms des messieurs qui m'ont apporté des bouquets et des éventails (C[om]t[e]: Mannsfeld, baron Henneger, comte Ledebour, comte Rhaban Westphalen, comte Alfred Lippe, baron Stauffenberg, Ferdinand Lobkowitz, Ossi Thun, Felix Aehrenthal et comte Gelant). Je pourrais encore écrire des heures entières, si je voulais donner tous les détails sur ce charmant premier bal dans une magnifique[?] salle, où nous avons plus qu'assez de place pour nos 50 paires dansantes, mais je suis sûre, que je n'en perdrai pas de sitôt le souvenir, car l'impression qu'il m'a faite a été trop agréable, pour s'effacer vite de ma mémoire! Afin de me dédommager des bals manqués au carnaval, maman veut me laisser danser encore quelquefois après Pâques, ce dont je me réjouis beaucoup; on nous promet deux fois par semaines des soirées dansantes chez Kaunitz; j'espère que cette promesse se réalisera, ce serait très-joli!

Maintenant pendant le Carême nous avons de charmantes soirées chez Windisch-Grätz (deux fois par semaine aussi!), où je rencontre toutes mes amies, ainsi que beaucoup de messieurs, qui se chargent de mettre de l'entrain à la conversation!

Il y a quinze jours j'ai passé avec maman une semaine à Dresde; nous avons extrêmement joi de ce petit séjour chez notre bonne tante Caroline dans une si belle ville. On peut voir tant de choses intéressantes à Dresde, qu'on ne sait où commencer: la galerie de tableaux est vraiment magnifique, je n'ai pu assez admirer les chefs-d'oeuvre d'art qu'elle contient! Notre tante nous a fait faire le tour de la ville d'un bout à l'autre, afin de nous montrer ses délicieux jardins, ses beaux magasins etc.....; j'ai aussi été deux fois au théâtre, plusieurs fois en soirées, de sorte que le temps s'est

passé le plus agréablement possible, tante Caroline a été d'une grande bonté pour moi et j'aime aussi bien sa petite demoiselle de compagnie Mina, qui a mon âge et avec laquelle je me suis parfaitement entendue!

Aujourd'hui commencent nos sermons de retraite, qui durent trois jours et qu'un Jésuite prêche; ils sont toujours très-beaux et je suis bien heureuse de pouvoir les entendre cette année. Je veux demander au bon Dieu de m'accorder la grâce d'écouter avec attention et recueillement ces saintes instructions et de m'aider surtout à les mettre à profit, afin que les distractions et le plaisir ne me détournent pas de mon devoir et du bon Dieu. Ces derniers jours qui précèdent la semaine sainte sont une très-bonne préparation pour ce saint temps qui nous rapelle[!] la passion de notre divin Sauveur et pendant lequel je veux travailler sincèrement à me recueillir et à porter mes pensées vers les saints et solennels évènements dont nous célébrons la mémoire!

Worlik, ce 19 octobre 1872

Je ne conçois vraiment pas, comment j'ai pu laisser écouler tout cet été sans écrire un seul mot dans mon journal, c'est vraiment un peu trop négligeant à moi! La seule excuse que je puis donner en ma faveur, c'est que tout s'est passé très-tranquillement et agréablement pendant ce temps, et qu'aucun évènement particulier ne m'a inspiré la pensée de l'inscrire. Je veux pourtant raconter en toute hâte ce que j'aimerais à retenir le reste de ma vie!

Pendant les derniers jours du mois d'avril, avant de quitter la ville, nous avons fait (maman, mes deux soeurs, Miss et moi) un pèlerinage à Philippsdorff, petit village situé au nord de la Bohème, où la S[ain]t[e]: Vierge a apparu il n'y a pas très-longtemps à une pauvre malade et lui a accordé sa guérison; depuis lors beaucoup de miracles s'y sont opérés, grâce à l'intercession de Marie. Nous y sommes allées afin de remercier la bienheureuse Vierge de nous avoir obtenu la santé d'Ida; que ce petit endroit est paisible, tout respire le calme et la dévotion. Nous y avons toutes été aussi heureuses et édifiées, que je n'en perdrai jamais le souvenir, d'autant plus que nous nous sommes approchées de la S[ain]t[e]: Table le 20 avril, avant de quitter ce cher petit endroit, témoin de tant de merveilles de la grâce divine. La contraste entre le

calme et le repos à Philippsdorff et l'agitation en ville a été d'autant plus frappant, que justement après notre retour du pèlerinage eurent lieu à Prague les élections pour la diète, qui ont été particulièrement agitées cette année. Le parti opposé a remporté la victoire; mais c'est en suite de beaucoup d'injustices, que papa et tous les partisans conservatifs se sont vus obligés de céder, ne pouvant combattre contre l'injustice de la violence!

Le 24 avril nous avons quitté la ville et sommes restés ici jusqu'au 16 juin, le mois de mai a été magnifique, mais nous a amené de violents orages. Le 26 un semblable orage a occasionné une inondation terrible, qui a dévasté presque la moitié de la Bohême et a coûté la vie à 500 ou 600 personnes. Nous avons été heureusement préservés ici, mais quelle multitude de pauvres gens ont tout perdu – des villages entiers ont disparu dans les flots et les ravages occasionnés ne peuvent être décrits, c'est trop terrible! Daigne le bon Dieu nous préserver dans la suite de semblables malheurs!

Le 28 mai j'ai fait avec mes parents une excursion à Gratzen, où nous avons célébré le 25ème anniversaire des noces de mon oncle et de ma tante Buquoy; ce petit séjour a été très joli et amusant!

Je raconterai encore en toute hâte ce qui c'est passé le reste de l'été. Le 18 juin nous sommes allés à Čimelic, les quatre mois, que nous y avons séjourné, se sont écoulés très paisiblement et agréablement. La seule chose qui nous a tous vivement affligée, est que maman s'est blessé au genoux, ce qui l'a obligée à rester étendue sur sa chaise-longue pendant 6 semaines et ensuite à ne marcher encore que très-peu pendant plus d'un mois. Ceci a été une grande épreuve pour notre pauvre maman, qui aime tant à jouir de la campagne! Le mal est heureusement passé à présent et je désire de tout mon coeur, que maman n'ait plus à subir une semblable épreuve, car c'est déjà pour la seconde fois que ceci lui est arrivé!

Nous avons eu un autre grand désappointement, qui m'a trop affligée pour que j'oublie de l'inscrire. Pendant le printemps nous avions projeté de faire un voyage en Italie, maman et moi avec la comtesse Auguste Clam et Selina; ce projet qui aurait dû se réaliser pendant le mois d'octobre, nous a toutes remplies de joie et d'impatience. Selina a passé les mois d'été en Suisse avec ses parents et à son retour de là, elle avait

du se joindre à nous et à sa tante et voyager vers le midi. Mais le bon Dieu a détruit nos plans par un très-triste évènement. La comtesse Selina Clam (grand'mère de Selina), une excellent dame, que nous avons tous tendrement aimé et vénéré, est morte subitement dans notre voisinage, en suite d'une inflammation de poumons, qui l'a enlevée de ce monde après deux jours de maladie. Ce malheur a naturellement mis fin à tous nos projets, et j'ai été très contente de pouvoir au moins voir Selina pendant un jour la semaine dernière, afin de participer à sa douleur, car elle a aimé sa grand'mère si tendrement!

Je dois terminer ce journal, car le temps presse, - depuis sept jours nous sommes de retour ici et commençons notre séjour d'hiver. Je prie le bon Dieu de daigner nous protéger et nous accorder la grâce de remplir sa volonté aussi consciencieusement que possible!

Anna

Worlik, ce 26 janvier 1873.

Nous nous trouvons encore à la campagne à ce temps de l'année, quoique nous avions projeté de nous rendre plus tôt en ville, afin que je puisse aller dans le monde pendant ce carnaval.

Un triste évènement a cependant détruit la plupart de nos plans! Le 29 décembre notre grand-tante Eléonore Schwarzenberg fut subitement frappée d'un coup d'apoplèxie[!] qui mit sa vie dans le plus grand danger. Elle a perdu l'usage de sa main et de son pied gauche, et quoiqu'elle vive encore, on peut journellement attendre sa mort. C'est trop triste pour la pauvre malade ainsi que pour son entourage, car aucun médecin ne peut prédire[!] les conséquences de ce mal; il est possible qu'elle vive encore longtemps sans regagner l'usage de ses membres, mais il se peut aussi, qu'elle meurt bientôt! Nous avons été à Wittingau, mes parents et moi, les trois premiers jours de ce mois, sans cependant voir la malade, afin de lui épargner toute agitation; elle a souffert alors et souffre encore de temps en temps les plus cruelles douleurs, mais elle est toujours pieuse et résignée et espère qu'elle sera guérie. Nous prions beaucoup

pour elle; et le bon Dieu agrège pourtant quelques fois ses douleurs, de sorte qu'on peut la transporter parfois sur un fauteuil ou une chaise longue, ce qui lui est extrêmement agréable. Ses enfants et petits-enfants la soignent avec le plus d'amour et de soin possibles, c'est une oeuvre très-pénible et fatigante pour eux, que le bon Dieu le fortifie[!].

Puisque le mal de notre pauvre tante se traîne tellement en longueur et ne fait pas de progrès, ni pour le mieux, ni pour le pire; mes parents désirent, que j'aie pourtant un peu dans le monde; d'un autre côté nous ne pouvons pas encore complètement quitter l'oncle Edmond et puis mes parents craignent pour nos petits frères et soeurs les maladies qui règnent maintenant en ville – pour ces raisons maman et moi irons seules à Prague à la fin de cette semaine et puis nous reviendrons denouveau ici et retournerons en ville pour chaque bal; je m'en réjouis naturellement beaucoup, mais j'ai toujours peur, car pour ce qui regarde nos projets, nous avons généralement du malheur!

L'hiver s'est passé jusqu'à présent sans froid, sans neige, sans glace (ce qui est désolant!), mais du reste nous allons tous bien grâce à Dieu, si seulement notre pauvre oncle Edmond n'était pas si infirme; car il fait peine à voir et retombe tout à fait en enfance!

Les mois de décembre et de janvier ce sont écoulés assez tranquillement, mais vers le milieu de novembre les chasses nous ont ammené[!] beaucoup de gaieté. La société a été encore plus animée cette fois que l'année dernière et les 4 jours au Tyrolerhaus ont denouveau été aussi joyeux et bruyants que possible! Je veux inscrire la société qui résidait avec nous au Tyrolerhaus: Hormis papa, maman, Charles et moi, l'oncle Adolphe et Tante Ida qui occupions le 1ère étage, il y avait encore beaucoup d'habitants du rez-de-chaussé – l'oncle Oettingen, le comte Mannsfeld, Ledebour, Gox Lobkowitz, le comte Fritz Thun, le comte Sigmund Nostitz (Praesidial. Excellenz!), Hrubý, Alfred Windisch-Graetz, Charles Nostitz, baron Kulmer et Rosenauer.

Mais maintenant que j'ai inscrit cette société joyeuse, je n'ai plus le temps de raconter les détails si ammusants de notre séjour de chasse, car je dois terminer pour aujourd'hui!

102 Ce matin j'ai reçu la S[ain]t[e]. Communion pour la 1ère fois en cette nouvelle année; daigne le bon Dieu m'exaucer et la rendre heureuse et prospère pour tous ceux qui lui en demandent la grâce!

Anna.

6.2. Český překlad deníku opatřený poznámkami

18. dubna 1869

12. dubna jsem byla biřmována a protože biřmování je svátost dospívajících, otevírá se pro mne nová etapa života. Můj prastrýc, kardinál Schwarzenberg,³⁰⁴ mě biřmoval ve své soukromé kapli v přítomnosti babičky Schwarzenbergové,³⁰⁵ která byla mou kmotrou, rodičů,³⁰⁶ sestry,³⁰⁷ bratra,³⁰⁸ tety Gabriely Oettingen,³⁰⁹ mé přítelkyně Seliny Nostitzové,³¹⁰ mé vychovatelky³¹¹ a učitelů. Obřad byl dojemný, pokud to tak mohu říci, cítila jsem Svatého Ducha, který na mne sestupoval během krásné modlitby, kterou Jeho Eminence recitovala vznešeným hlasem v němčině. Jeho sekretář mi určil modlitbu, kterou mám číst každý rok v den výročí tohoto krásného dne.

Po biřmování jsme měli rodinný oběd u kardinála, poté nám ukázal různé obrazy a plány a my jsme ho opouštěli stále ještě plni vděčnosti Bohu, který se mnou

³⁰⁴ Bedřich Josef Schwarzenberg, narozený roku 1809, byl nejmladším synem knížete Josefa Schwarzenberga a Pavliny, rozené z Arenbergu. Na kněze byl vysvěcen roku 1833 a v červnu 1835 byl zvolen salzburským arcibiskupem. Kardinálem titulu sv. Augustina ho papež Řehoř XVI. jmenoval v lednu 1842. Úřad pražského arcibiskupa zastával od 15. srpna 1850 až do své smrti roku 1885. K osobě kardinála více T. KOTRLÝ, *Bedřich Josef Schwarzenberg (1848-1885)*, in: Z. HLEDÍKOVÁ – J. V. POLC (edd.), *Pražské arcibiskupství 1344-1994. Sborník statí o jeho působení a významu v české zemi*, Praha 1994, s. 335-336.

³⁰⁵ Jedná se o Josefinu, rozenou Wratislavovou z Mitrowic (1802-1881), od roku 1823 ženu Karla II. ze Schwarzenbergu. Roku 1858 ovdověla a jejím venkovským sídlem byl Osov, který roku 1840 zdědila po svém otci. K identifikaci osob zmíněných v deníku jsem využila následujících prací: P. MAŠEK, *Modrá krev; Ottův slovník naučný*; C. von WURZBACH, *Biographisches Lexikon*; O. URBAN, *Česká společnost*; M. LIŠKOVÁ, *Slovník představitelů zemské samosprávy v Čechách v letech 1861-1913*, Praha 1994; *Gothaisches genealogisches Taschenbuch der Freiherrlichen Häuser*, Gotha 1857 a internetovou stránku <http://genealogy.euweb.cz>.

³⁰⁶ Kníže Karel III. ze Schwarzenbergu (1824-1904) a Vilemína, roz. z Oettingen-Wallersteinu (1833-1910).

³⁰⁷ Bezpochyby se jedná o Gabrielu (*1856), neboť tehdy nejmladší sestra Ida byla teprve osmiletá.

³⁰⁸ Obřadu se zřejmě účastnil starší z Anniných bratrů – devítiletý Karel (*červenec 1859), nikoli Bedřich, který sedmé narozeniny oslavil v říjnu roku 1869.

³⁰⁹ Gabriela Marie Oettingen-Wallersteinová (1833-1913) byla neprovdaná sestra Anniny matky Vilemíny.

³¹⁰ Selina Nostitz-Rienecková byla nejlepší přítelkyní Anny ze Schwarzenbergu. Narodila se 1. ledna 1852 jako druhá ze čtyř dětí hraběte Huga Maria Nostitz-Rienecka a Marie Kristiny, rozené Clam-Martinitzové. Ve svých dvaadvaceti letech se provdala za hraběte Alberta Karla Nostitz-Rienecka. Otcové obou snoubenců byli bratřanci. Svátba se odehrála 20. dubna 1874 v Praze a z manželství vzešlo pět dětí.

³¹¹ Vychovatelkou dcer Karla III. ze Schwarzenbergu byla od července roku 1864 až do června 1874 Angličanka Henriette M. O'Brien. SOA Třeboň, RA Schwarzenberg-Orlík, sign. A-I-23/8-12, *Výchova dítek Jeho Jasnosti*, kart. 184.

jednal tak milostivě. Mé babičky,³¹² rodiče a učitelé mi krásnými dárky na památku ukázali svou náklonnost ke mně.

Celý den se pro mne odehrál velmi šťastně a pokojně; odpoledne jsem na půl hodiny zašla do kostela, abych poděkovala sv. Duchu, že na mne ráčil sestoupit. Pro dnešek povídání o tomto krásném dni bude stačit, bude to úvod nového deníku, který chci psát ode dne biřmování.

Anna

6. května 1869

Deník jsem začala psát v Praze a pokračuji v něm na Orlíku. Před několika dny jsme opustili město a vrátili se na venkov, neboť je již velmi krásné počasí, především je velmi teplo. Velmi jsem litovala, že jsem musela opustit rodiče a přítelkyně, především Selinu Nostitzovou. První dny zde se mi tedy zdály docela smutné.

19. května 1869

6. května jsem nemohla pokračovat v psaní deníku, protože jsem musela napsat mnoho dopisů. Musím se přiznat, že jsem bohužel od té doby udělala hodně chyb, chtěla bych o tom podrobně vyprávět, abych si je zapamatovala na celý život a nikdy už je neudělala.

Poslední zápis jsem skončila tím, že lituji města. Místo toho, abych to upřímně řekla mamince, mlčela jsem; ale můj obličej, celá má bytost dokazovala, že nejsem šťastná. Nebyla jsem příjemná na maminku, na učitele a na bratry a sestry, naopak jsem se šklebila. Ó jak to bylo nevděčné! Místo toho abych vyjádřila vděčnost za potěšení, která mi rodiče dopřávali během našeho pobytu ve městě, litovala jsem těchto radostí a byla jsem nespokojená, že jsme se vrátili ke klidnému rodinnému životu na venkově. Během prvních dnů zde jsem si neuvědomovala nebo si nechtěla

---

³¹² Druhou babičkou princezny Anny, tedy matkou Vilemíny, byla hraběnka Marie Anna Oettingen-Wallerstein, roz. Trauttmansdorff-Weinsbergová (1806–1885).

uvědomit své chyby a žila jsem osamoceně a smutně, neboť mě maminka nechtěla mít u sebe kvůli mému mrzutému obličejí. Ne, již nikdy nechci strávit takovéto tři dny, nezažila jsem jedinou klídnou a šťastnou hodinu, protože mě svědomí pronásledovalo a nutilo žádat matku o prominutí.

Ráno 8. května mi řekla, abych šla na čtvrt hodiny do kaple a vrátila se pak zase k ní. V kostele jsem prosila svatou Pannu, aby při mně stála a pomáhala mi poznat mé viny. Když jsem se vrátila k mamince, ptala se mě přísně, zda jsem v kostele nedostala vnuknutí, co má dělat malé dítě, které urazí otce. Přirozeně jsem mamince rozuměla, že ji musím poprosit o odpuštění. Udělala jsem to, ale maminka řekla, že ji to ani trochu netěší, protože jsem to udělala jen proto, že jsem k tomu byla donucena. Velice jsem kvůli tomu plakala, chudák maminka také; řekla mi, že doufala, že jako její nejstarší dcera budu její oporou a útěchou; nyní vidí, že má přání a myšlenky směřují ke světu a jeho potěšením. Poznala, že tu jsem nerada, na tomto krásném Orlíku, kde mí prarodiče a předci, kde ona sama a otec tak rádi pobývali a pobývají, kde se radují z rostoucích stromů, zelenajících se listů. Ta slova mi rvala srdce, plakala jsem, byla jsem k neutěšení. Maminka pokračovala. Řekla, že již dávno zpozorovala tuto náklonnost k potěšením a že mi o tom povídala od prvních let života; nyní vidí ovoce těchto napomínání. A tak mne ujistila, že pokud se nepolepším, tato náklonnost mne bude stát ještě mnoho slz a budu velmi nešťastná. Maminka mi neodepřela večírky a zábavy, neboť chce, aby zkušenost dokázala pravdivost jejích slov a aby mne zkušenost napravila. Dala mi za příklad Selinu Nostitzovou, která se jistě nešklebila, když se s matkou vrátila na venkov. Nakonec maminka shrnula, že jsem jí připravila tři velmi smutné dny, neboť stále čekala, že ji přijdu odprosít a já to neudělala.

S tím jsem ji musela opustit, neboť jsem měla dvě hodiny učení, jejichž konec jsem netrpělivě očekávala, neboť hned jak skončily, vrátila jsem se k mamince a snažně ji prosila, aby mi odpustila. Tato dobrá matka to udělala a dodala, že musím žádat o odpuštění také dobrého Boha, že jsem k němu byla nevděčná. Nakázala mi jako pokání jít se co nejdříve vyzpovídat ze svých hříchů a ještě mi řekla, že se musím horlivě snažit neohlušovat a neoslepovat svědomí tak, jak jsem to již několikrát dělala, neboť je velmi nebezpečné nebyt upřímná sama k sobě. Vrátila jsem se k sobě mnohem klidnější a šťastnější, protože jsem dostala odpuštění od své matky, kterou

jsem hluboce zarmoutila. Lituji teď především toho, že jsem urazila dobrého Boha, který nám dal tak krásný letní pobyt, kde jsem nyní velmi šťastná. Rozzlobila jsem maminku a nebyla k ní upřímná, neboť to poznala, stejně tak i to, že jsem smutná, že jsme odjeli z města. Byla by mnohem spokojenější a shledala by přirozené, kdybych jí to jednoduše řekla. Chci jí od nynějška říkat upřímně vše, co mne tíží, protože mateřská láska bude vždy vědět radu. O svatodušních svátcích³¹³ jsem se vyzpovídala a byla jsem u přijímání a nyní doufám, že jsem s Bohem a maminkou usmířena. Tato lekce mi bude do budoucna prospěšnou a chci, aby mé štěstí spočívalo v klidném rodinném životě a ne ve světských potěšeních, která přece přinášejí plno hořkosti. Přeji si a doufám, že mamince dokáží, jak ji miluji, a mé největší přání je, aby mne zase měla ráda a důvěřovala mi a aby se mnou mluvila a dívala se na mne jako na nejstarší dceru. Rač dobrý Bože vyslyšet modlitbu, která se týká tohoto přání.

20. května [1869]

Právě jsem dokončila zápis, který jsem začala včera a chci jen přidat ještě několik poznámek a říci, že můj strýc a má teta Oettingenovi ztratili loni dva chlapce – dvojčata, v týž den jejich narození.³¹⁴ 15. května, tedy před několika dny, jim dobrý Bůh poslal malého Bedřicha Karla,³¹⁵ který je silný a zdravý. Včera byl pokřtěn. Celá rodina se raduje! Teta Erny³¹⁶ se má, díky Bohu, také dobře. Velice se radujeme z narození našeho malého bratrance, protože byl poslán jako odškodné za své bratry, kteří minulý rok zemřeli.

4. července 1869

Je tomu již téměř šest týdnů, co jsem nepsala svůj deník! Samozřejmě, že to nebyl můj úmysl, nechat ho tak dlouho ležet, ale byla jsem tak zaměstnaná, že jsem se

³¹³ Slavnost Seslání Ducha svatého (Letnice) připadly onoho roku na neděli 16. května.

³¹⁴ Jedná se o Vilemínina bratra Karla Bedřicha (1840–1905) a jeho ženu Ernestinu, rozenou Černínovou z Chudenic (1848–1908), kteří uzavřeli sňatek v srpnu roku 1867. 15. dubna 1868 se jim narodil a ve stejný den zemřel syn Bedřich. Anna se zmiňuje o dvojčatech, jméno druhého zemřelého syna se mi však nepodařilo zjistit.

³¹⁵ Bedřich Karel zemřel svobodný v červnu 1882. Základní životopisné údaje o dalších potomcích Karla a Ernestiny Oettingen-Wallerstein viz <http://genealogy.euweb.cz>.

³¹⁶ Ernestina (Arnoštka)

nemohla pustit do psaní. V neděli vždy musím psát dopisy, v týdnu trávím volný čas v zahradě a během vyučovacích hodin se přirozeně nemohu věnovat psaní deníku. Nakonec jsem si našla hodinku dnes.

Opustili jsme Orlík 7. června a od té doby se nacházíme zde, v Čimelicích, kde zůstáváme velmi rádi. Obvykle trávím odpoledne v mé malé zahradě, o kterou se sama starám a obdělávám. Tento malý kout země mi přináší mnoho potěšení, poněvadž jsou zde krásné květiny i výborné jahody a třešně. Starám se také o hrdličky patřící Gabriele, která to dělat nemůže, protože je nemocná. Trpí nastydnutím střev³¹⁷ od našeho návratu z Prahy. Ted' vstala z postele a je ještě velmi slabá.

O svátku Nejsvětějšího Srdce Ježíšova³¹⁸ jsem se vyzpovídala; udělali jsme při této příležitosti nověnu,³¹⁹ která byla ukončena procesím s obrázkem Nesvětějšího srdce, aby nám byl seslán déšť, tak potřebný v tomto čase. Bůh vyslyšel naše prosby, neboť od té doby hodně prší, víc než dost.

Náš učitel němčiny, Pater Kaiser, musí odjet 1. září kvůli chatrnému zdraví.³²⁰ Jsme tím zarmouceni, neboť s námi měl mnoho starostí a já si uvědomuji, že jsme mu neprojevíli dost vděčnosti. Vynasnažím se napravit co nejvíce svých chyb během dvou měsíců, které ještě stráví zde.

Naši rodiče nás poslali na 7 dnů do Libějic³²¹ k našim bratrancům a sestřenicím Schwarzenbergovým. Nyní se chci svou pílí ukázat vděčná za potěšení, která nám dopřáli. Musím přerušit svůj deník, neboť malí Hildprandtovi³²² přijíždějí!

Orlík, 12. září 1869

Jak dlouhá pauza opět v mém deníku! Zase jsme změnili bydliště a budeme teď přes celou zimu na Orlíku. Před několika dny nás opustil Pater Kaiser. Byl velmi

³¹⁷ „refroidissement d'intestins“

³¹⁸ Slavnost Nejsvětějšího Srdce Ježíšova, zavedená jako závazný svátek pro celou církev tehdejším papežem Piem IX. roku 1856, se slaví 3. pátek po Letnicích a roku 1869 připadla na 4. dubna.

³¹⁹ Nověna (devítník) – devítidenní pobožnost. Jde o opakování týchž motliteb či projevů zbožnosti za účelem získání zvláštních milostí od Boha v devíti dnech, a to od slavnosti Nanebevstoupení Páně do soboty před Letnicemi.

³²⁰ P. Kaiser nastoupil do služeb Schwarzenbergů v červnu 1867. Na přelomu srpna a září 1869 s ním byl skutečně ukončen pracovní poměr. SOA Třeboň, RA Schwarzenberg-Orlík, sign. A-I-23/5-6, Výchova dítěte Jeho Jasnosti, kart. 184.

³²¹ Srov. pozn. 78.

³²² Srov. pozn. 79.

zarmoucen, když se s námi loučil, a my jsme též litovali, že odjíždí. Profesor Bayer³²³ zde strávil čtrnáct dní, aby mne učil literaturu; během toho času částečně prošel epickou poezií a nechal mne číst z nejslavnější německé poezie; tyto lekce byly velmi zajímavé. V tento čas je zde pan Pohl,³²⁴ náš učitel tance, a zůstane celé září; tančíme a cvičíme podle něho. Musím se přiznat, že velice miluji tanec, především ten, který je dost živý a veselý; jeden z mých oblíbených tanců je divoký čardáš.

Karel má již tři týdny spálu. Naštěstí horečka je velmi mírná³²⁵ a my můžeme doufat, že se brzy uzdraví. Ale karanténa je hrozná; téměř vůbec nevidíme rodiče, nanejvýš na procházce z určité vzdálenosti, když jdou navštívit našeho malého maroda.

Celý tento měsíc mám méně vyučování než obvykle, protože nástupce Patera Kaisera přijede až kolem 15. října a za druhé protože pan Novák³²⁶ je v karanténě se svým žákem. Přesto neztrácím čas, neboť hodně opakuji a píši jeden či dva dopisy za den babičkám, tetám, přítelkyním atd., abych je informovala o Karlovi.

Pro dnešek opouštím deník a zase se k němu vrátím, až budu mít něco zajímavého k vyprávění.

Orlík, 24. října 1869

Od té doby, co jsem naposledy psala do svého deníku, potkala naši rodinu spousta radostí. Druhého tohoto měsíce se nám narodila malá sestřička, silná a zdravá, s velkýma modrýma očima a dlouhými černými vlásky. Jmenuje se Marie a během jejího křtu jsem to byla já, která ji nesla v náručí, protože její pravá kmotra (Gabriela Oettingenová³²⁷) sem nemohla přijet. Obřad byl velmi slavnostní; zaměstnanci všech otcových statků byli přítomni a kaple byla ozdobena koberci a květinami; Marie byla tak těžká toho dne, že mě bolely ruce, když jsem ji držela čtvrt hodiny. Ale přesto jsem byla velice šťastná, že mi svěřili naši nejmenší. Během křtu spojila ručičky tak

³²³ Nepodařilo se mi blíže ho identifikovat.

³²⁴ Nepodařilo se mi blíže ho identifikovat.

³²⁵ „...l'ébullition n'est que très-bénigne...“

³²⁶ PhDr. Jan Novák byl dlouhodobě zaměstnán jako vychovatel v rodině Karla III. ze Schwarzenbergu. Nastoupil roku 1863. SOA Třeboň, RA Schwarzenberg-Orlík, sign. A-I-23/1-4, Výchova dítek Jeho Jasnosti, kart. 184.

³²⁷ Srov. pozn. 309.

roztomile, jako by se chtěla modlit. Maminka bude, doufejme, také v pořádku, díky Bohu. Ještě neopustila pokoj, ale daří se jí dobře, takže můžeme doufat, že se brzy postaví na nohy.

Chtěla bych popsat všechny detaily, ale mám psát tolik dopisů, že mi nezbylo ani trochu času. Během čtrnácti dnů jsem odeslala 56 dopisů babičce, tetám a několika dámám (přítelkyním maminky).

Náš bratr Karel strávil kvůli spále sedm týdnů v posteli, vstal až minulé pondělí a je dost slabý; ale nakonec jsme velmi šťastni, že se uzdravil.

Naše babička Schwarzenbergová je od 3. října na Orlíku a pravděpodobně s námi stráví Vánoce; velice se radujeme z její přítomnosti.

Před koncem tohoto týdne má přijet náš nový učitel (Pater Riechers);³²⁸ jsme na něho velmi zvědaví. Je čas večere, končím tedy mou dlouhou mazanici.

Anna

Orlík, 8. prosince 1869

Zaznamenávám dnes do svého deníku důležitý datum, neboť je to tento den, kdy začíná v Římě ekumenický koncil.³²⁹ Za posledních tři sta let nebylo podobné shromáždění; je to tedy v těchto bědných časech velmi důležitá událost pro naši církve! Abych snažně prosila o pomoc Svatého Ducha pro biskupy, kteří se shromáždili ve Svatém městě, a protože je dnes druhé výročí mého prvního přijímání, přistoupila jsem ráno s maminkou ke svatému přijímání a včera jsem se vyzpovídala. Během velké mše jsem ještě děkovala dobrému Bohu za velkou milost, kterou mi udělil na den Neposkvrněného početí své přesvaté Matky,³³⁰ a které se cítím být tak málo hodna!

³²⁸ Pater F.X. Reichers, původem z Německa, byl přijat na konci října 1869. SOA Třeboň, RA Schwarzenberg-Orlík, sign. A-I-23/7, *Výchova dítek Jeho Jasnosti*, kart. 184.

³²⁹ Tento I. Vatikánský koncil, zahájený 8. prosince 1869 papežem Piem IX. v bazilice sv. Petra, odsoudil novodobý materialismus a ateismus a 18. července 1870 vyhlásil dogma o papežské neomylnosti. Blíže J. GELMI, *Papežové*, Praha 1994, s. 244-245.

³³⁰ Dogma o neposkvrněném početí Panny Marie vyhlásil Pius IX. roku 1854.

Náš nový Abbé ³³¹ nás učí více jak měsíc; je velice veselý, přívětivý a hlavně velmi učený. Máme ho již velmi rádi a já doufám, že s ním udělám hodně pokroku. Je z Hannoveru a mluví velmi krásně německy, což je výjimečný kontrast s bídným jazykem v naší zemi.

Naše chůva, která u nás byla deset let a která nás všechny vychovala, minulý měsíc opustila náš dům a vstoupila do služby hraběnky Nostitzové;³³² tento odchod nás hluboce zarmoutil a především její žáci (Ida a Fido ³³³) byli k neutěšení. Nyní mají jako vychovatelku sestru slečny O'Brien;³³⁴ je veselá a velmi čilá a máme ji moc rádi.

Naše malá Marie prospívá a my prožíváme každý den plno radostí, je báječné mít tak roztomilou sestřičku k mazlení!

Vánoce se blíží a my jsme velice zaneprázdněni! Píši svůj lístek přání ³³⁵ a jsem velice zvědavá, zda se to splní. Vánoční stromeček je vždy velká událost pro velké i malé. Mé dobré přítelkyně mi píše dost často a těší se, až mě zase uvidí v Praze, hlavně Selina, která mi to napsala v předvčerejším dopise. Je nicméně třeba, abychom zde zůstali až do února!

Naše dny jsou vyplněny učením, manuální prací a přestávkami; takže plynou rychle. Vedle pana rektora se učím náboženství, dějepis, zeměpis, počty, němčinu a literaturu.

Ale vidím, že je čas opustit můj deník. Nechám ho tedy odpočívat!

Anna

Orlík, 6. ledna 1870

Začal nový rok! Jak důležitá je změna roku! 1. ledna jsem myslela na to, co se stalo šťastného a smutného během uplynulých dvanácti měsíců. Děkovala jsem dobrému Bohu za mnohá dobrodiní a žádala jsem ho, aby mi odpustil četné hříchy,

³³¹ Pater Reichers, srov. pozn. 328.

³³² Nepodařilo se mi blíže ji identifikovat.

³³³ Bedřich

³³⁴ Jane O'Brien působila u Schwarzenbergů pouze dočasně.

³³⁵ „billet de souhaits“

kterými jsem ho urazila. Shledávám tento den v roce radostný a smutný zároveň, neboť v našem srdci jsou přítomny naděje i obava!

Popřáli jsme krásný nový rok našim rodičům, babičce a prastrýci Edmundovi,³³⁶ který zde strávil 3 týdny a opouští nás zítra, a všem našim učitelům; všichni byli veselí. Ve stejný den Selína oslavila 18. narozeniny, hodně jsem se za ní modlila při mši svaté.

31. jsme oslavili mamčinu narozeniny; k její poctě jsme večer uspořádali koncert. Hrála jsem čtyřručně část z opery „Lohengrin“,³³⁷ dvojručně „Le Réveil des Fauvettes“,³³⁸ a s doprovodem harmonia píseň od Mendelsohna, během jedné z pauz jsem recitovala proslov Jany z Arku před dauphinem Karlem VII.³³⁹ Vše se povedlo. Abychom tento den oslavili, ozdobili jsme oltář dvanácti růžemi, které jsme vyrobili pod vedením Jane.

Radostné vánoční dny jsou také za námi, což je škoda; Ježíškův stromeček mi přinesl 16 krásných dárků, které mi udělaly velikou radost, ale jejichž popis by byl velice dlouhý. Připravili jsme také dárečky mamince a babičce. 5 dní jsme se radovali z bruslení, které nás nesmírně bavilo. Dnes se má uskutečnit velký svátek na ledě s hudbou a rozdělením cen pro nejlepší bruslaře.

S netrpělivostí čekám na pozítří. Maminka pojede jedenáctého na týden do Prahy; zůstaneme zde sami, protože babička nás také opustila 2. tohoto měsíce a tatínek doprovodí maminku. Když babička odjížděla, nařídila nám, abychom ji brzy navštívili ve městě. Také si to velice přeji.

Dnes je v Římě druhé zasedání koncilu. Necht' dobrý Bůh osvítlí svatého Otce a jeho biskupy!

Nyní je třeba, abych ukončila svůj dlouhý zápis!

Anna

³³⁶ Hrabě Leopold Edmund ze Schwarzenbergu (1803-1873), švagr Anniny babičky Josefny ze Schwarzenbergu, zemřel svobodný na zámku Orlik.

³³⁷ Autorem opery *Lohengrin* je Richard Wagner.

³³⁸ Jedná se o skladbu L. M. Gottschalka.

³³⁹ Nepodařilo se mi blíže určit.

Praha, 8. května 1870

Začínám dnes svůj deník velkým „mea culpa,“ neboť jsem musela být velice lenivá, abych ho nechala odpočívat celé 4 měsíce! Přiznávám také svou chybu a protože mám čtvrt hodiny volno, pokusím se dohonit trochu toho, co jsem zanedbala.

Od 25. února jsme ve městě a byli bychom se vrátili na Orlík druhého tohoto měsíce, kdybychom mé tři sestry a já bývaly nedostaly plané neštovice. Horkost byla velice mírná a my jsme strávily jen 4 dny v posteli; myslíme si tedy, že se vrátíme na venkov před koncem tohoto týdne, pokud to oba chlapci rovněž nechytanou.

Během tohoto pobytu v Praze jsme ztratili našeho prastrýce Bedřicha Schwarzenberga, zemřel 6. března, v den svého svátku.³⁴⁰ Jeho tělo bylo převezeno z Vídně na Orlík, kde odpočívá.

Čimelice, 29. června [1870]

Nepodařilo se mi pokračovat v deníku ani v Praze ani na Orlíku, kde jsme strávili jeden měsíc (od 11. května do 17. června). Abych dokončila příběh planých neštovic, musím říci, že Fido je dostal ještě v Praze a Karel hned po návratu na Orlík. Nemarodili déle než osm dní a velmi brzy se uzdravili. Tento měsíc jsme se zde museli zachránit, abychom se vyhnuli spalničkám, které řádí v okolí Orlíka. Ale nyní jsme skutečně zabydleni na léto a já doufám, že již odsud nebudeme vyhnáni žádnou chorobou.

Protože jsem během našeho pobytu v Praze nepsala o naší cestě do Berlína, je třeba, abych se o ní zmínila teď. Maminka, Gabriela a já jsme strávili 10 dní v Berlíně (od 3. do 13. dubna). A tento pobyt byl nesmírně příjemný. Byli jsme ubytováni u naší tety Hatzfeldové³⁴¹ a s naší sestřenicí Antonii³⁴² a Miss Cotton³⁴³ jsme navštívili město a vše, co je zde zajímavého k vidění. Udělali jsme si také exkurzi do Potsdamu,

³⁴⁰ Kníže Bedřich Karel ze Schwarzenbergu, bratr Karla II., se narodil ve Vídni roku 1799.

³⁴¹ Bezesporu se jedná o Gabrielu, rozenou z Dietrichsteina (1825-1909), dědičku statku Lipník nad Bečvou. Roku 1852 se provdala za knížete Alfréda Hatzfeld-Wildenburga. Jejich dcera se jmenovala Antonie (1856-1933) a stala se ženou hraběte Roberta z Althannu.

³⁴² Srov. výše.

³⁴³ Zřejmě vychovatelka Antoinetty.

Glinike, Babelsbergu, Sans Souci³⁴⁴ a okolí; to všechno je nádherné a já jsem velmi šťastná, že jsem se nakonec dostala za hranice Rakouska. V Drážďanech jsme strávili jen tři hodiny u naší tety Karolíny Raczynské³⁴⁵ a z města jsme viděli jen velmi málo. Byla to moje první cesta vlakem a jízda, která trvala 14 hodin se mi moc líbila. V Berlíně jsme se seznámili s Mlle Gaertner,³⁴⁶ která je nyní u nás jako učitelka tělocviku. Pravděpodobně zde stráví celý rok. Máme ji velmi rádi, protože je moc příjemná, dobrá a učená.

Babička Schwarzenbergová je v tuto dobu u nás a má zde zůstat až do otcových narozenin (5. července); velice se radujeme z její přítomnosti. Náš bývalý učitel němčiny Pater Kaiser psal před několika dny, že opět změnil místo a odjel do Říma k princi Pallavicinimu.³⁴⁷ Musí být krásné nacházet se v hlavním městě křesťanství v době konání koncilu!

Na svátek maminky (28. května) jsme měli na Orlíku překrásnou slavnost. Ohňostroj, plavba a zpěv na řece, osvětlení různých skalisek – to všechno vytvářelo okouzující panorama v temnotě noci. Svátek byl ukončen přáními a blahopřáními třetí set zaměstnanců, shromážděných na dvoře zámku. Všechno se vydařilo a vyvolalo obdiv všech zúčastněných.

Pro dnešek musím opustit deník a navrhuji si nenechat ho odpočívat tak dlouho jako posledně.

Orlík, 19. října 1870

Chci zaznamenat do svého deníku událost, která je pro mne hodně důležitá a která mi působí hodně radosti. Mám od té doby, co jsme se vrátili na Orlík (15. tohoto měsíce) vlastní pokoj, který maminka z dobré vůle překrásně zařídila; tato změna mě velice potěšila a jsem za to své dobré matce velice vděčná. Zařízení mého pokojíčku se skládá 1) z velké železné postele s nebesy

2) z okouzujícího malého psacího stolu

³⁴⁴ Jedná se o zámky a parky, které jsou součástí Berlínské aglomerace.

³⁴⁵ Jedná se Karolínu Vilemínu, rozenou z Oettingen-Wallerstein (1831-1898), sestru Anniny matky Vilemíny. V červnu roku 1854 se provdala za polského šlechtice, hraběte Karla Raczynského.

³⁴⁶ Nepodařilo se mi blíže ji identifikovat.

³⁴⁷ Nepodařilo se mi blíže ho identifikovat.

- 3) z pohovky a většího stolu uprostřed pokoje
- 4) ze skleněné skříně, kterou jsem už měla a která je od tety Gabriely, která již dávno zemřela ³⁴⁸
- 5) z komody s velkým zrcadlem
- 6) z toaletního stolku
- 7) ze dvou koberců, jednoho před postelí a jednoho pod stolem
- 7)[!] z modrého závěsu na oknech. Všechnen nábytek je stejné barvy a ze stejné látky jako jsou závěsy; jako poslední věc mám ještě dostat skříň na knihy. To všechno je tak krásné! V každém případě se tam cítím úžasně!

Napravo ode mne má pokoj malá sestřička, která je čím dál milejší a chodí již dost jistě; nalevo Miss s Gabrielou a Idou. Ida, stejně tak jako Fido, již nemá svou slečnu, postoupili tedy, Fido k preceptorovi a Ida k vychovatelce.

Během doby, co jsem nepsala deník, se leccos událo, zmíním to jen pár slovy. Francouzsko-pruská válka porušila mír v Evropě a přinesla tolik neštěstí Francouzům, protože to byli oni, kteří prohráli;³⁴⁹ v tuto dobu je nepřítel před branami jejich hlavního města a revoluce je žene na venkov.³⁵⁰ Kolik ubohých rodin ztratilo za několik měsíců živitele, hlavu rodiny a majetek! Náš dobrý svatý Otec je také obět nejnespravedlivějších pronásledování některých nepřátel církve, neboť se zmocnili svých států a také svatého města a zástupce Ježíše Krista na zemi byl uvězněn bandou italských revolucionářů.³⁵¹ Modleme se, aby dobrý Bůh ráčil vrátit mír své církvi, nejvyššímu knězi i celé Evropě.

22. srpna se oženil pan Novák (preceptor mých bratří); vzal si dceru našeho lékaře, Klotyldu Kruisovou. Všichni jsme se účastnili obřadu i svatební hostiny, která byla dlouhá a hojná. Šťastný pár strávil první měsíc po svatbě u rodičů manžela,

³⁴⁸ Anna má na mysli Gabrielu, sestru svého otce Karla III. ze Schwarzenbergu, která žila v letech 1825-1843.

³⁴⁹ Vyhrocením prusko – francouzského nepřátelství se stal roku 1868 konflikt kolem obsazení uvolněného španělského trůnu. Francie, rozhořčená tzv. emžskou depeší, stylizovanou Otto von Bismarckem, vypověděla Prusku válku, na kterou však nebyla připravena. Jedna část francouzské armády kapitulovala 2. září 1870 u Sedanu a druhá část byla obklíčena v Metách a rovněž se vzdala (27. října).

³⁵⁰ 4. září vypukla v Paříži revoluce, jejímž výsledkem bylo vyhlášení třetí republiky. Davy pařížských měšťanů, obávajících se pruského nebezpečí, opouštěly město.

³⁵¹ V září roku 1870 do Říma vkročila piemontská vojska pod velením generála Cadorny. Církevní stát byl zabrán, proti čemuž papež Pius IX., protestoval uzavřením se do vatikánských paláců a prohlásil se vězněm. 1. listopadu v encyklice exkomunikoval všechny účastníky dobytí Říma. Blíže J. GELMI, *Papežové*, s. 239-247.

v současné době se oba vrátili k jejich obvyklé práci; on bydlí zde na zámku a ona u svých rodičů.

Od 29. června jsem podnikla dvě vyjíždky s mými rodiči; jednu během srpna do Libějic k našim bratrancům a sestřenicím Schwarzenbergovým a odtud do Osova k babičce; a druhou teprve před patnácti dny do Prahy. Strávili jsme ve městě jeden týden a já jsem tam často viděla naši babičku Oettingen a její dceru, tetu Gabrielu. Potom jsme byli v Průhonicích,³⁵² kde jsem strávila celý den s mou drahou Selinou, což mi udělalo obrovskou radost, a nakonec jsem se také účastnila pochůzek, které mě docela pobavily a kde jsme navázali spoustu známostí. Hodně jsem se radovala, především z této poslední vyjíždky a jsem velice vděčná svým dobrým rodičům, kteří mi dopřáli toto potěšení. Budu se také snažit jim dokázat svou vděčnost věrným plněním svých úkolů během této zimy, která začíná; chci především krotit svou pýchu a stát se pokornou, poslušnou a laskavou. Proším dobrého Boha, aby mi ráčil přijít na pomoc, abych mohla naplnit svá rozhodnutí.

Anna

Orlík, 8. prosince 1870

Svátek Neposkvrněného početí Marie je a vždy bude nejdůležitějším svátkem mého života, protože v tento den roku 1867 jsem poprvé měla štěstí přijmout našeho Spasitele. Od té doby si každý rok připomínám tento nejsvětější počín přistoupením znovu ke svatému přijímání 8. prosince. Dnes mám také to štěstí a můj zpovědník mi dal povolení přijímat i zítra,³⁵³ aby mi tyto dny připomínaly živě z mého svatého přijímání toho, který je tak svatý! Z celého srdce jsem prosila dobrého Ježíše a neposkvrněnou Pannu, aby mě nikdy nenechali zapomenout na tento den, ale abych ho stále stejně oslavovala jako dnes. Také jsem je žádala, aby mne učinili hodnou, svědomitou a oživenou velkou láskou k Bohu, aby všechny mé činy byly dokonalé k zalíbení, ne světu a lidem, ale samému Ježíši. Neboť to je to, co mi nejvíce chybí!

³⁵² Průhonice patřily od roku 1800 šlechtickému rodu Nostitz-Rienecků.

³⁵³ Až do počátku 20. století bylo možné přijímat pouze bezprostředně po vykonané zpovědi. Papež Pius X. (1903-1914) od roku 1905 vydával dekrety, kterými podporoval časté přijímání i rané přijímání dětí.

Když dělám něco dobrého, vždy si přeji, aby to přitáhlo pozornost okolí a můj motiv není láska k Bohu a horlivost pro spásu mé duše! Doufám, že mne dobrý Bůh vyslyší, podpoří mou dobrou vůli a pomůže mé slabosti! V každém případě budou všechny mé snahy směřovat k tomu, abych mu dokázala, že ho opravdu miluji a že chci vážně pracovat na svém zdokonalování!

Dnes je také výročí zahájení ekumenického koncilu;³⁵⁴ jak je smutné, že toto svaté shromáždění bylo násilím přerušeno nespravedlivým vpádem do svatého města!³⁵⁵ Věnovala jsem tedy mé dnešní svaté přijímání na úmysl, aby dobrý Bůh ráčil vrátit mír své církvi, vysvobodil ji z rukou krutých a zuřivých nepřátel a odevzdal ji ctihodnému a důstojnému Piu IX. Opravdu, jestli Spasitel ráčí vrátit mír Evropě, ó jak ho budu chválit; neboť tato válka mezi Francií a Pruskem, která stojí život nesčíslného množství osob, která činí zemi tak nešťastnou a která přináší na tolik různých míst smutek a pochmurnost, se ještě nezdá chýlit ke konci!

Od 19. října, kdy jsem psala do svého deníku naposledy, nic zvláštního nenarušilo život naší poklidné a příjemné rodiny; hony, které trvaly asi dva týdny a přivedly k nám spoustu hostů, zde rozšířily oživení a radost. Nyní jsme opět sami s rodiči a těšíme se, že už brzy přijdou Vánoce a že se budeme moci radovat z našeho drahého bruslení, této oblíbené zábavy, která tento rok otálí uspokojit naši netrpělivost. Avšak tyto dny sněží a silně mrzne, čili doufáme, že bude led brzy pevný.

Ale musím odložit svůj deník a opustit ho až do té doby, kdy na něj budu mít čas.

Anna

Orlík, 18. ledna 1871

Věnuji se svému deníku poprvé od začátku tohoto nového roku, který nám přinese radost či možná smutek! Jediný Bůh to ví, neboť je pánem našich osudů a naše budoucnost spočívá v jeho všemohoucích rukách. Jen ať nový rok přinese velice

---

³⁵⁴ Srov. pozn. 329.

³⁵⁵ Srov. pozn. 350.

rychle konec té hrozné války, která stále pustoší obě zneprátelené země a ať se vrátí mír do Říma a do států Svatého Otce! To byla také hlavní náplň mých modliteb směřovaných prvního ledna Spasiteli.

Vánoční svátky jsme strávili velice radostně; mí dobří rodiče mi dali spoustu krásných dárků a já děkuji božskému Ježíškovi, že nám dopřál tolik potěšení a zábavy. Náš strýc Edmund sem přijel dva dny před Vánoce a až do této doby je tu s námi, z čehož se velmi radujeme. Chudák strýček již stárne a chodí dost obtížně; s věkem přichází i velká utrpení, ale on je snáší s takovou trpělivostí a odevzdaností, že jeho zásluha bude v nebi určitě velká!

Led nám přináší již tři týdny mnoho radosti; bruslíme téměř každý den a 8. ledna jsme měli okouzující slavnost. Všichni bruslaři se museli objevit v kostýmech a tato početná společnost jela na zámeckých saních na rybník a večer se ve tmě vrátila pěšky za svitu lampionů a pochodní. Nemám čas, abych zde popisovala tuto první masopustní neděli, která proběhla tak vesele, řeknu jen, že jsme se výborně bavili a že příjemná vzpomínka na tento den nás jen tak brzy neopustí.

Nevím ještě, kdy pojedeme do města, pravděpodobně to bude jako obvykle, ke konci února. Všechny mé přítelkyně se již sjely do Prahy a často od nich dostávám zprávy. Zima je tento rok překvapivě tuhá; od poloviny prosince máme mráz klesající od 4 do 24 stupňů R.³⁵⁶ a sněhu je nejméně dvě stopy. Jak musí trpět vojáci, kteří jsou vysíláni za každého počasí a nemohou se schovat v teplých příbytcích!

Od začátku zimy беру lekce šití u ženy pana Nováka; přichází ke mně dvakrát za týden a vyrábíme košilky pro malé děti. Nejvíce si přeji umět šít šaty, ale maminka a Klotylda si myslí, že je lepší začít bílým prádlem.

Mí bratři mají také nového učitele od tohoto pobytu na Orlíku; je to Francouz, jmenuje se M. Badaire³⁵⁷ a je mu teprve 21 let. Přijel je učit francouzštinu, kterou hlavně Karel moc neovládá.

Musím se rozloučit se svým deníkem, protože pro dnešek je čas odpočinku pryč.

³⁵⁶ V rodině Schwarzenbergů zřejmě používali teploměr se stupnicí od A. Ferchaulta de Rémaumura. Ten roku 1730 rozdělil teploměrnou stupnici mezi bodem mrazu a varu vody na 80°R. Stupnici o 100 stupních zavedl Celsius o šest let později.

³⁵⁷ Nepodařilo se mi blíže ho identifikovat.

Anna

Orlík, 18. května 1871

Dnes jsou to čtyři měsíce, co jsem naposledy psala do této knihy; je to malá věčnost, která mě obviňuje z lenosti a zanedbání tohoto ubohého deníku! Během této dlouhé doby se uskutečnil náš pobyt ve městě, který trval od 4. března do 27. dubna; přinesl nám mnoho potěšení a rozptýlení a já se radovala z obou rodičů a všech svých přátel. Přesto byla jeho první část zkalená ochuravěním maminky, které ji upoutalo na lůžko skoro na tři týdny; naštěstí je jí již dobře a já doufám, že se její obtíže neobnoví. Zůstáváme zde na Orlíku jen do konce tohoto měsíce, kdy jedeme do Čimelic, abychom tam strávili celé léto. Před čtrnácti dny jedna z mých přítelkyň, Adéla Puteani,³⁵⁸ zde strávila jeden týden se svou tetou a malou sestřenicí. Měla jsem radost z její přítomnosti; hodně jsme se spolu nasmály a popovídaly si. Ukázali jsme jí Orlík z těch nejkrásnějších stran, poté také Čimelice etc..., všechno velmi obdivovala. Příští měsíc máme také přijmout návštěvu různých tet a přítelkyň, které očekávám s velkou nedočkavostí. 1. naši tetu Karolínu Raczynskou, 2. naši tetu a strýce Oettingen; 3. tetu Hatzfeldovou a sestřenicí Antoinettu a 4. (možná) mou drahou Selínu, kterou budu mít tak ráda několik dní u sebe!

Jsme v této době bez vychovatelky, protože Miss O'Brien byla odvolána náhle ke své sestře Jane, vážně nemocné ve Vídni; Jane měla několikrát nemoci v krku a protože jí zůstává hrozný kašel a velká slabost, velice se bojíme o její budoucnost. Chudák Miss, bylo by příliš smutné, kdyby ztratila svou druhou sestru, stejně starou jako tu první – tříadvacetiletou; konečně je třeba doufat, že dobrý Bůh ještě pomůže a uchová její sestru! Nemůže se k nám vrátit dříve, než bude Jane lépe...

Ještě než dnes skončím zápis, musím přidat, že v únoru byl vyhlášen mír mezi Pruskem a Francií; ale ve Francii bohužel ještě nepanuje, protože místo války je tam revoluce a v Paříži jsou stále boje mezi různými opozičními stranami;³⁵⁹ nechť Bůh dá a klid a odpočinek se znovu vrátí do nešťastné Francie!

³⁵⁸ Adéla Puteani byla dcerou barona Otakara (1821-1855) a Matyldy, rozené Freiin von Widmann (*1829).

³⁵⁹ Od 26. února 1871 jednal Favre s Bismarckem o podmínkách prusko – francouzského míru, které byly však podepsány až 10. května ve Frankfurtu. Tím byla stvrzena porážka Francie od Pruska. 18. března propuklo

Pro dnešek musím končit; využila jsem jedné volné hodiny, kterou mi dovolil svátek Nanebevstoupení Páně a já dohonila trochu toho, co jsem tak dlouho zanedbávala! – Dnešní ráno jsem měla štěstí přijímat; je to poprvé od 5. dubna, kdy jsem přistoupila k velikonočnímu svatému přijímání.³⁶⁰

Nashledanou tedy zase někdy, drahý deníčku, doufám že ne za tak dlouhou dobu.

Anna

Orlík, 22. října 1871

Ó kolik událostí různého druhu poznamenalo čas, který uběhl od doby, kdy jsem naposledy psala do svého deníku! Toto léto nám přineslo mnoho zkoušek a zármutku, ale dobrý Bůh se ukázal velice milosrdným, když nakonec vyslyšel naše vroucí modlitby.

Během první poloviny června, pár dní po našem příjezdu do Čimelic, maminka vážně onemocněla a její stav nás velice znepokojoval během čtrnácti dnů; hlavně 16. června, na svátek Nejsvětějšího srdce a 26. výročí papežství našeho Svatého Otce Pia IX.³⁶¹ Velice trpěla. Celá nemoc trvala 6 týdnů, z nichž polovinu maminka strávila v posteli; tento čas byl velice smutný, neboť jsme byli všichni hluboce zarmouceni, když jsme viděli naši maminku tolik trpět. Dobrý Bůh nám ji však naštěstí uzdravil a nemůžeme dost děkovat za tuto milost!

Po uzdravení lékaři mamince nařídili cestu do lázní Reichenhall³⁶² v Bavorsku, které se účastnili mí dva bratři s panem Novákem a já; radost mi kazilo jen to, že jsme nemohli vzít mé tři sestry a že jsem musela opustit tatínka. Vydali jsme se na cestu 3. srpna a na tři dny jsme se zastavili ve Vídni, abychom poznali naše hlavní město, čímž jsem byla potěšena. Chybí mi čas, abych vyjmenovala vše, co jsem viděla krásného a zajímavého, řeknu jen, že jsem nejvíce obdivovala krásnou obrazárnu Belveder,

---

v Paříži povstání proti vládě a město ovládl „centrální výbor.“ Vláda nařídila obléhání Paříže, která byla 21. května 1871 dobytá a povstání potlačeno.

³⁶⁰ Roku 1871 připadly Velikonoce na 9. dubna.

³⁶¹ Pius IX. byl zvolen papežem 16. června 1846, slavil tedy 25. výročí svého pontifikátu.

³⁶² Lázeňské město ležící 18 km jižně od Salzburgu.

katedrálu sv. Štěpána, Votivní kostel a nakonec velký a krásný dům Opery, kde jsme viděli skvělé představení baletu „Sardanapal.“³⁶³ Po tomto krátkém pobytu ve Vídni, který se nám velmi líbil, jsme pokračovali v naší cestě do Reichenhallu, zastavili jsme se v Salzburgu, abychom zde navštívili naši tetu Raczynskou a projeli jsme nádherným a nesmírně malebným centrem. V samotném Reichenhallu a v jeho okolí jsme viděli jen vysoké hory, z nichž některé jsou po celý rok pokryté sněhem, krásné a husté louky a řeky a jezera s úplně průzračnou vodou, líbezně zelenou. 4 týdny, které jsme strávili v blízkosti těchto krásných hor s několika přáteli a známými, z nichž bych jmenovala rodinu Czernínů, Széchenyi, Czécsen, Ysenburg a Hohenlohe, strýce a tetu Oettingen a jejich děti, stejně tak i hraběnkou Augustu Clamovou,³⁶⁴ navždy mi zůstane velice příjemná vzpomínka! Tento skvělý pobyt byl bohužel vyrušen dost vážnou indispozicí Karla, která ho upoutala s vysokou horečkou 12 dní na lůžko; kromě znepokojení, které nám způsobila jeho nemoc, jsme také byli zklamáni neuskutečněním dosti plánovaných podniků. Starosti hodně snížily blahodárné účinky léčby, které maminka doufala pocítit, což nás velice zarmoutilo.

Dobry Bůh nám přesto přisoudil další, ještě větší zármutek, o kterém chci teď mluvit. Rozhodli jsme se udělat s hraběnkou Clamovou, jednou z nejvzdělanějších a nejmilejších dam, které lze potkat, malou výpravu do hor, než odjedeme ze země. Chtěli jsme projet Berchtesgaden, kde se nachází krásné Königsee, Halleine,³⁶⁵ Salzburg, Mnichov, kde jsme plánovali pobyt podobný jako ve Vídni, abychom navštívili toto zajímavé město; potom jsme plánovali jet do Ober-Ammargau, do bavorských Alp, kde se pořádají představení Umučení Krista, slavná po celé Evropě. Ale právě v předvečer našeho odjezdu dostala maminka telegram od tatínka, který jí oznamoval, že Ida onemocněla lehkým zánětem střev.³⁶⁶ Opustili jsme tedy hned všechny naše krásné plány a druhý den, 4. září, jsme odjeli. Jeli jsme cestou do Vídně, po které jsme přijeli. Do Čimelic jsme dorazili šestého ve tři hodiny ráno a našli naši ubohou Idu v horším stavu, než jsme čekali. Navíc maminka dostala tak silný kašel, že

³⁶³ Autora baletu se mi nepodařilo zjistit. Námětem díla je příběh Sardanapala – zženštilého a ve svém harému stále uzavřeného středověkého asyrského krále. Během vzpoury neunesl porážku svých vojsk a zapálil se ve svém královském paláci se svými ženami i poklady.

³⁶⁴ Jedná se o hraběnkou Augustu Aloisii, roz. ze Salm-Reifferscheidu (1833-1891), od roku 1851 provdanou za hraběte Jindřicha Jaroslava Clam-Martinitze (1826-1887).

³⁶⁵ Jedná se o lokality nacházející se v blízkosti Salzburgu.

³⁶⁶ „légère inflammation des intestins“

musela ležet 10 dní v posteli, a tak nemohla ani vidět ani se starat o své dítě, což ještě zvyšovalo její zármutek. Idina nemoc se brzy zhoršila tak, že jsme se neodvažovali ani doufat, že se naše drahá malička vyléčí. 8. září, na svátek Narození Panny Marie, se poprvé vyzpovídala a 10., na svátek sv. jména Mariina, kdy se nebezpečí stalo hrozivě blízkým, obdržela s dojemnou vroucností a zbožností svátosti prvního svatého přijímání a posledního pomazání. Bylo dojemné vidět tuto malou desetiletou nemocnou, bledou a pohublou, přijímat dobrého Boha s takovou láskou, říkajíc: „Ráda bych šla do nebe, musí to být tak krásné; ale jestli mám žít, nechci být nikdy zlobivá a světská.“ Naštěstí nám ji Hospodin zachoval – pomohl nám výrazným způsobem, neboť sotva krásný obřad skončil, nastal příznivý záchvat, který rozhodl o životě naší malé sestry a od tohoto okamžiku se její stav začal zlepšovat. Hrozné bolesti, kterými ubohé dítě trpělo, se již nevrátily a za čtrnáct dní mohla poprvé opustit postel. Není třeba říkat, kolik upřímných díkůvzdání jsme směřovali k Bohu, že nás tak zázračně vyslyšel, neboť tato nemoc je tak nebezpečná, že pouze zřídka se nemocný uzdraví! Rekonvalescence trvala celkem 6 týdnů, během kterých znovu přišel velice malý pád, ale naše drahá malička se rychle vzpamatovala, takže jsme mohli opustit Čimelice 7. října, abychom se zase uchýlili zde, v našem zimním ležení, aniž ji tento přesun přivodil jakékoli potíže. V současné době již vede svůj obvyklý život, učí se a chodí ven (to je dnes, 5. listopadu, neboť jsem psala deník na několikrát, začala jsem 22. října) a my doufáme, že celá stopa po této nemoci se u ní brzy smaže!

Maminka také překonala svůj kašel a má se celkem dobře, takže Bůh nám ukázal celou velikost svého milosrdenství, po zkouškách, které nám poslal! - Ida má jít podruhé ke svatému přijímání 8. prosince, současně s Gabrielou a Karlem, kteří půjdou poprvé, ve stejný den, kdy jsem měla já před 4 lety to štěstí. Prosím Boha, aby jim prokázal milost, aby přijímali dost zbožně a náležitě!

Na začátku října Gabriela opět podnikla s Miss a Mlle Gaertner cestu do Berlína, kterou musí absolvovat vždy dvakrát za rok kvůli svému držení těla; doktor Eulenburg³⁶⁷ byl spokojený s účinky léčby, což nás velice těší!

Tatínek nás v současné době k naší velké lítosti často opouští kvůli zasedání zemského sněmu v Praze, které se koná od začátku září, ale protože politické

---

³⁶⁷ Nepodařilo se mi blíže ho identifikovat.

záležitosti nejdou tak, jak se čekalo, věřím, že sněm brzy skončí a tatínek se bude moci vrátit koncem tohoto týdne. Moc si to přejeme; také honba, na kterou netrpělivě čekáme, má začít 13. a my se budeme moci zase těšit z tatínkovy společnosti!

Ale pro dnešek musím končit, poté, co jsem vypověděla o všech událostech, které nás toto léto potkaly; díky Bohu že všechno šťastně dopadlo a že se radost a zdraví vrací do naší rodiny!

Anna

P.S.: Mí bratři mají dva dny nového učitele francouzštiny; jmenuje se M. Mardey³⁶⁸ a přišel vystřídat M. Badaira, který nás opustil 30. října. Hraběnka Clamová zde strávila několik dní minulý týden, byla jsem moc ráda, že ji opět vidím – je tolik-tolik dobrá a milá!

Orlík, 8. prosince 1871

Dnes, na svátek Neposkvrněného početí Marie, je důležitý den prvního přijímání mých dvou sester. Ida vlastně přijala dnes ráno Spasitele podruhé, ale protože k ní přišel 10. ve formě viatika,³⁶⁹ oslavovali jsme dnes její první slavnostní přijímání, stejně jako Gabriely. Slavnost byla velmi krásná a dojemná a hodně mi připomněla mé vlastní první přijímání, které se událo ve stejný den před 4 lety. Z celého srdce jsem prosila dobrého Boha, aby chránil mé sestry a aby nikdy neztratily ovoce tohoto svatého aktu, které pro ně bude, doufám, zdrojem požehnání po celý jejich život.

Karel se měl také účastnit jejich štěstí, ale zánět v krku, který ho upoutal na lůžko celý minulý týden, způsobil, že se jeho první přijímání opozdí až do posledních dnů před Vánocemi; jsem velice šťastná za to, co jim dobrý Bůh dává, aby se připravili tímto způsobem na tak dojemný svátek, kdy slavíme vzpomínku na jeho narození!

---

³⁶⁸ Nepodařilo se mi blíže ho identifikovat.

³⁶⁹ Viatikum je svátost eucharistie, poslední přijímání, které je udělováno umírajícímu.

Také já jsem se dnes vyzpovídala a přistoupím zítra (během ranní mše, kterou nazýváme „Rorate“³⁷⁰) ke sv. přijímání; a s důvěrou doufám, že mi dobrý Bůh dodá sílu, o kterou ho budu prosit a kterou tolik potřebuji, abych překonala četné chyby, zvláště marnivost, se kterou tolik bojuji! Neposkvřená Matka se za mne přimluví, jsem o tom hluboce přesvědčena!

Nemám nic zvláštního, co bych dnes zaznamenala do svého deníku, pokud jde o vnější události; zima se nám ukazuje v celé své krutosti: je zima jako v lednu a sníh pokrývá zem do výšky několika palců; je to velice brzy pro ubohé lidi, kteří nemají dřevo k zahřátí, - ale dobrý Bůh je neopustí, stejně tak jako se postará o všechny potřeby svých tvorů, až k těm nejmenším ptáčkům.

Minulý měsíc byl pro nás velice radostný, hony přinášejí vždy mnoho potěšení, letos jsem se jich poprvé účastnila a nesmírně jsem se bavila. 4 dny v Tyrolském domě,³⁷¹ kde se lovili divočáci, byly velice zábavné; vše, co si lze představit zábavného, se tam stalo; kromě lovu jsme tančili, hrály se nejrůznější a velice zábavné hry, takže naše dvacetičlenná společnost si mohla udělat zásobu smíchu na celý rok!

Stále myslím s potěšením na tyto 4 dny, tak příjemně a rychle uplynulé, a jsem velice vděčná rodičům, že mi dopřáli tolik zábavy a rozptýlení.

Musím pro dnešek končit a vděčím dobrému Bohu za všechny milosti, které nám tyto dny dal a kterými nás nepřestává zahrnovat; snažme se na našem pozemském putování neoplácet nevděčností tolik důkazů božské lásky!

Anna

Praha, 17. 3. 1872

Hle, opět více než tři měsíce uplynuly od té doby, co jsem se věnovala svému ubohému deníčku; je to kvůli pobytu ve městě, který mi na něj nenechal až do dneška volný čas!

---

³⁷⁰ Roráty; rorátní mše, slavené ve všední dny adventu, bývaly v minulosti velmi oblíbené.

³⁷¹ *Tyrolerhaus*, lovecká chata v alpském stylu, byla vystavěna v letech 1810-1812 nedaleko orlického zámku z podnětu Marie Anny, od roku 1799 manželky Karla Filipa ze Schwarzenbergu.

Přijeli jsme do Prahy letos o dost dříve, než bylo plánováno; protože na Orlíku vypukla spála, odjeli jsme ve spěchu do města 4. ledna, což mě vůbec nemrzelo. Jsem tak spokojená vedle mých rodičů a přátel, že čas tak rychle utíká; dost často vídám mou drahou Selinu, kterou, pokud je to možné, miluji víc než dříve, protože je to skutečně nejkouzelnější osoba, kterou lze potkat. Naše schůzky mladých dívek jsou četné a živé, neboť, jak se zde říká – „*Komtessen*“ *nechybějí v naší Praze*; ty, které mám po Selině nejradši jsou: Klottylda Thunová,³⁷² Anna a Marie Waldsteinovy,³⁷³ Adéla Puteani,³⁷⁴ Adini Windischgraetzová³⁷⁵ a Monchi Nostitzová.³⁷⁶ Ještě jsem nebyla úplně uvedena do společnosti během tohoto masopustu, neboť maminka mě nechtěla vzít na víc než dva či tři plesy; kvůli smutku pro starou tetu, která zemřela v posledních lednových dnech. Mohla jsem se zúčastnit jen jednoho. Tohoto prvního vstupu do velké společnosti jsem se nejdříve bála, ale brzy jsem zcela překonala tento pocit a bál u Waldsteinů (28. ledna) mi zůstane navždy jednou z nejmilejších vzpomínek! Maminka mě představila mnoha dámám, doporučila mě jejich dobrotě a laskavosti a poté mě mí bratřenci Alfréd Windischgraetz³⁷⁷ a Ferdinand Lobkowicz³⁷⁸ přivedli k hloučku tanečníků, kteří se o mne starali během celého bálu, který trval až do půl sedmé do rána. První valčík jsem tančila s hrabětem Karlem Schönbornem,³⁷⁹ tatínkovým dobrým přítelem, neboť jsem trvala na tom, tancovat svůj první tanec s naším známým; třetí, francouzský, byl velice zábavný a netrval o nic méně než hodinu a čtvrt, během které Alfréd Windischgraetz byl mým tanečníkem. Je to jeden z nejveselejších a nejpříjemnějších mladých lidí, který toho hodně zná a kterého

³⁷² Jedná se o Klottyldu Johannu z Thun-Hohensteina, narozenou v lednu roku 1854. Tato třetí dcera hraběte Josefa Oswalda Thun-Hohensteina (1817-1883) a hraběnky Johannny, roz. ze Salm-Reifferscheidt-Hainspachu, se v březnu roku 1878 provdala za hraběte Filipa von Grünna. Zemřela roku 1934.

³⁷³ Jedná se o dcery Arnošta Antonína z Waldsteina a jeho druhé ženy Marie Leopoldiny, roz. ze Schwarzenbergu. Anna Eleonora (1853-1903) zůstala svobodná, z Marie Karolíny (1854-1934) se nejprve stala dvorní dáma korunní princezny Stefanie a později představená kongregace sester Nejsvětějšího Srdce Ježíšova v Riedenburgu.

³⁷⁴ Srov. pozn. 358.

³⁷⁵ Zřejmě jde o Alexandru Marii (*srpen 1850), první ze čtyř dětí Huga Alfréda Windischgraetze (1823-1904) a Luisy Marie, roz. z Mecklenburg-Schwerinu (1824-1859).

³⁷⁶ Zřejmě Marie Anna (*duben 1853), nejstarší ze tří dětí Josefa Nostitz-Rienecka (*1821) a Ernestiny, rozené z Waldstein-Wartenberga (1829-1857).

³⁷⁷ Kníže Alfréd August Windischgraetz (1851-1927) byl vnuk Alfréda ze Schwarzenbergu (1787-1862) a Marie Eleonory (1796-1848) a synem Alfréda Josefa a Hedviky, rozené Lobkowiczové. Tento významný politik (v letech 1893-1895 zastával úřad předsedy vlády) uzavřel roku 1877 sňatek s Gabrielou, roz. z Auerspergu.

³⁷⁸ Jde o politika Ferdinanda Zdeňka z Lobkowicz (1858-1938), vévodu roudnického, syna Mořice z Lobkowitz (1831-1903) a Marie Anny, roz. z Oettingen-Wallersteina (sestry Anniny matky Vilemíny).

³⁷⁹ Zřejmě hrabě Karel Bedřich Schönborn-Buchheim (1840-1908), rakouský politik a státník, syn hraběte Ervína (1812-1881) a jeho první manželky Kristiny, roz. Brühllové.

známe již velice dlouho, protože je to jeden z našich početných bratranců. Vyprávěl mi po celý čas tolik zábavných a směšných věcí, že jsem úplně zapoměla na únavu a musela se jen smát.

Během kotilónu, který trval víc než dvě hodiny a vynesl mi 6 kytic a 4 vějíře, jsem tančila s baronem Kotzem,³⁸⁰ kterého jsem moc neznala a který se mi zdál méně příjemný než Alfréd; přesto jsem se s ním také velice bavila. Chtěla bych zapsat, abych si je zapamatovala, jména pánů, kteří mi přinesli kytice a vějíře (hr. Mansfeld,³⁸¹ baron Henneger,³⁸² hrabě Ledebur,³⁸³ hrabě Rhaban Westphalen,³⁸⁴ hrabě Alfréd Lippe,³⁸⁵ baron Stauffenberg,³⁸⁶ Ferdinand Lobkowitz,³⁸⁷ Ossi Thun,³⁸⁸ Felix Aerenthal³⁸⁹ a hrabě Gelant³⁹⁰). Mohla bych psát ještě celé hodiny, kdybych chtěla podat všechny detaily o tomto okouzujícím prvním bálu v nádherném sále, kde bylo víc než dost místa pro nás – 50 tanečních párů, ale jsem si jista, že na to jen tak nezapomenu, neboť dojem, který na mne bál udělal, byl příliš příjemný na to, aby se rychle smazal z mé paměti! – Abych si vynahradila plesy, kterých jsem se v masopustu neúčastnila, maminka mě chce nechat tančit ještě několikrát po Velikonocích,³⁹¹ což mě velice těší; jsou přislíbeny dvakrát za týden taneční večírky u Kaunitzů; doufám, že se tento slib uskuteční, bylo by to velice krásné!

³⁸⁰ Zřejmě se jedná o barona Václava Kotze z Dobrše (1842-1912), c.k. polního podmaršálka rakouské armády, syna kulturně činného barona Kristiána (1806-1883) a Aglaji, roz. z Auerspergu (1812-1899).

³⁸¹ Může se jednat o hraběte Jeronýma Ferdinanda Mannsfelda (1842-1881), v letech 1875-1879 ministra orby v Auerspergově kabinetě.

³⁸² Může jít o velkostatkáře barona Karla Henn von Henneberg-Spiegel (1821-1894), který se oženil s baronkou Ottilií Sturmfeder von Oppenweiler (1835-1864).

³⁸³ Zřejmě hrabě Jan z Ledebur-Wichelnu (1842-1903), starší ze synů Adolfa (1812-1886) a Johanny, roz. z Nostitz-Rienecku (1819-1870). Tento konzervativní politik (v letech 1895-1897 ministr zemědělství) pojal roku 1868 za manželku Karolínu, roz. Czernínovou z Chudenic.

³⁸⁴ Jedná se pravděpodobně o hraběte Rhabana Westphalena (*1848), syna Otty Františka (1807-1856) a Anny, roz. z Auerspergu (*1852).

³⁸⁵ Nepodařilo se mi blíže ho identifikovat.

³⁸⁶ Nepodařilo se mi blíže ho identifikovat.

³⁸⁷ Srov. pozn. 378.

³⁸⁸ Zřejmě hrabě Josef Oswald Thun-Hohenstein (1849-1913) z klášterecké větve, syn Josefa Oswalda (1817-1883) a Johanny, roz. ze Salm-Reifferscheidt-Hainspachu (1827-1892). Prvně jmenovaný byl čelním představitelem tzv. ústavověrné rakouské šlechty. Roku 1878 uzavřel sňatek s Kristinou Alžbětou, rozenou z Waldstein-Wartenbergu.

³⁸⁹ Může se jednat o velkostatkáře, svobodného pána Felixe Aerenthal-Lexu (1853-1918), od roku 1897 poslance na říšské radě a od roku 1907 více-prezidenta zemědělské rady.

³⁹⁰ Nepodařilo se mi blíže ho identifikovat.

³⁹¹ Tohoto roku Velikonoce připadly na 31. března.

Nyní během půstu máme okouzující večírky u Windischgraetzů (také dvakrát týdně), kde se schází všechny mé přítelkyně, stejně jako páni, kteří oživují konverzace!

Před čtrnácti dny jsem strávila s maminkou týden v Drážďanech; nesmírně jsme se radovaly z tohoto krátkého pobytu u naší dobré tety Karolíny v tak krásném městě. V Drážďanech je tolik zajímavých věcí k vidění, že člověk neví, kde začít: obrazárna je skutečně nádherná, nemohla jsem dost obdivovat velká umělecká díla, která se tam nacházejí! Naše teta nás nechala projít město od jednoho konce k druhému, aby nám ukázala líbezné zahrady, krásné obchody etc....; byla jsem také dvakrát v divadle, na několika večírcích, takže jsem čas strávila velice příjemně; teta na mne byla velice hodná a mám také moc ráda její malou společnici Minu, která je stejně stará jako já a se kterou jsem si skvěle rozuměla!

Dnes začínají naše kázání v ústraní,³⁹² které trvají tři dny a které vede jeden jezuita; jsou vždy moc krásná a já jsem velice šťastná, že je mohu letos slyšet. Chci požádat dobrého Boha, aby mi udělil milost pozorně naslouchat a rozjímat o těchto svatých ponaučeních a aby mi především pomohl je využít k tomu, aby mne zábavy a potěšení neodvracely od mého úkolu a od dobrého Boha. Tyto poslední dny, které předcházejí Svatému týdnu, jsou velmi dobrou přípravou pro tento svatý čas, který nám připomíná utrpení našeho božského Spasitele, a během kterých se chci upřímně snažit rozjímat a obracet své myšlenky k svatým a velkým událostem, jejichž památku slavíme.

Orlík, 19. října 1872

Opravdu nechápu, jak jsem mohla nechat uplynout celé léto, aniž bych napsala jediné slovo do svého deníku. To je ode mne skutečně trochu příliš nedbalé! Jediná omluva, která by mohla být k mému prospěchu, je ta, že vše probíhalo velice poklidně a příjemně a žádná zvláštní událost mne neinspirovala, abych ji zapsala. Přesto chci v rychlosti vyprávět to, co bych si chtěla uchovat po zbytek svého života!

---

³⁹² „sermons de retraite“

Během posledních dnů v dubnu, než jsme opustili město, podnikly jsme (maminka, mé dvě sestry, Miss a já) pout' do Filipova, malé vesnice v severních Čechách, kde se nedávno zjevila Svatá Panna ubohé nemocné a dopřála jí uzdravení.³⁹³ Od té doby se tam stalo mnoho zázraků díky přimluvě Marie. Jeli jsme tam, abychom poděkovali blahoslavené Panně za uzdravení Idy; toto místo je pokojné, všechno dýchá klidem a zbožností. Všechny jsme byly šťastny a povzneseny tak, že na to nikdy nezapomenu, tím spíše, že jsme 20. dubna, než jsme opustili toto drahé místo, svědka tolika zázraků božské milosti, přistoupily ke svatému přijímání. Rozdíl mezi klidem a odpočinkem ve Filipově a ruchem ve městě byl o to více patrný, že právě po našem návratu z pouti se konaly v Praze volby do zemského sněmu, které se právě letos uskutečnily. Vyhrála opozice, ale je to výsledek mnoha nespravedlností, kterým tatínek a všichni konzervativci byli nuceni ustoupit, nemohouce bojovat proti nespravedlnosti a násilí!³⁹⁴

24. dubna jsme odjeli z města a zůstali jsme zde až do 16. června. Květen byl nádherný, ale přinesl nám kruté bouřky. 26. podobná bouře způsobila hrozné záplavy, které zničily skoro polovinu Čech a stály život 500 či 600 lidí. Naštěstí jsme zde byli ochráněni, ale jak velký počet ubohých lidí ztratil všechno – celé vesnice zmizely ve vlnách a spoušť nemůže být ani popsána; je to příliš hrozné! Rač nás dobrý Bože chránit v dalších podobných neštěstí!

28. května jsem s rodiči podnikla výlet do Štýrského Hradce, kde jsme oslavili 25. výročí svatby mého strýce a tety Buquoyových.³⁹⁵ Tento malý pobyt byl moc pěkný a zábavný!

Vypovím ještě v rychlosti o tom, co se stalo po zbytek léta. 18. června jsme jeli do Čimelic, 4 měsíce, které jsme tam strávili, uběhly velice poklidně a příjemně. Jediná věc, která nás všechny hluboce zasáhla, bylo maminičino zranění kolen, což ji donutilo k tomu, že zůstala ležet na lehátku 6 týdnů a poté ještě více než měsíc velmi málo chodila. Byla to velká zkouška pro naši ubohou maminku, která si tak ráda užívá

³⁹³ Filipov či Filipovec, německy Philippsdorf, je poutní místo v bývalém šluknovském panství. Nachází se zde poutní kaple Panny Marie a klášter milosrdných sester sv. Karla Boromejského.

³⁹⁴ Anna naráží na tzv. chabrusové volby, před kterými došlo k četným převodům pozemkového majetku ve prospěch ústavovorné šlechty. Výsledkem voleb byla ztráta postavení historické šlechty. Následoval opětovný odchod českých poslanců ze sněmu a návrat k politice totální pasivní rezistence.

³⁹⁵ Hrabě Jiří Jan Buquoy (1814-1882) a starší sestra Anniny matky Vilemíny Žofie Tereza, roz. z Oettingen-Wallersteinu (1829-1897) uzavřeli manželství v Praze 30. května 1847.

venkova! Naštěstí je již nemoc pryč a já si z celého srdce přeji, aby již maminka nikdy nemusela podstoupit podobnou zkoušku, neboť je to již podruhé, co se jí toto přihodilo!

Měli jsme ještě jiné velké zklamání, které mě příliš zasáhlo na to, abych ho zapomněla zapsat. Na jaře jsme plánovali podniknout cestu do Itálie – maminka a já s hraběnkou Augustou Clamovou a Selinou; tento plán, který se měl uskutečnit v říjnu, nás všechny naplňoval radostí a netrpělivostí. Selina strávila letní měsíce ve Švýcarsku se svými rodiči a cestou zpět se měla k nám a ke své tetě připojit a cestovat na jih. Ale dobrý Bůh zhatil naše plány velmi smutnou událostí! Hraběnka Selina Clamová (babička Seliny),³⁹⁶ znamenitá dáma, kterou jsme všichni něžně milovali a ctili, náhle zemřela nedaleko od nás na zápal plic, který jí vytrhl z tohoto světa po dvou dnech nemoci. Toto neštěstí přirozeně učinilo konec všem našim plánům a já jsem byla velice ráda, že jsem mohla alespoň vidět Selinu na jeden den minulého týdne, abych s ní prožívala její bolest, neboť ona svou babičku tak něžně milovala!

Musím ukončit zápis, neboť čas běží – sedm dní jsme zpátky tady a začínáme zimní pobyt. Prosím dobrého Boha, aby nás ráčil chránit a udělil nám milost plnit jeho vůli tak svědomitě, jak jen je to možné.

Anna

Orlík, 26. ledna 1873

Stále jsme na venkově v tomto ročním období, ačkoli jsme plánovali vrátit se do města dříve, abych mohla v letošním masopustu chodit do společnosti.

Smutná událost přesto zničila většinu našich plánů! 29. prosince naši pratetu Eleonoru Schwarzenbergovou náhle ranila mrtvice, která velmi ohrozila její život.³⁹⁷ Ochrmula jí levá ruka a noha a ačkoli ještě žije, lze každý den očekávat její smrt. Je to příliš smutné pro ubohou nemocnou, stejně jako pro její blízké, neboť žádný lékař

³⁹⁶ Hraběnka Selina Clam-Martinitzová byla matkou Marie Kristiny, provdané hraběnky Nostitz-Rieneckové. (1827-1910). Dcera Marie Kristiny Selina se stala nejlepší Anninou přítelkyní.

³⁹⁷ Hraběnka Eleonora ze Schwarzenbergu, roz. z Lichtensteina (*prosinec 1812), manželka Jana Adolfa II. (1799-1888), zemřela v Třeboni o půl roku později, 27. července 1873.

nemůže předpovědět následky této nemoci. Je možné, že bude ještě dlouho žít, aniž by se jí vrátil cit do končetin, ale je také možné, že brzy zemře! Moji rodiče a já jsme byli v Třeboni ³⁹⁸ první tři dny v měsíci, nenavštívili jsme ale nemocnou, abychom ji ušetřili rozrušení; trpěla a ještě občas trpí velmi krutými bolestmi, ale je stále zbožná a odevzdaná a doufá, že bude uzdravena. Hodně se za ni modlíme; a dobrý Bůh přece zkracuje někdy její bolesti, takže může být přenesena někdy do křesla či lehátka, což jí je nesmírně příjemné. Její děti a vnoučata o ni pečují s co největší láskou a péčí, je to pro ně velice namáhavé a unavující, necht' je dobrý Bůh posiluje! Protože se nemoc naší ubohé tety vleče tak dlouho a nemění se ani k lepšímu ani k horšímu, rodiče si přejí, abych přece jen trochu chodila do společnosti; na druhou stranu, nemůžeme ještě úplně opustit strýčka Edmunda a pak – rodiče se strachují o naše malé bratry a sestry kvůli nemocem, které nyní řadí ve městě – proto maminka a já pojedeme do Prahy samy na konci tohoto týdne a pak se zase vrátíme sem a na každý bál pak pojedeme opět do města. Samozřejmě se na to moc těším, ale stále se obávám, protože co se týče našich plánů, máme zpravidla smůlu!

Zima byla doteď bez chladu, bez sněhu, bez ledu (což je žalostné), ale jinak se nám všem daří dobře, díky Bohu, jen kdyby náš ubohý strýc Edmund nebyl tak churavý, neboť člověku je ho líto a úplně dětinští!

Prosinec a leden uběhly celkem klidně, ale asi uprostřed listopadu nám mnoho radosti přinesly hony. Společnost byla tentokrát ještě živější než minulý rok a 4 dny v Tyrolském domě byly zase veselé a hlučné jak jen to jde! Chci zapsat ty, kteří s námi pobývali v Tyrolském domě: kromě tatínka, maminky, Charlese a mě, strýce Adolfa a tety Idy,³⁹⁹ kteří obývali první poschodí, bylo ještě mnoho ubytovaných v přízemí; strýc Oettingen,⁴⁰⁰ hrabě Mannsfeld,⁴⁰¹ Ledebur,⁴⁰² Gox Lobkowicz,⁴⁰³ hrabě Fritz

---

³⁹⁸ Třeboňské panství patřilo starší, hlubocko-krumlovské, větvi rodu Schwarzenbergů

³⁹⁹ Jedná se o knížete Adolfa Josefa ze Schwarzenbergu (1832-1914) a jeho choť Idu, roz. z Lichtensteina (1839-1921). Manželi byli od roku 1857.

⁴⁰⁰ Srov. pozn. 314.

⁴⁰¹ Srov. pozn. 381.

⁴⁰² Srov. pozn. 383.

⁴⁰³ Zřejmě český konzervativní politik kníže Jiří (něm. Georg) Kristián Lobkowicz (1835-1908), vévoda roudnický.

Thun,⁴⁰⁴ hrabě Sigmund Nostitz (Praesidial. Excellenz!),⁴⁰⁵ Hrubý,⁴⁰⁶ Alfréd Windischgraetz,⁴⁰⁷ Karel Nostitz,⁴⁰⁸ baron Kulmer⁴⁰⁹ a Rosenauer.⁴¹⁰

Ale nyní, když jsem popsala tuto veselou společnost, nemám už čas vyprávět tak zábavné podrobnosti z našeho loveckého pobytu, neboť pro dnešek musím končit!

Dnes ráno jsem obdržela první svaté přijímání v tomto roce; necht' mě dobrý Bůh ráci vyslyšet a dá, aby byl tento rok šťastný a úspěšný pro všechny, kteří od něj žádají milost!

Anna

---

⁴⁰⁴ Zřejmě se jedná o hraběte Bedřicha Františka Thun-Hohensteina (1810-1881), otce Annina budoucího manžela Františka Antonína. Jeho ženou byla od roku 1845 hraběnka Leopoldina, roz. z Lambergu (1825-1902).

⁴⁰⁵ Může se jednat o hraběte Zikmunda Nostitz-Rienecka (1815-1890), syna Johanna Nepomuka (1768-1840) a jeho druhé manželky Antonie Josefy, roz. Schlickové (1783-1830).

⁴⁰⁶ Může jít o svobodného pána Theodora Karla Hrubého z Jelení (1826-1914), velkostatkáře, v letech 1870-1871 zemského poslance a svého času největšího pěstitele orchidejí v Čechách.

⁴⁰⁷ Srov. pozn. 377.

⁴⁰⁸ S největší pravděpodobností český velkostatkář a politik hrabě Karel Ervín Nostitz-Rieneck (1850-1911), nejstarší z dětí Huga Maria a Marie Kristiny, roz. Clam-Martinitzové. Roku 1874 si vzal Marii Annu, roz. Nostitz-Rokinitzovou (1853-1928).

⁴⁰⁹ Nepodařilo se mi blíže ho identifikovat.

⁴¹⁰ Nepodařilo se mi blíže ho identifikovat.

Závěr

Ve své diplomové práci jsem se snažila o co nejobektivnější vyličení života Anny Marie, roz. ze Schwarzenbergu, která se ve svých dvaceti letech provdala za předního muže české politiky konce devatenáctého a počátku dvacátého století.

Princezna Anna se narodila 1. května 1854 jako první ze šesti dětí Vilemíny a Karla III. z knížecího rodu Schwarzenbergů. Narození do jednoho z nejvýznamnějších rakouských rodů předurčilo její životní dráhu.

Největší vliv na formování Anniny osobnosti měla bezesporu kněžna Vilemína, která se svými dětmi trávila více času než její manžel, kterého od rodiny často odváděly politické a jiné povinnosti. Vychovávala je v přísně katolickém duchu, k poslušnosti k Bohu, církvi i rodičům. Výchova i vzdělávání dívek, na nichž se podílely vychovatelky a domácí učitelé, probíhaly v domácím prostředí. Kromě nezbytných znalostí z historie, geografie, matematiky a dalších oborů byl důraz kladen na jazykovou výbavu – vedle němčiny se jednalo o francouzštinu, angličtinu a češtinu. Annini bratři Karel s Bedřichem si museli češtinu osvojit dokonale, k dívkám byl český vychovatel Jan Bohumil Novák zřejmě shovívavější. Především se u nich dbalo na zvládnutí francouzského jazyka, jehož úloha se v prostředí aristokracie během devatenáctého století proměňovala.

Dobře vychované dceři bylo třeba zajistit klidnou budoucnost sňatkem s rovnocenným partnerem. To se Karlovi s Vilemínou podařilo – Anna se 18. května 1874 provdala za hraběte Františka Thun-Hohensteina, rovněž tedy pocházejícího z významného rodu, usazeného v severních Čechách. V manželství byla zřejmě šťastná.

Jak se od provdané šlechtičny očekávalo, starala se o domácnost, vytvářela svému politicky činnému manželovi nezbytné zázemí, snažila se ho však reprezentovat i na veřejnosti – především se plně věnovala filantropii. Byla nositelkou řádu hvězdového kříže, řádu Alžběty, honosila se titulem palácové dámy a jmenována byla rovněž čestnou dámou svrchovaného maltézského řádu. Pro své dobročinné akty si získala oblibu i „obyčejného“ lidu.

Obecně prospěšným činnostem se mohla věnovat o to více, že nedostála své hlavní povinnosti – zůstala totiž bezdětná. Tato skutečnost jistě trápila nejen samotnou Annu, ale celou rodinu Thun-Hohensteinů, neboť František byl nejstarší syn hraběte Bedřicha a Leopoldiny, roz. Lambergové. František se nakonec dítěte dočkal – po ovdovění se znovu oženil a s hraběnkou Ernestinou ze stejného rodu zplodil dceru Annu Marii. Role matky byla Anně odepřena, snažila se tedy alespoň jako teta pomáhat s výchovou dětí svého švagra, hraběte Jaroslava Thuna.

Pokud jde o cestování, samozřejmě součástí životního stylu šlechty, neomezila se Anna na pouhé přejíždění mezi jednotlivými sídly, ale měla odvahu vydat se se svým manželem a dalšími šlechtici na dalekou cestu do Egypta, Palestiny a dalších cizokrajných zemí.

Život do posledních sil aktivní hraběnky ukončila nemoc – Anna zemřela ve svých 44 letech, 24. prosince roku 1898 ve Vídni.

Impulsem k zájmu a bádání o Anně mi byl její osobní deník, zachycující léta 1869 – 1873, který si bezesporu zasloužil zpřístupnění formou kritické edice. Odhaluje svět dospívající šlechtičny druhé poloviny devatenáctého století a přináší tak možnost nahlédnout do nitra pisatelky, která se na stránkách svého deníku určitým způsobem prezentovala. Díky němu jsem mohla neúplné poznatky o jejím životě doplnit pokusem o interpretaci této osobní písemnosti.

Annu jsem vylíčila jako zbožnou, poslušnou a své povinnosti svědomitě vykonávající dceru, která si byla vědoma svého postavení, snažila se ve všech ohledech vyhovět rodičům a nedávat najevo, pokud s jejich rozhodnutím nesouhlasila. Pobyt na venkově, který především kněžna Vilemína s povděkem přijímala, Annu trochu nudil. Proto vítala každé vytržení ze stereotypu jako různé oslavy, zábavy, cesty do zahraničí, podzimní hony. S netrpělivostí čekala na zimní sezónu v Praze a pár měsíců zde strávených si náležitě užívala. Milovala společnost a ráda navazovala nové známosti.

Ze světa zábav se však nikdy nezapomněla vrátit k největší hodnotě ve svém životě, kterou pro ni byla víra v Boha. Půst a následné Velikonoce prožívala bezpochyby stejně plně jako předcházející plesovou sezónu. Náboženské projevy byly samozřejmě součástí jejího života během celého roku. Přijímané svátosti ji posilovaly

a pomáhaly v boji se stinnými povahovými rysy. Věřila, že vše dobré i zlé je projevem Boží vůle, proto Boha v modlitbách prosila o jeho přízeň.

Deníkové zápisy, které si Anna nepoživovala ani každodenně ani pravidelně, jsou spíše sumou skutečností, které nějakým způsobem zasáhly do jejího osobního života či rodiny. Méně v nich nacházíme detailů nebo hlubších reflexí obecných událostí (z nich se v deníku objevuje například první vatikánský koncil či prusko-francouzská válka).

Přestože jsem se snažila o co největší odstup a objektivitu, interpretace je a vždy bude z části ovlivněna subjektivním pohledem. K tomu je třeba si uvědomit rovněž zájem Anny, která o sobě sice mnoho prozrazovala, ovšem zároveň do určité míry vytvářela obraz o sobě, který se více či méně vzdaluje od skutečnosti. To je však nebezpečí každého ego-dokumentu a k jako takovému je třeba přistupovat.

Pokud se mi podařilo dostatečně kriticky zpracovat využití prameny, přispět alespoň částečně k soudobému bádání o šlechtě ve druhé polovině devatenáctého století či inspirovat k většímu zájmu o osobní deníky šlechtičen, dosáhla má práce vytyčeného cíle.

Textové přílohy:

Maxdorf, den 19. Mai [18]74

Meine liebe, liebe Mama!

Heute früh beim Erwachen eröffnete ich gleich deinen so liebevollen Brief, der mir so ungemein wohlthuend war, denn ich glaube darin deine liebe Stimme zu hören, die mir trotz unendlichen Glückes doch sehr oft und schmerzlich abgeht.

In Gedanken bin ich gar viel im lieben home bei Euch, theure Eltern und Geschwister, die ihr mir immer so viel Liebe und Güte bewiesen habt und denen ich so unendlichen Dank schuldig bin. Möge Euch der liebe Gott für alles Gute reichlich lohnen und Euch an uns Allen nur Freude erleben lassen. Unser Wald-établissement ist köstlich, so hübsch und heimlich, wie du dieses kaum denken kannst, liebste Mama; gestern Abend war bei unserem Empfang das Försterhaus mit lampions und Transparent: „Des Waldes Gruß und Glückwünsch“ decoriert und die Dorfmusik spielte ganz heiter bis 10. Uhr, wo wir uns zur Ruhe legten.

Die Nacht verging sehr gut, ich dachte viel an dich, liebe gute Mama, und war sehr glücklich über die Worte, die mir dein heutiger Brief brachte.

Ich kann dir gar nicht sagen, wie engelsgut und lieb mein Franz für mich ist, ich fühle mich zu glücklich und muß dem lieben Gott immer und immerwieder für so viel Seligkeit danken.

Wir freuen uns schon ungemein recht bald Nachrichten von Euch zu bekommen; ich möchte so gar zu gerne wissen, wie es dir heute geht, liebste Mama, ob du nicht müde und traurig bist, was Papa und Gabriella ⁴¹¹ thun, ob Euch das schöne Wetter nicht freut und erheitert?!

Dann möchte ich aber dir und Papa noch tausend Mal für alles danken, Euch recht wie ich's fühle meine Liebe zu euch ausdrücken und Euch sagen, wie unendlich schwer es mir wurde von Euch fort zu ziehen, auch sogar mit meinem Franz und wie ich mich auf unser nächstes Wiedersehen freue!

---

⁴¹¹ Annina sestra

Ich muß schließen, da Euch unsere Briefe heute noch zukommen sollen; dich, geliebte Mama so wie Papa und Gabriella umarme mit unendlicher Zärtlichkeit.

Eure Anna

Perutz, den 9. Juli 1874

Meine liebe Mama!

Es ist mir ein rechter Kummer, daß dich heute Niemand von uns in Prag sehen kann, ich wäre so glücklich gewesen, den heutigen Nachmittag mit dir in Bubenč zu verleben, aber leider ist es uns ganz unmöglich. Franz hat viel zu thun gefunden, und auch weil heute der Geburtstag von Großmama S[ain]t: Quentin ⁴¹² ist, könnten wir schwer den ganzen Tag fern von ihr zubringen. Ich weiß, daß du nicht böse bist, geliebte Mama, aber wir hätten dir gar so gerne diesen Tag erheitert und uns selbst eine große, große Freude bereitet!

Eben erhalte ich Gabriella's Brief mit deinem Anschluß, beste Mama, für den ich dir zärtlich die Hand küsse; die Tage in Marienbad sind mir eine gar so glückliche, liebe Erinnerung an unser erstes Wiedersehen seit meiner Hochzeit; ich danke dem lieben Gott noch recht vom Herzen für die viele Freude, die er mir geschenkt hat! Wir sind so froh zu wissen, daß dir die Course nicht geschadet hat, daß die Masern im Abnehmen begriffen sind und daß die Brüder schon im Laufe der nächsten Woche ihre Prüfungen absolvieren können.

Uns geht es auch ganz gut; die lange und heiße Fahrt hat mir keine Kopfschmerzen verursacht, so daß wir gestern Nachmittag nach Libochowitz ⁴¹³ fahren konnten. Heute kommt Großmama, ⁴¹⁴ der es besser geht, mit Franziska

---

⁴¹² Jedná se o matku matky Františka Thun-Hohensteina Karolínu, roz. ze Sternbergu, (1804-1881), která se roku 1851 podruhé provdala. Jejím druhým manželem se stal Karel August Bigot de Saint-Quentin (1805-1884).

⁴¹³ Libochovice patřily od poloviny 19. století rodině Herbersteinů.

⁴¹⁴ Srov. pozn. 412.

Herberstein ⁴¹⁵ zu uns zu Tisch; ich freue mich sehr, ihr die honneurs meiner ménage zu machen.

Heute ist unser Familienkreis an complet, da die Großeltern gestern und die ménage Gudenus ⁴¹⁶ heute angelangt ist; morgen erwarten wir die bairischen Verwandten und Samstag die Familie Croÿ.⁴¹⁷ Möge nun die Hochzeit glücklich vor sich gehen; Onkel Jaroslav ⁴¹⁸ ist momentan etwas besser und sein Geist klarer; Großmama will nach der Hochzeit wieder zu ihm zurückkehren, da der arme Herr oft schmerzlich leidet.

Danke Carl ⁴¹⁹ vielmals für seinen lieben Brief und die uralte Münze, die mich sehr interessierte. Die Steine für die beiden Brüder sind leider aus Confusion mit unseren Sachen eingepackt worden; wir wollen sie ihnen aber demnächst schicken mit unseren besten Wünschen zu einem guten Gelingen der Prüfungen, nach denen sie hoffentlich für 1 oder 2 Tage zu uns kommen dürfen?!

Ich muß schließen, geliebte Mama, bei ganz aufgeregter Hitze, die trotz eines Gewitterregen's, der uns eben erfreute, noch wenig abgenommen hat, wie wirst du heute darunter leiden, ich denke so oft daran!

Franz und ich küssen dir mit warmer, kindlicher Liebe die Hand, beste Mama, und sehnen uns recht innig nach einem baldigen, eben so frohen Wiedersehen, wie es das letzte war.

Deine dankbare Anna

---

⁴¹⁵ Františka Herberstein (*1850) byla nejstarší dcera hraběte Jana Bedřicha Herbersteina (1810-1861) a jeho manželky Terezie, roz. z Dietrichsteinu.

⁴¹⁶ S rodinou Gudenus byli Thun-Hohensteinové spřízněni od roku 1872, kdy se Františkova mladší sestra Ernestina (1853-1910) provdala za svob. pána Heinricha Gudenuse.

⁴¹⁷ Jde o starý picardský rod Croÿ-Dülmen, který roku 1866 zakoupil statek a zámek Slabce na Rakovnicku. Na zámku žil princ Alexis Croÿ (1825-1898) s manželkou Franciskou, rozenou princeznou Salm-Salm (1833-1908), později jejich syn Max (1864-1920).

⁴¹⁸ Jedná se o bratra hraběnky Karolíny, roz. ze Sternbergu (srov. pozn. 412) Jaroslava (*1809), který zemřel v Praze jen o pár dní později (18. 7. 1874).

⁴¹⁹ Annin bratr

Seznam textových příloh:

1. Dopis Anny matce Vilemíně, odeslaný ze severních Čech 19. května 1874, tedy den po Annině svatbě s hrabětem Františkem Thun-Hohensteinem. SOA Litoměřice, pracoviště Děčín, RA Thun-Hohenstein, pozůstalost Anny Thun-Hohensteinové, sign. A 3 XXIV/38.
2. Dopis Anny matce Vilemíně, odeslaný 9. července 1874 z Peruce. Tamtéž.

Obrazové přílohy:

1. Anna, roz. ze Schwarzenbergu, kolem roku 1874

2. Anna, roz. ze Schwarzenbergu, po roce 1874

3. Anna Thun-Hohensteinová – olejomalba od V. Brožíka (1894)

4. Anna Thun-Hohensteinová – olejomalba od V. Brožíka (dle fotografie – 1899)

5. Annin manžel hrabě František Thun-Hohenstein v roce 1893

6. Annina matka kněžna Vilemína ze Schwarzenbergu v roce 1903

**7. Děti knížete Karla III. a Vilemíny ze Schwarzenbergu kolem roku 1870
(zleva Ida, Karel, Gabriela, Marie, Anna, Bedřich)**

8. Dvě kresby princezny Anny z roku 1872

DALL' ANTICAMERA POSTERIORE

Le 22. Marzo 1876

Le Signore in abito nero, e velo in lutto;
i Signori in Uniforme, e non avessero fuso,
in frock nero, e cravatta bianca.

E pregato di scibile il presente biglietto.

(Solo delle Nobilita)

*Si paviano la Sup^{ra} Principessa
Guilhelmina Schwarzemberg,
nata Pr^{nc}essina Wilhelmina,
con la sua famiglia
che SUA SANTITA' si degnava aver
unita all' Udienza di giovedì
23. del cor.^{to} del 19. marzo*

AVVERTENZA

È proibito lo presentarsi al Banco della S. Sede, e al Banco di S. Spirito, ed altri al soggetto di questo biglietto, e di non essere ammessi.

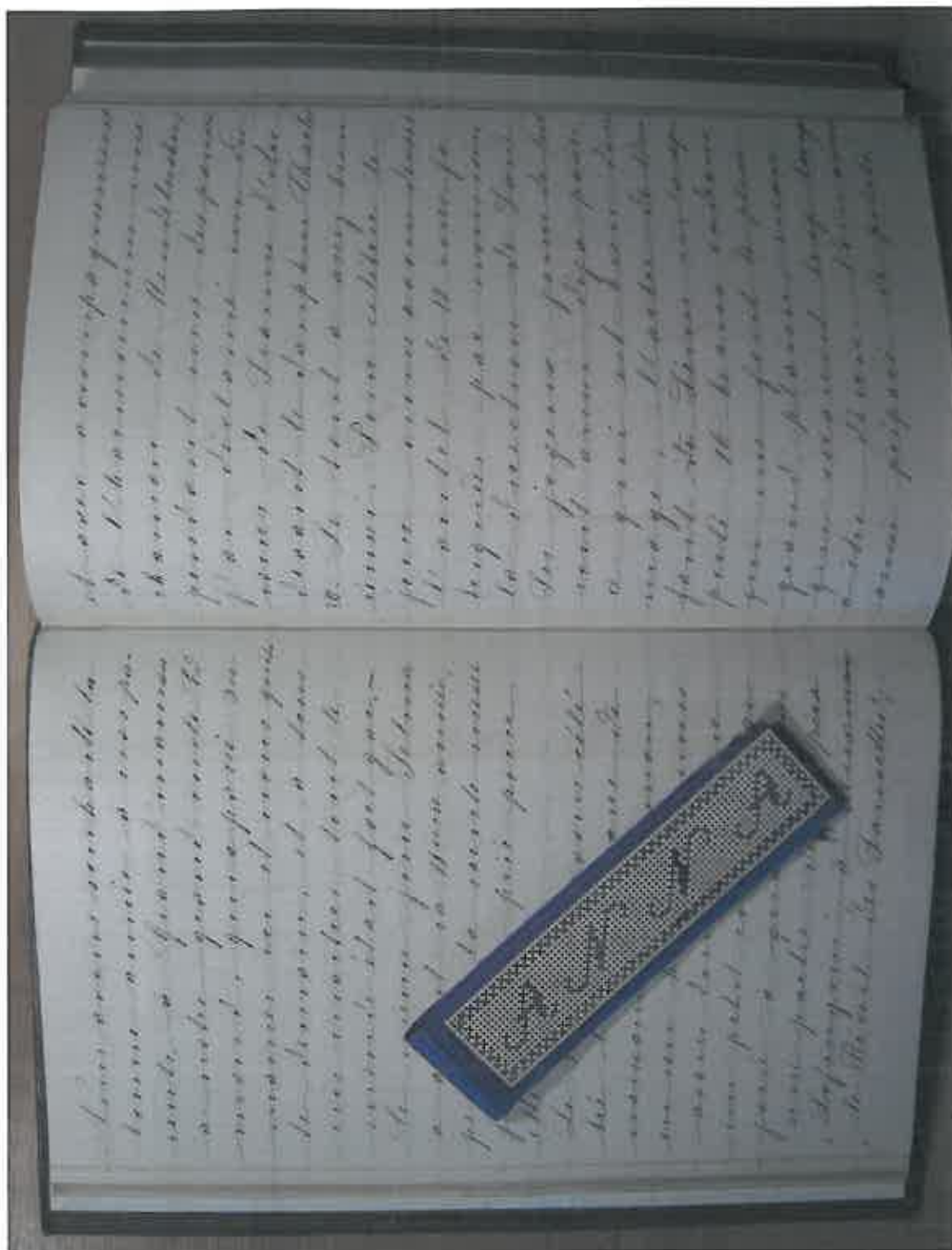
Il Maestro di Camera di S. S.

9. List z 22. března 1876 určující datum audience kněžny Vilemíny ze Schwarzenbergu a její rodiny u papeže Pia IX.

10. Obálka klavírní skladby, kterou pro hraběnku Annu Thun-Hohensteinovou složil děčínský kapelník Karel Josef Schieche

11. Ukázka části deníkového zápisu Anny, roz. ze Schwarzenbergu (6. ledna 1870)

Štěpánovské Noviny

Drahoušku a milovanou
 sestru nejvážněji žádám
 prosím, abyste jistě a
 svou přítomností ze svého
 příjmu, aby Vám
 bylo vše poskytnuto učiti
 se učiti, a vše to také
 Vám zaplatit, které vyžít
 a také učiti více vám
 rovněž jako Zuzka Vám Pan
 Wink a také své peníze
 jistě, s přehledem a jistě
 to bude více, Vaším jménem

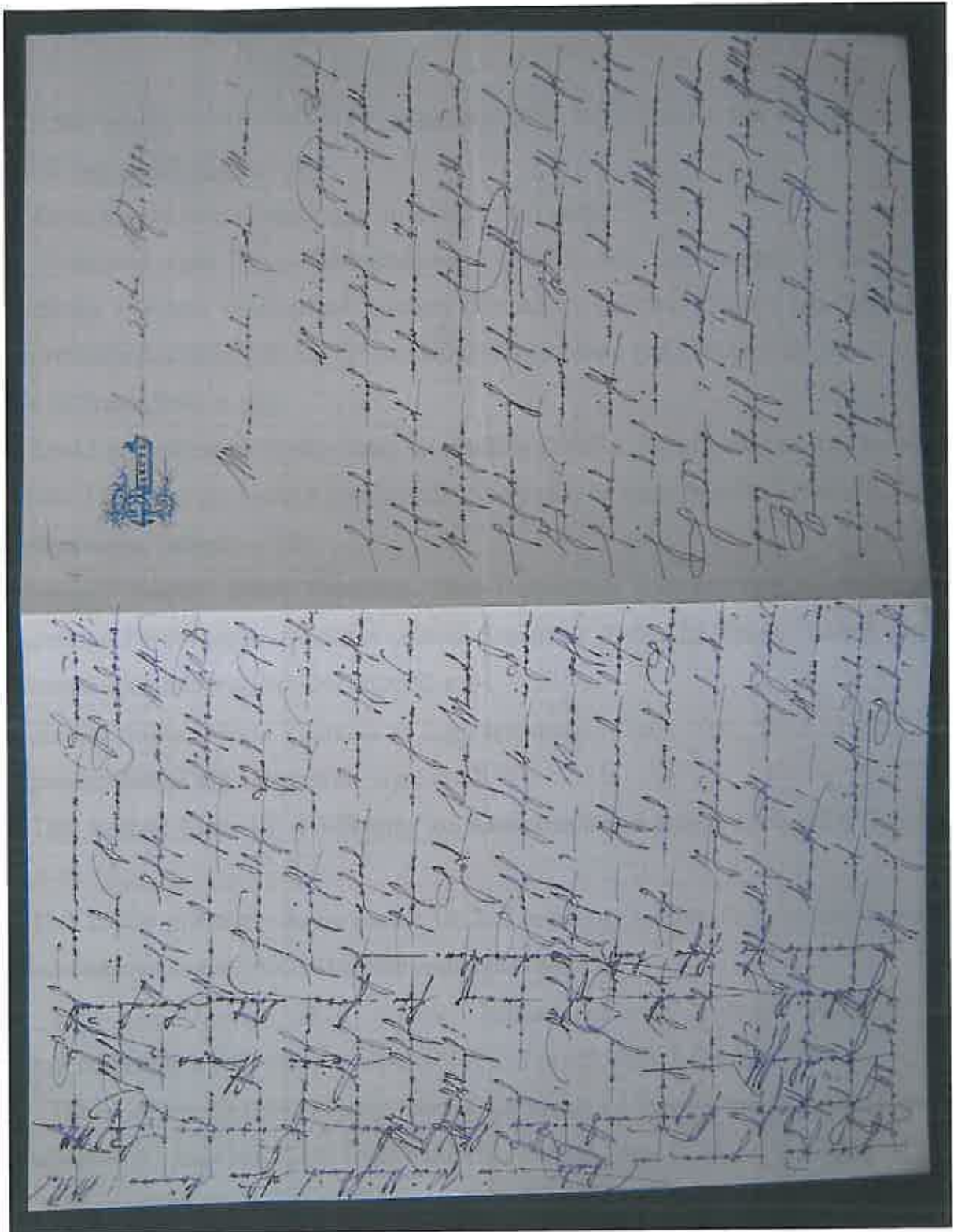
že je ušetřeno učitelce
 bude to se vyplatit, je tam
 učitelce vše učiti více
 km. Vše také zaplatit
 Vám vše učitelce jistě
 budou, vyžít také a je
 učitelce, abyste Vám své
 učitelce také učitelce
 zaplatit.

Dražďovské učitelce učitelce
 učitelce prosím štěstí
 učitelce učitelce, jistě
 je Vám také učitelce
 abyste Vám také učitelce
 učitelce učitelce učitelce
 učitelce učitelce učitelce

učitelce učitelce učitelce
 učitelce učitelce učitelce
 učitelce učitelce učitelce
 učitelce učitelce učitelce
 učitelce učitelce učitelce
 učitelce učitelce učitelce
 učitelce učitelce učitelce

12. Ukázka jednoho z mála českých dopisů Anny, roz. ze Schwarzenbergu, z 1. ledna 1871

13. Ukázka dopisu Anny matce Vilemíně z 22. září 1874

Seznam obrazových příloh:

1. Anna, roz. ze Schwarzenbergu, kolem roku 1874. SOA Třeboň, RA Schwarzenberg-Orlík, fotografie, sign. G-15.
2. Anna, roz. ze Schwarzenbergu, po roce 1874. Tamtéž.
3. Hraběnka Anna Thun-Hohensteinová – olejomalba. Reprezentativní podobizna hraběnky v životní velikosti od Václava Brožíka z roku 1894. Patří k jeho nejlepším portrétům z devadesátých let. N. BLAŽÍČKOVÁ-HOROVÁ (ed.), *Václav Brožík (1851 – 1901)*, Praha 2003, s. 268.
4. Druhá podobizna hraběnky Anny od Václava Brožíka, rovněž olejomalba. Vytvořil ji roku 1899 (rok po Annině smrti) podle fotografie, na přání hraběte Františka Thun-Hohensteina. Tamtéž, s. 284.
5. Annin manžel hrabě František Thun-Hohenstein v roce 1893 – olejomalba Sigmunda l'Allemanda. *Návštěva u Jeho Excelence Františka Thuna. Zámek Děčín v historických fotografiích*, Děčín 2002, s. 9.
6. Annina matka kněžna Vilemína ze Schwarzenbergu v roce 1903. SOA Třeboň, RA Schwarzenberg-Orlík, fotografie, sign. G-13.
7. Děti knížete Karla III. a Vilemíny ze Schwarzenbergu kolem roku 1870. Tamtéž, sign. G-14.
8. Dvě kresby princezny Anny z roku 1872. Tamtéž, sign. C-45-7a, pozůstalost Anny Thun-Hohensteinové, roz. ze Schwarzenbergu, kart. 432.
9. List z 22. března 1876 určující datum audience kněžny Vilemíny ze Schwarzenbergu a její rodiny u papeže Pia IX. Tamtéž, sign. I.-3a, kart. 239.
10. Titulní strana klavírní skladby, kterou pro hraběnku Annu Thun-Hohensteinovou složil děčínský kapelník Karel Josef Schieche. Tamtéž, sign. C-45a-4, kart. 432.
11. Ukázka části deníkového zápisu Anny, roz. ze Schwarzenbergu (6. ledna 1870). Tamtéž, sign. C-45-7c, kart. 432.
12. Ukázka jednoho z mála českých dopisů Anny, roz. ze Schwarzenbergu, z 1. ledna 1871 (přání rodičům k Novému roku). Tamtéž, sign. N-a-12, kart. 216.

13. Ukázka dopisu Anny matce Vilemíně z 22. září 1874. SOA Litoměřice, pracoviště Děčín, RA Thun-Hohenstein, pozůstalost Anny Thun-Hohensteinové, sign. A 3 XXIV/38.

Soupis pramenů a literatury:

Prameny nevydané:

SOA Litoměřice, pracoviště Děčín, RA Thun-Hohenstein, sign. A 3 XXIV/1-58, osobní pozůstalost Anny Thun-Hohensteinové.

SOA Třeboň, RA Schwarzenberg-Orlík, osobní pozůstalost Karla III. ze Schwarzenbergu, kart. 184, 216, 219.

SOA Třeboň, RA Schwarzenberg-Orlík, osobní pozůstalost Vilemíny ze Schwarzenbergu, kart. 239, 244.

SOA Třeboň, RA Schwarzenberg-Orlík, osobní pozůstalost Anny Thun-Hohensteinové, roz. ze Schwarzenbergu, kart. 432.

SOA Třeboň, RA Schwarzenberg-Orlík, fotografie, G-13, G-14, G-15.

Prameny vydané:

Gothaisches genealogisches Taschenbuch der Freiherrlichen Häuser, Gotha 1857.

LENDEROVÁ, M.: *Deník Gabriely ze Schwarzenbergu, 1840-1841*, JSH 71, 2002, s. 205-215.

LENDEROVÁ, M.: *Paříž, rok 1808. Deník Eleonory ze Schwarzenbergu*, *Minulostí západočeského kraje* 33, 1998, s. 161-197.

von WURZBACH, *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Österreich*, Wien 1877.

Dobový tisk:

Hlas, 25. 12. 1898.

Kurýr, 25. 12. 1898.

Národní listy, 25. 12. 1898.

Národní politika, 25. 12. 1898.

Otavan, 27. 12. 1898.

Pražský deník, 27. 12. 1898.

Rozhledy po lidumilství, 15. 1. 1897.

Růže dominikánská, srpen 1898.

Sport & Salon, 5. 1. 1899.

Sport & Salon, 5. 1. 1899.

Literatura:

ADAM, A., *Liturgický rok. Historický vývoj a současná praxe*, Praha 1998.

BEZECNÝ, Z., *Cesty Karla IV. Ze Schwarzenbergu (1859-1913)*, Scientific Papers of University of Pardubice, Series C, Faculty of Humanities, Supplementum 3, 2000, Pardubice 2001, s. 77-82.

BEZECNÝ, Z., *Česká šlechta a salony v druhé polovině 19. století*, in: H. LORENZOVÁ – T. PATRASOVÁ (edd.), *Salony v české kultuře 19. století*, Praha 1999, s. 201-207.

BEZECNÝ, Z., *Karel V. ze Schwarzenberku (Životní styl šlechtice přelomu 19. a 20. století)*, *Opera historica* 4, 1995, s. 281-295.

BEZECNÝ, Z., „*Němci se nebojí nikoho mimo Boha a prince Schwarzenberga.*“ *Bedřich ze Schwarzenbergu a volby do říšské rady v roce 1897*, *JSH* 72, 2003, s. 70-79.

BEZECNÝ, Z., *Příliš uzavřená společnost*, České Budějovice 2005.

BEZECNÝ, Z., *Schwarzenbergové a jejich Orlík v 19. století*, *Jihočeský sborník historický* 68, 1999, s. 129-145.

BEZECNÝ, Z., *Sňatky české šlechty ve druhé polovině 19. století*, in: V. PETRBOK (ed.), *Sex a tabu v české kultuře 19. století*, Praha 1999, s. 88-93.

BEZECNÝ, Z., *Šlechta a církve v druhé polovině 19. století*, in: Z. HOJDA – R. PRAHL (edd.), *Bůh a bohové. Církev, náboženství a spiritualita v českém 19. století*, Praha 2003, s. 186-191.

BLAŽÍČKOVÁ-HOROVÁ, N. (ed.), *Václav Brožík (1851-1901)*, Praha 2003.

CORBIN, A., *Coulisses*, in: M. PERROT (ed.), *Histoire de la vie privée, tome 4: De la Révolution à la Grande guerre*, Paris 1987.

FRANZEN, A., *Malé církevní dějiny*, Praha 1995.

GELMI, J., *Papežové*, Praha 1994.

GILOT, M., *Quelques pas vers le journal intime*, in: V. Del Vitto (ed.), *Le journal intime et ses formes littéraires. Actes du colloque de septembre 1975 à l'Université à Grenoble*, Genève, Droz, 1978, s. 1-17.

von der HEYDEN-RYNSCH, V., *Ecrire la vie. Trois siècles de journaux intimes féminins*, Paris 1998.

HOLUBOVÁ, M., *Barokní rezidua v poutích 19. století*, in: Z. HOJDA – R. PRAHL (edd.), *Bůh a bohové. Církev, náboženství a spiritualita v českém 19. století*, Praha 2003, s. 55-71.

KOTRLÝ, T., *Bedřich Josef Schwarzenberg (1848-1885)*, in: Z. HLEDÍKOVÁ – J. V. POLC (edd.), *Pražské arcibiskupství 1344-1994. Sborník statí o jeho působení a významu v české zemi*, Praha 1994, s. 335-336.

KUBEŠOVÁ, K., *Hraběnka Anna Thunová, rozená ze Schwarzenbergu (1854-1898). Některé aspekty života šlechtičny v druhé polovině 19. století*, in: *Děčínští Thunové v historii českého státu. Sborník z konference roku 2002, Děčín (v tisku)*.

LENDEROVÁ, M., *Bůh a víra na stránkách dívčích a ženských deníků 19. století*, in: Z. HOJDA – R. PRAHL (edd.), *Bůh a bohové. Církev, náboženství a spiritualita v českém 19. století*, Praha 2003, s. 72-83.

LENDEROVÁ, M.: *Dívčí a ženské deníky 19. století*, in: LENDEROVÁ a kol. (edd.), *Eva nejen v ráji. Žena v Čechách od středověku do 19. století*, Praha 2002, s. 165-189.

LENDEROVÁ, M., *K hříchu i k modlitbě. Žena v minulém století*, Praha 1999.

LENDEROVÁ, M., *Tragický bál. Život a smrt Pavlína ze Schwarzenbergu*, Praha a Litomyšl 2004.

LENDEROVÁ, M., *Ženské deníky jako pramen k poznání mentality elit*, *Studie k sociálním dějinám* 3(10), 1999, s. 39-54.

LENDEROVÁ, M. – MACKOVÁ, M. – JIRÁNEK, T., *Dějiny každodennosti „dlouhého“ 19. století II. Život všední i sváteční*, Pardubice 2004.

MARKUS, A., *Rod knížat ze Schwarzenbergu*, Třeboň 1936.

MAŠEK, P., *Modrá krev. Minulost a přítomnost 445 šlechtických rodů v českých zemích*, Praha 1999.

MAUROIS, A., *Dějiny Francie*, Praha 1994.

MYŠKOVÁ, K., *Kněžna Vilemína ze Schwarzenbergu. Obraz šlechtičny ve 2. polovině 19. století*, diplomová práce, České Budějovice 2001.

Návštěva u Jeho Excelence Františka Thuna. Zámek Děčín v historických fotografiích, Děčín 2002.

- NOVÁK, J. B., *Ze zápisů posledního „lancknechta“*, ČČH 31, 1925, s. 141-163.
- PODHOLA, R., *Výlety za zajímavostmi Českokrumlovska*, Český Krumlov 2003.
- SLABÁKOVÁ, R., *Il est « Höchst Zeit »“ aneb Jaký jazyk pro aristokracii v Čechách a na Moravě v 19. století?*, in: *Komunikace a izolace v české kultuře 19. století*, Praha 2002, s. 102-115.
- SLABÁKOVÁ, R., *Osobní deník – zdroj nebo tvůrce paměti?*, in: M. LENDEROVÁ – J. KUBEŠ (edd.), *Osobní deník a korespondence – snaha o prezentaci, autoreflexi nebo (proto)literární vyjádření?*, Scientific Papers of the University of Pardubice, Series C, Faculty of Humanities, Supplementum 9, Pardubice 2004, s. 41-48.
- SLAVÍČKOVÁ, H., *Portrétní galerie Thun-Hohensteinů. Katalog výstavy v okresním museu Děčín*, Děčín 1998.
- SLAVÍČKOVÁ, H., *Zámek Děčín*, Děčín 1991.
- TOMÁŠEK, L., *Karel III. Schwarzenberg. K úrovni politického vědomí české šlechty v šedesátých letech 19. století*, JSH 63, 1994, s. 101-114.
- URBAN, O., *Česká společnost 1848 – 1918*, Praha 1982.
- VYBÍRAL, J. – SEKYRKOVÁ, M., *Britská cesta Johanna Adolfa ze Schwarzenbergu roku 1825*, Umění 46, 1998, s. 129-145.
- ZÁLOHA, J., *Stručné dějiny rodu knížat ze Schwarzenbergu*, Hluboká nad Vltavou, nepag.

Příručky a slovníky:

- Encyklopedie praktického lékaře. Naučný slovník současného lékařského vědění*, Praha 1941.
- FRIEDRICH, G., *Rukověť křesťanské chronologie*, Praha 1997.
- KOTYŠKA, V., *Úplný místopisný slovník království českého*, Praha 1895(?).
- LEMAÎTROVÁ, N. – QUINSONOVÁ, M.-T. – SOTOVÁ, V., *Slovník křesťanské kultury*, Praha 2002.
- LOBKOWICZ, F., *Encyklopedie řádů a vyznamenání*, Praha 1995.
- LIŠKOVÁ, M., *Slovník představitelů zemské samosprávy v Čechách v letech 1861 – 1913*, Praha 1994.
- Ottův slovník naučný*, Praha 1896.

TEYSSLER, V. – KOTYŠKA, V., *Technický slovník naučný*, Praha 1934.

TITTEL, I., *Schematismus a statistika statků velkých a rustikálních v království českém*, Praha 1902.

Internetová adresa:

<http://genealogy.euweb.cz>.